TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL
NSVL AJALOO KATEEDER

DIPLOMITÖÖ

ETKVL TOOTMISKOONDIS „KOOPERAATORI" AJALUGU 1941-67

R. HEINSOO

JUHENDAJA M. LÕHMUS

TRÜ NSV Liidu ajaloo kateeder
Inv. nr. 2101

TALLINNAS 1968

EESTI TOOTMISKOONDIS • KOOPERAATOR •

Sissejuhatus

Tehaste, vabrikute ja igasuguste ettevõtete ajalugu on lahutamatult seotud rahvaste kangelasliku ajalooga.

Meenuvad suure vene kirjaniku M. Gorki sõnad, kui ta 32 aastat tagasi märkis olulist vajadust õppida seda ajaloolõiku tundma.

"Vabrikute ja tehaste ajalugu - see on ajalugu Te tööst minevikus ja tänapäeval. See peab kajastama ja kinnitama teadvuses seda fakti, et Te olete oma maa peremehed, et kõik, mida te ehitate, ehitate enda jaoks, kõigi oma vajaduste täielikumaks rahuldamiseks."[1]

M. Gorki initsiatiivil alustatud vabrikute ja tehaste ajaloo kirjutamine on kandnud vilja - L. Rogatševskaja andmetel oli 1964. a-ks avaldatud juba 300 ettevõtete ajaloole pühendatud töö.[2] Sellele on endastmõistetavalt eelnenud organisatsiooniline töö, tööveteranide kokkutulekud, ajaloomuuseumide rajamine, vanade arhiividokumentide, fotomaterjalide ja mälestuste kogumine, mis kajastab ettevõtete minevikku.

---

[1] Горький, А.М., Соч., т. 26, стр. I45-I46.

[2] Рогачевская,Л.С. Некоторые итоги изучения истории фабрик и заводов. Вопросы истории № 3, I963 стр. I09-III.

Eesti NSV-s algas vabrikute ajaloo uurimine alles sõjajärgsel perioodil. Tallinnas loodi rea suurettevõtete juurde ajaloomuuseumid, avaldati monograafiaid ettevõtete arengu ja tegevuse kohta, trükist on ilmunud mitme ettevõtte ajalood, pühendatud nende ettevõtete 100. juubelile.[1]

Kuid seni on unarusse jäänud tarbijate kooperatsiooni ehk ETKVL tootmisalase tegevuse ja ajaloolise arengu kajastamine. On nagu alahinnatud tööstuse arenguprobleeme tarbijate kooperatsiooni liinis. Perioodilises väljaandes "Nõukogude Eesti Kooperaator" käsitleti tootmisalast tegevust ainult esimestes aastakäikudes, kuid siis loobuti sellest ja loovutati see ajakiri kooperatiivkaubanduse arenguprobleemidele.[2] Ka ETKVL endi töötajad pole midagi olulist sel lõigul kirjutanud, peale ETKVL Tööstusvalitsuse juhataja E. Eenma ja ETKVL Kooperatiivkooli direktori A. Vakki. E. Eenma töö "ETKVL süsteemi tootmis- ja abikäitiste toodangu osatähtsus kaubanduses ja varumises a. 1945-53" on võrdlemisi huvitav, eriti statistilise materjali poolest, kuid ta kajastab ikkagi äärmiselt pinnapealselt tööstuse arengut ja tänapäeval on muidugi paljud andmed aegunud.

---

[1] T. Tomberg, T. Zubov, Balti Manufaktuur 1857-1957, T. 1957. H. Linnuse, Masinatehas "Ilmarine" 1859-1959, T. 1959. E. Maier, Tallinna Masinatehas 1865-1965, T.1965.

[2] "Nõukogude Eesti Kooperaator", ilmub perioodiliselt alates a. 1957.

Suurt tööd kooperatsiooni ajaloo uurimisel on teinud A. Vakk, kuid oma töödes suunab ta pearõhu ikkagi kaubandusprobleemidele ja kaadri ettevalmistuse küsimustele tarbijate kooperatsiooni liinis.

Meie ühiskonna ajaloo teatud perioodil alahinnati kooperatsiooni osa. See sai alguse ekslikest väidetest J.V. Stalini teoses "Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus", kus muuseas on ka märgitud, et kooperatsioon "hakkavat pidurdama meie tootlike jõudude võimsat arengut."

Tol perioodil tehti ka meie vabariigis ettepanekuid kooperatsiooni tööstus-, kaubandus- ja põllumajandusettevõtete üleandmiseks riiklikele organisatsioonidele ja keskasutistele. EKP Keskkomitee ja vabariigi Ministrite Nõukogu tegid õigesti, kui nad põhjendamatud taotlused tagasi lükkasid.

Alles NLKP programmis, mis võeti vastu partei XXII kongressil (1961) on rõhutatud tarbijate kooperatsiooni ja teiste kooperatsiooniliikide suuri ülesandeid kommunismi materiaal-tehnilise baasi ning kommunistlike tootmissuhete ja uue inimese loomisel.[1] Uus programm näitas veenvalt, et

m e l i i g u m e k o m m u n i s m i p o o l e n i i s o t s i a l i s t l i k u m a j a n d u s e r i i k l i k k e k u i k a k o o p e r a t i i v s e i d v o r m e t ä i u s t a d e s. Et jõuda kommunismile, tuleb luua võimsad tootlikud jõud ja oma panuse annavad selleks ka kooperatsiooni kaubandus-, tööstus- ja põllumajandus-

---

[1] NLKP programm, Tallinn 1961, lk. 96.

ettevõtete töötajad, kes kooperatiivse omandi baasil rakendavad uusimat tehnikat, teaduse saavutusi ja tööjõuressurse kommunismi materiaalse-tehnilise baasi loomisel.

Kuidas siis võtab tarbijate kooperatsioon kommunismi materiaalse tehnilise baasi loomisest osa? Kooperatsioon on vahendajaks linna ja maa vahel. Ta varustab ühelt poolt maaelanikkonda kõigi vajalike tarbeesemetega ja kolhoose-sovhoose majapidamiseks vajalike tööstuskaupadega, teiselt poolt varustab ta suures ulatuses elanikkonda ja tööstust põllumajandussaadustega, mida toodavad kolhoosid, sovhoosid ja eraisikud. Seda suunda omab ka ETKVL-i senine tegevus.

Kuna reorganiseerimise tõttu 1967.a. kujunes endiste Tööstuskontori ja Harju RTKL Segatööstuskombinaadi baasil välja süsteemi suurim ettevõte tootmiskoondis "Kooperaator" (seisuga 1. XII 1967.a. - 1321 töötajat), siis tekkis vajadus heita pilk selle ettevõtte ja ta eelkäijate minevikule, kuna lähemail aastatel on kavas avada uues ettevõttes ajaloomuuseum.[1]

Käesoleva töö eesmärgiks ongi anda ülevaade kompleksselt kooperatsiooni liinis ETKVL Tööstuskontori ja Harju RTKL Segatööstuskombinaadi arengust ja osast rahvamajanduses a. 1944-67, mis lõpuks viis uue suurettevõtte ETKVL Tootmiskoondis "Kooperaatori" tekkimisele. Selline analüüs konkreetsete ettevõtete baasil illustreerib minu arvates kogu kooperatsiooni teiste analoogiliste väikeettevõtete

---

[1] ETKVL "Kooperaator" Jooksev Arhiiv, Kaadrite osakonna aruandlusest ETKVL Juhatusele 1967. a.

arengut. Põhirõhk on pööratud sõjajärgsele perioodile, eriti aga perioodile pärast Tallinna tööstuse spetsialiseerimist (1958), mil kujunes välja kaasaegne tootmisstruktuur.

Ühelt poolt on selline käsitlus tingitud olemasolevast allikmaterjalist, teiselt poolt aga selle tõttu, et töötasin ise tol ajal nimetatud ettevõtetes ja puutusin otseselt töö käigus kokku probleemidega, mis leidsid sel ajal aset.

Püüdsin töös jälgida ettevõtete majanduslikku progressi, näidates, kuidas käsitööstuslikest pisiettevõtetest (nn. "omatööstused") kujunesid välja kõrge mehhaniseerimisastme ja eesrindliku tootmiskultuuriga ettevõtted, mille tooted on väga nõutavad nii koduvabariigis kui ka väljaspool.

Teema käsitlemisel peamisteks allikateks on Tallinna Linna Riikliku Arhiivi (TLRA) materjalid, mis kajastavad Tööstuskontori arengut ja tegevust aastail 1944-64.[1] Alates aastast 1964 oli võimalik saada materjale ettevõtte enda arhiivist, kuna varasema perioodi kohta on seal ainult töötajate isiklikud toimikud. Võrdlemisi head materjali andis aga Harju RTKL Segatööstuskombinaadi arhiivi läbitöötamine, kus leidus küllaltki huvitavat materjali väikese kombinaadi kujunemisest mehhaniseeritud laia profiiliga ettevõtteks!

Suuri murepробleeme tekitas ennesõjaaegne periood, sest selle perioodi kohta mitmesugustel põhjustel materjali

---

[1] Tallinna Linna Riiklik Arhiiv (TLRA), fond R-143. "ETKVL Tööstuskontor".

säilinud pole, sellest tingituna tuli ka I peatükis ETKVL Tööstuskontori kohta kasutada palju suulisi allikaid - vanade töötajate mälestusi, mis olid tihtipeale lünklikud ja vasturääkivad. Perioodika osas ajaleht "Eesti Rahva Ühistegevus" kajastas kooperatsiooni üldjoontes, kuid hiljem Tööstuskontori koosseisu kuulunud jaoskondade kujunemisest ei leidnud sealt midagi konkreetset.

Ka TLRA-s, kuhu Tööstuskontor oli üle andnud oma varasemat perioodi kajastavad materjalid, oli palju tühimikke: ebatäielikud on a/ü komitee materjalid, isegi viimaste aastate kohta, kuna kahe ettevõtte ühendamisel palju materjali ekslikult likvideeriti - A/ü töö valgustamine jäi lünklikuks. Samal põhjusel on tagasihoidlik ka sotsialistlikku võistlust ja tootmiskultuuri probleemide kajastamine pärastsõjajärgsel perioodil. Üldse valmistas vahetult sõjajärgse perioodi kajastamine raskusi, sest nii Tööstuskontori kui ka Harju Segatööstuskombinaadi tootmisstruktuur ja -nomenklatuur oli võrdlemisi killustatud ja muutus peaaegu iga 2-3 aasta järel. Selle tõttu on pearõhk suunatud tootmisstruktuuri väljakujunemisele, mis on edasi antud peatükis kroonikalises vormis.

Illustreeriva materjalina on töösse paigutatud majanduslikke näitajaid iseloomustavaid graafikuid, tabeleid ja toodangu ning tootmiskultuuri edusamme kajastavaid fotosid, et lugejal tekiks pilt "Kooperaatori" arengust ja mitmekesisest nomenklatuurist.

ETKVL TK "Kooperaator" on veel noor ettevõte, ka tema

eelkäijad on võrreldes Tallinna tööstusettevõtetega veel "noorukid", kuid ometi on neil juba küllalt kirev minevik, mille jäädvustamine on õigustatud, sest ega ainult vanad ettevõtted ei oma ajalugu. NLKP Keskkomitee juunipleenumil 1963. a. märgiti: "Kas meie ei peaks uuel alusel jätkama M. Gorki initsiatiivil omal ajal alustatud tööd tehaste, linnade, kolhooside ja sovhooside revolutsioonilise ja töölisajaloo loomiseks?

Pole õige seisukoht, et selline ajalugu on vaid vanadel ettevõtetel ja linnadel... Nõukogude inimesed kujutavad ajalugu oma tegudega. Meie kohus on säilitada tänase võitluse paatos neile, kes tulevad meie asemele."[1]

Tarbijate kooperatsiooni tootmisettevõtete ajalugu Eestis on senini vähe kajastatud (mõningad artiklid ja brošüürid "Ortost", Rakvere Kaubandusliku Inventari Tehasest jne.), mille tõttu tuleb pidada seda tööpõldu veel väheharitud uudismaaks, mis ootab aga t u l e v i k u s l ä b i t ö ö t a m i s t.

---

[1] L.F. Iljitšov, Partei ideoloogilise töö järjekordsed ülesanded (Ettekanne NLKP KK Juunipleenumil 1963), Tallinn 1963, lk. 38.

I peatükk. ETKVL TÖÖSTUSKONTORI ARENG JA TEGEVUS 1941-57. A.

1. Ettevõtte loomine

Kuigi ETKVL Töösstuskontori alguseks loetakse 1941.a., ei saa nimetamata jätta seda, et mõned tema koosseisu kuuluvad jaoskonnad on vanemad ja seda nimelt: naela-, traadi-, keti- ja remondijaoskonnad, millised anti naelatehase nime all Tööstuskontori koosseisu peale saksa fašistliku okupatsiooni lõppemist 1944.a. sügisel.

Naelatehase ja remonttöökoja alguseks ETK[1] süsteemis võiksime lugeda 1930.a., kui naelatehas ja remonttöökoda said alguse väikesest töökojast, kus oli kõigest 3(!) töömeest - sepp ja kaks montööri-mehaanikut. Hiljem lisandus sellele osaühisuselt "Tugev" ostetud naelatehas - masinaid oli 7 ja töötajate arv ulatus juba 10 inimesele.[2]

1936.a., kui hakati Kopli poolsaarele rajama ETK Masinatehast, tuli naelatehasel ja remonttöökojal aidata jalgele oma noorem vend - ETK Kopli Masinatehas (praegune ETKVL Kaubanduslik Inventari Tehas). Koplisse viidi üle täies

---

[1] ETK - kodanlikuaegne tarbijate kooperatsiooni lühendatud nimetus - Eesti Tarvitajate Ühisuste Keskühisus.

[2] Vestlusest peakonstruktori asetäitja L. Raidiga, kes on töötanud kooperatsiooni süsteemis 35 aastat.

koosseisus stantsimise osakond, milline juba valmistas suurel hulgal pliidi- ja ahjutarbeid. Remonttöökojast viidi üle osa puurmasinaid ja treipinke. Lisaks eelpool mainitule anti üle kogemustega töömehi, nagu seppi, lukkseppi ja treialeid.

Kopli tehase esimeseks toodanguks oli laiatarbekaubad. Põhiliselt käsitsi töötades lasti välja ukse- ja aknahingi, pliidiuksi, praeahjusid, tahmaklappe jms. Valukoda andis esimese valu 1936. a. novembris. Peale põllutöömasinate osade valati seal ka mitmesuguseid padasid, pliidiplaate ja reste, ahjuuksi ja siibreid jne.

Alles 1937. a., kui tehas oli ehitusjärgust enam-vähem välja jõudnud, asuti põhiülesande täitmisele, s.o. tootma põllutöömasinaid (loorehad, rohuniitjad, kartulivõtjad, vedruäkked, kultivaatorid). Neile lisandusid veel meeste ja naiste jalgrattad, millede osi imporditi välismaalt.

1940. a. juunis kehtestati Eestis nõukogude võim, kes asus kohe radikaalsete majanduslike ja sotsiaalsete ümberkorralduste läbiviimisele. Peale nende läbiviimist algas ettevõtete võimsuse pidev taastamine, mis tõi kaasa tootmise laienemise ja tööpuuduse likvideerimise. Tööliste arv hakkas tõusma - 1. jaanuariks 1941.a. loendati Tallinnas 97 900 töölist ja teenistujat, s.o. 38 000 rohkem kui samal ajal 1940. a.[1]

Milline oli uue võimu suhtumine kodanlikul ajal alguse

---

[1] A. Veimer, ENSV sotsialistlik industrialiseerimine, Tallinn 1958, lk. 84.

saanud kooperatsioonisse. Teame ajaloost, et marksism hindab kooperatsiooni, mida saab ja tulebki ära kasutada sotsialismi ülesehitamisel.

V.I. Lenin pööras suurt tähelepanu kooperatsioonile, näidates, et üheks tähtsamaks ülesandeks sotsialistlikus majanduse ülesehitamises on vanade kapitalistlike kooperatiivide ärakasutamine sotsialismi ülesehitustöös - n. ö. k o o p e r a t s i o o n i ü h e n d a m i n e s o t s i a l i s m i g a.

"Meie poolt oleks naeruväärne karta kokkulepet kodanlike kooperatiividega," märkis V.I. Lenin, "sest me oleme nüüd valitsev võim. Me vajame niisugust kokkulepet, et leida praktiliselt teostatavad, mugavad, meile sobivad vormid üleminekuks üksikutelt laialipaisatud kooperatiividelt ühtsele, üldrahvalikule kooperatsioonile..."[1]

Esinedes tööliskooperatsiooni III kongressil pidas V.I. Lenin jällegi kooperatsiooni osa peaülesandeks vana, kodanliku kooperatsiooni ühendamist nõukogudega. "Ma arvan, et ka meie kongress leiab tekkinud olukorrast õige väljapääsu. See väljapääs on üks - kooperatsiooni liitmine nõukogude võimuga!"[2]

Sotsialistliku taastootmise seisukohalt on suur tähtsus sotsialistliku tootmise õigel ühendamisel käibeviisiga.

---

[1] V.I. Lenin, Teosed, 27. kd., lk. 191.

[2] V.I. Lenin, Teosed, 28. kd., lk. 308.

Tarbijate kooperatsioon, ühendades talurahvast kui töös-
tuskaupade tarbijat ja turustatavate põllumajandussaadus-
te tarbijat sotsialistliku linnaga, tagab töötajate ma-
teriaalse huvitatuse elluviimise. Seega: kooperatsioon
üleminekul kapitalismilt sotsialismile on maa ja linna va-
heliste majanduslike seoste teostamise tähtsamaks vormiks.

Kooperatsioonil, kes võtab aktiivselt osa sotsialist-
liku majanduse ülesehitamisest, oli tähtis koht majanduse
sotsialistliku industrialiseerimise ja põllumajanduse sot-
sialistliku ümberkorraldamise teostamisel.

Kõik eeltoodu kehtis ka kooperatsiooni osa kohta sot-
sialistliku majanduse ülesehitamisel Eestis. Tuginedes
juhtivate rahvamajandusharude riigistamisele, hakati 1940.a.
augustis reorganiseerima ka kodanlikku tarbijate kooperat-
siooni. Kodanlikke elemente hakati kooperatsiooni ridadest
välja tõrjuma. 1940.a. võib nimetada sotsialistliku r e o r-
g a n i s e e r i m i s e e t t e v a l m i s t a m i s e
p e r i o o d i k s. Järgmise aasta aprillis lõpetati
Eestis tarbijate kooperatsiooni sotsialistlikuks kooperat-
siooniks ümberkorraldamine. ETK baasil moodustati Eesti
Tarbijate Kooperatiivide Vabariiklik Liit (ETKVL). Mindi
üle uuele NSV Liidus kehtivale kooperatiivide tüüppõhikir-
jale.

Tarbijate kooperatsiooni tööstusettevõtete laiendami-
ne kujunes üheks tähtsamaks vahendiks kapitalistlike väike-
ettevõtete muutmisel sotsialistlikeks.

Ühtlasi kasvas ETK tööstusettevõtete ja töötajate arv. Nii oli süsteemis 1940. a. oktoobriks 17 ettevõtet 1317 töötajaga, kuid juba novembris tõusis nende arv 1437-ni, mis oli 35,7 % rohkem kui samal alal 1939.a.[1]

1940. a. novembris moodustati ETK Tööstuse Peavalitsus. Sama aasta detsembris anti ETK juhtimisele A/S "Ühisvara", A/S "Paberivabrik E.J. Johansson", O/ü "Orto" jt., sest nende aktsiad ja osatähed kuulusid ETK-le. 1941. a. veebruaris tõusis ETK tööstusettevõtete arv juba 25-le, kus töötas üle 2600 töölise.[2]

1940. a. valitud uus kooperatsiooni juhatus otsustas hakata koondama laialipaisatud ja seni mitmele ETK kaubanduslikule osakonnale allutatud tööstuslikke ettevõtteid (nn. "omatööstused") ühtse juhtimise alla. Organiseerimistööga alustati 1940. a. lõpukuudel ning algbilanss seisuga 1. märtsil 1941. a. alustas tegevust u u s e t t e v õ t e, m i l l i n e n i m e t a t i E T K V L T ö ö s t u s k o n t o r i k s. Uue ettevõtte esimeseks direktoriks määrati A. Lint. Ettevõtte esimese direktori ja teiste asutamisaegsete töötajate mälestuste järgi nimetus "Tööstuskontor" kujunes sellest, et nimetatud "omatööstused" olid koondunud ühtse tööstusliku administratsiooni alla ja kuna tollal administratsiooni (töötajaid,

---

[1] A. Vakk. Nõukogude tarbijate kooperatsiooni arengust, Tallinn, 1967, lk. 77.

[2] sealsamas, lk. 78.

ruume) nimetati tavaliselt kontoriks, siis loogiliselt anti ka tööstusettevõtete kontorile nimeks "Tööstuskontor", milline jäigi püsima.[1]

Koondatud ettevõtete paremaks juhtimiseks moodustati 4 gruppi, millele allutati ettevõtted vastavalt nende profiilile:[2]

E s i m e s e l e - t o i d u g r u p i l e allutati kohvitehas, biskviiditehas (koos makaronitööstusega), jahuveski, maitseainete tööstus (pakkekoda)[3].

T e i s e l e - k e h a k a t t e g r u p i l e allutati: pesutehas, rätsepatöökoda, kingsepa- ja särkide individuaaltellimistöökoda.

K o l m a n d a l e - m e t a l l i g r u p i l e allutati: elektrifitseerimise büroo, remont- ja plekksepatöökoda.

N e l j a n d a l e g r u p i l e allutati: karbi- ja kestatehas, kotitööstus, kohvri- ja sadulsepatööstus (trükikoda allus siis vahetult ETKVL Juhatusele).

---

[1] Vestlusest A. Undiga.

[2] Vestlusest A. Undiga.

[3] Tol perioodil kooperatsiooni ettevõtete suuri osakondi nimetati t e h a s t e k s (naelatehas, kohvitehas jne.) tsehhide nimetuste asemel. Alles 1956.a. muudeti see nimetus vastavalt statuudile kas tsehhiks või jaoskonnaks.

Alates 1941. a-st kogu vabariigi ja ETKVL Tööstuskontori ettevõtete tootmisperspektiivid lähtusid 1941. a. veebruaris toimunud NLKP XVIII konverentsi poolt vastuvõetud otsustest III viisaastaku plaani kiiremaks elluviimiseks, millesse lülitus ka noor Eesti NSV tööstus.

Üksi pesutehase nomenklatuurne aasta tootmisplaan ületas 320 tuhat toodet enam kui 25 erinimetusega, selle hulgas 34 tuhat tööülikonda ja -kitlit, 34 tuhat paari tööpükse, 27 tuhat tööpluusi, 90 tuhat paari presentkindaid ja palju teisi tooteid.

Olemasolevail andmeil töötas 1941. a. veebruaris ETK süsteemis ligemale 200 abikäitist, millest peaaegu poole moodustasid pagaritööstused. Jaanuarist 1941. a. aprillini (incl.) andsid tarbijate kooperatsiooni tootmisettevõtted ligemale 1,7 miljoni rubla eest toodangut, mis oli 336,6 % rohkem kui 1940. a. samal ajal. Süsteemi abiettevõtted andsid sel ajavahemikul toodangut 2,7 miljoni rubla eest, mis oli 302,2 % rohkem kui 1940. a. samal ajal.[1]

Sellele hoogsale tööstuse arengule ja vaevalt poole-aastasele tegevusele pani piiri alanud Suur Isamaasõda. ETKVL Tööstuskontor sai tegutseda ainult 3,5 kuud! Saksa okupatsiooni ajal 1941-44.a. soikus aktiivne majanduslik tegevus ettevõttes. Muidugi ei saa kõnelda, et ettevõtte areng täiesti seisis, kuid ikkagi võib seda tööd võrrelda

---

[1] V. Ruus, 25 aastat kooperatsiooni rajamisest Eestis, Tallinn 1966, lk. 47-48.

n.ö. "hingitsemisega". Alles pärast Eesti NSV territooriumi vabastamist 1944.a. septembris sai Tööstuskontor taas võimaluse alustada oma tegevust. Kuid sõda oli teinud oma töö - saksa fašistlike okupatsioonivõimude rüüstav tegevus jättis jäljed ettevõtte ellu. Sõja ajal hävis kohvitehas, laastatud olukorras oli ka ettevõtte territoorium.

Kuigi lahingud käisid veel Eesti saartel, alustasid Tallinna tööstusettevõtted tegevust, vaatamata kõigile raskustele. Nende seas oli ka E T K V L T ö ö s t u s k o n t o r.

2. Tööstuskontori esialgse struktuuri kujunemine

ETKVL Tööstuskontor alustas taas oma tegevust 1. oktoobrist 1944. a. algbilansi seisuga 572 tuhat rubla. Sellest oli põhivahendeid 88 tuhat rubla (uues rahaväärtuses)[1].

Sõda oli aga tekitanud palju kahju ettevõttele. Teatava pildi neist annab komisjoni poolt koostatud akt, Tööstuskontori osakondade (tol ajal nimetati tehasteks) läbilõikes.

---

[1] TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 2, l. 3-5.

Tabel nr. 1. Sõjakahjud.[1]

Nimetus	Kahjud (tolleaegses vääringus)
Kohvitehas	114 393,55
Tubakatehas	66 721,32
Karbitehas	28 486,25
Kestatehas	12 601, 28
Naelatehas	4 065,94
Remonttöökoda	1 020,90
Elektribüroo	170,00
Reisitarvete ja peennahatööstus	170,00

1941. a. evakuatsiooni ajal läks kaduma materiaalseid väärtusi 693 832,92 rubla väärtuses.[2]

Tegevust alustanud Tööstuskontor sai isemajandavaks ettevõtteks ja hakkas tegutsema juhatuse poolt 1946. a. kinnitatud põhimääruse alusel, kus fikseeriti, et ETKVL Tööstuskontor allub ETKVL Juhatusele Tööndu se ja Abikäitiste Valitsuse kaudu. Tootmistehnilises osas, plaanitäitmise, toorainetega varustamise ja valmistoodete turustamise osas suunas ettevõtte tegevust Tööndu se ja Abikäitiste Valitsuse Tööndusosakond, kellele ettevõte pidi esitama ka

---

[1] TIRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 5, l. 3.

[2] sealsamas, l. 24.

aruanded.[1] Põhimääruses olid üldjoontes väljendatud ettevõtte põhiülesanded ja -kohustused.

Põhiülesannete hulka kuulus plaanide täitmine, tootmisharude kompleksne arendamine, kõrgekvaliteediliste saaduste tootmine koos sortimendi laiendamisega, tootmisprotsesside mehhaniseerimine ja automatiseerimine, eesrindliku tootmis-tehnoloogia juurutamine, tööstuse varustamine vajalike toorainetega, toodangu omahinna alandamine, tööliskaadri komplekteerimine, ettevalmistamine jne.[2]

Juhatuse poolt kinnitati ettevõttele struktuur 8 osakonnast. Praktiliselt kuulusid sinna kõik enne sõda ettevõtte koosseisu kuulunud tehased.

Ettevõtte esimeseks direktoriks peale sõda sai Arthur Tedder, kes varemalt oli töötanud juhatuses ning peainseneri ametikohale määrati Karl August Kask, erialalt elektriinsener. Kodanlikul ajal oli ta töötanud pikemat aega ETK paberivabrikus. Raskusi oli insener-tehnilise kaadriga, sest paljud elujõulised töötajad viibisid veel Nõukogude Armees, võttes osa vabastamislahingutest Eesti saartel.

Raskusi oli palju: territoorium oli laastatud, puudus oli kõigist, eriti toorainest, masinatest. Siiski koostati IV kvartaliks tootmisplaanid kõikidele osakondadele. Võrreldes 1941. a. kvartaliplaanidega, olid need enam kui tagasihoidlikud. Näiteks oli ette nähtud toota 70 tonni nae-

---

[1] TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 18, l. 2.

[2] sealsamas.

lu, 20 tonni traati, 10 tonni põllumajanduskette, hoburakmeid 15,53 tuhande rubla väärtuses, jne.[1] Analoogiline pilt oli kõikjal: näiteks pesutehaselgi oli 1941. a. nomenklatuuris 17 artiklit, siis nüüd oli jäetud plaani ... 5 artiklit.[2]

Kuid ka neis esialgseis tootmisplaanides tuli teha tõsiseid korrektiive, sest puudus oli materjalidest. Puudusid ka normaalsed tootmistingimused, kuna esines pidevalt elektrivalgustuse häireid. Tubakatehases soikus töö, sest ettenähtud toortubakast ei saadud ühte kilogrammigi. Omaette mureprobleem oli just kvalifitseeritud kaadri puudus igas osakonnas. Näiteks töötas remonttöökojas 20, rätsepatöökojas 30, pesutehases 100, naelatehases 25 inimest. Seega oli ligi pool ettenähtud kohti täitmata, mis takistas normaalset töökulgu.[3]

Sellest tuleneski, et IV kvartalis toodeti kõigist naelu 52,5 tonni, kette 3,3 tonni, valmistati 450 tuhat vihikut, toatuhvleid valmistati 15 000 paari, õmmeldi vaid 1500 paari presentkindaid.[4]

---

[1] TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 1, l. 1-10.

[2] sealsamas, l. 11.

[3] sealsamas, l. 1-10.

[4] sealsamas, s.-ü. 3, l. 10.

Juba tegevuse algpäevil anti üle teistele organisatsioonidele biskviidi- ja fosforiiditehas, kuid veebruarist 1945. a. viidi ETKVL Kodukäsitöö Kombinaat Tööstuskontori alluvusse.[1]

1944. a. oktoobris oli Tööstuskontor võtnud enda alluvusse Vajangu vallas (Järvamaal) asuva kriidikaevanduse 7,6 ha-l maa-alal koos ruumide, tööstusseadmete ja abinõudega[2]. Algul nimetati seda kriidikaevanduseks "Eesti Kriit", hiljem Kiltsi kriiditööstuseks. Vahetult peale okupatsiooni, oli sel tööstusel suur tähtsus, kuna kriiti oli raske Tallinnas hankida. Tööstus ise oli primitiivne, lihtne, mis oli tingitud kriidilademete maapinna lähedusest (0,5 m sügavusel, lademe paksus 2 m). Kriidilade moodustus peamiselt süsihapulubja peeneteralisest kihist, lisanditena (alla 0,1 %) jõe ja järve teokarpe, mida sai eraldada trummelsõelumisel. Liiva lademed ei sisaldanud, mis oli seletatav vist sellega, et ladestu ei olnud pinnavee voolude all. Töö toimus käsitsi, mille tõttu tööviljakus oli madal. Kuid ikkagi oli sellisel kriiditööstusel tähtsus, sest kriiti oli ettevõtetel tol perioodil võimatu hankida.

1945. a. aprillis anti see kriiditööstus üle Väike--Maarja TKL-le, kuna viimasel olid kohapeal palju paremad võimalused selle tööstuse väljaarendamiseks ja mehhanisee-

---

[1] TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 7, l. 6-7.

[2] sealsamas, s.-ü. 17, l. 5.

rimiseks.[1] Ilma mehhaniseerimata aga poleks olnud mõtet seda kriiditööstust edaspidi ekspluateerida, sest tarbimise nõuded suurenesid.

Samal perioodil toimus teine üleandmine - ENSV Toiduainete Tööstuse Rahvakomissariaadile anti üle ETK tubakavabrik "Ahto" seoses ENSV Rahvakomissaride Nõukogu määrusega.[2] Üleandmisele kuulusid kogu tubakavabriku sisseseade ja olemasolev tööliste, teenistujate, inseneride kaader. Üleandmine teostati ETKVL esindajatest moodustatud komisjoni vahendusel. Kuna Tööstuskontoril oli üldse terav probleem sisseseadetega, mida oli vähe, siis tekkis arusaamatus stantsimismasinate pärast. Nende masinate üleandmine oleks takistanud aga sadulsepatöid, kuna nimetatud masinad olid universaalsed. ETKVL Juhatuse tolleaegne esimees G. Nellis oli sunnitud pöörduma isegi stantsimismasinate pärast ENSV Rahvamajanduse Nõukogu poole.[3]

1945. a. tuli Tööstuskontori direktoriks Nõukogude Armeest demobiliseerunud Villem Pedajas, kes juba kodanlikul ajal oli töötanud ETK süsteemis.

Kõik need üleandmised leidsid peegelduse ka ettevõtte bilansis, mis tegelikult moodustas seega ainult 527 tuhat

---

[1] TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 17, l. 14-15.

[2] sealsamas, s.-ü. 16, l. 3.

[3] sealsamas, l. 7.

rubla, põhivahendeid aga alla 66 tuhande rubla. Kui võrrelda neid arvusid kaasaegsetega, siis näiteks 1. jaanuaril 1966.a. oli bilanss 2,8 miljonit rubla (seega 5,5 korda suurem) ja sellest põhivahendid olid kasvanud 939 tuhandele rublale (ehk 14 korda suurem kui 1944-45.a.).[1] Arvestatud on ka rahakursi vahet.

1949. a. anti Tööstuskontorile üle ETKVL Tallinna Kalurite Tarbijate Kooperatiivi rätsepatöökoda Tallinnas (S.-Karja tänav 4) ja moeateljee (Aia tänav 5). Üleandmine-vastuvõtmine teostati juulis 1949.a.[2] Uutele osakondadele kinnitati uus IV kvartali plaan. Tööstuskontori kollektiiv suurenes 34 töötaja võrra.[3]

Ajavahemikus 1946-50, arvestades elanikkonna nõudmisi ja vajadusi, lõi Tööstuskontor ulatusliku elukondliku teenindamise võrgu. Lisaks rätsepa-, õmblus- ja kingsepatöökodadele avati fotoateljee, raadiote ja büroomasinate parandustöökoda jm. Hakati viljelema konservitööstust - loodi spetsiaalsed kalapüügibrigaadid, muretseti inventar. Kalapüüki teostasid ettevõtte kalurid Virtsu ja Paldiski-Pakri piirkonnas. Püütud kala ümbertöötlemiseks loodi suur tsehh Tallinna Hollandi (praegune Tuukri) tänavale.[4] 1951. a.

---

1 ETKVL „Kooperaatori" JH, ETKVL Tööstuskontori juubeli tähistamise materjalid 1966.a.

2 TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 66, l. 1-11.

3 sealsamas, l. 12 ja 30.

4 Vestlusest peainsener H. Kirsiga.

augustiks kujunes lõplikult välja ettevõtte esialgne tootmisstruktuur, kusjuures elanikkonna olustikuline teeninda-mine moodustas suure osa ettevõtte struktuurist, mida näitab ka allolev tabel.

Tabel nr. 2. Ettevõtte struktuur[1]

seisuga 7. august 1951

Jrk.	Nimetus	Asukoht (Tallinnas)
1.	Naela- ja remonttehas külmetuskapide töökojaga	Narva mnt. 27
2.	Kodukäsitöökojad ja moeateljeed (rätsepaateljee)	Narva mnt. 27 ja 6 Aia tn. 5. V.-Viru tn. 7.
3.	Õmblustehas	Narva mnt. 27.
4.	Kartonaažitehas	Narva mnt. 27.
5.	Konservitööstus	Hollandi tn. 7
6.	Kohvri- ja paberkotitehas	Hollandi 7
7.	Puidutöökoda	Narva mnt. 27
8.	Sadulsepa-, kingsepa- ja jalatsitöökojad	Narva mnt. 27. S.-Karja tn. 2.
	Teenustöökojad	
1.	elektromehaanika	Narva mnt. 27
2.	raadiote ja büroomasinate parandus	
3.	fotolaboratoorium	

[1] Tabel on koostatud TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 85 materjalide alusel. Hiljem teenustöökojad liidendati remonttehasega.

Seega kujunes 1945-50. a. välja Tööstuskontor tootmine killustatud ja mitmepalgelise struktuuriga, arvestades eelkõige elanikkonna nõudmisi.

3. Ettevõtte majandusalane tegevus

Marksism-leninism õpetab, et sotsialismi majandusliku võidu tingimuseks on sotsialistliku tööstuse olemasolu. Käsitledes industrialiseerimise tähtsust, kirjutas Lenin: "... sotsialismi ainsaks materiaalseks eelduseks võib olla mehhaniseeritud suurtööstus, mis suudab reorganiseerida ka põllumajanduse."[1]

Sotsialistlik industrialiseerimine kujunes ka Eesti NSV-s sotsialismi majandusliku baasi ehitamise peamiseks teeks. Oli ju Eestis sotsialistlik majanduslik baas rajamata, sest sõda 1941-44 oli takistanud läbi viimast sotsialistlikku industrialiseerimist.

Neljanda (esimese sõjajärgse) viisaastaku direktiivid püstitasid ka tarbijate kooperatsiooni ette suured ülesanded. Need seisnesid ühelt poolt selles, et teostada tarbeesemete ja toiduainete kättetoimetamist maaelanikkonnale ja industrialiseerimise tulemusena pidevalt linlastele,

---

[1] V.I. Lenin, Teosed, 32. kd., lk. 434.

teiselt poolt pidi tarbijate kooperatsioonil mobiliseerima kõik jõud täiendavate tarbeesemete tootmiseks-hankimiseks, turu laiendamiseks, et sotsialistlik riik saaks pöörata tähelepanu momendi peaülesandele - s o t s i a l i s t l i k u i n d u s t r i a l i s e e r i m i s e l ä b i v i i m i s e l e. Tarbijate kooperatsiooni tööstusettevõtted pidid abistama põllumajandust, tugevdades tehnilselt ja majanduslikult eriti uusmaasaajate majandeid. Tuli toota hoburakmeid, vankrimääret, värvimulda, fosforiitjahu, põllutöömasinaid jne. kõike seda, millega riiklik tööstus ei tegelnud. Selletõttu muutus pidevalt ka ettevõtete toodangu nomenklatuur. See oli tihti liialt suur, kuid lähtudes tolleaja momendist, oli see paratamatus.

ETKVL Tööstuskontori kollektiiv asus IV viisaastaku plaanide täitmisele. Toodete nomenklatuuris olid esikohal põllumajandusele vajalikud ehitusnaelad, okastraat, köietus-, koorma-, päitse- ja kaelaketid. Vajalik oli eriti okastraat, mida valmistati tol ajal vähe vabariigis. Tööstuskontori okastraat oli hea kvaliteediga, kuna ta valmistati kahekordsest traadist 4 kohtkindla läbipõimitud okkaga. Väga laialdase tarbijaskonna leidsid viljakuivatusplekid.

Sadulsepatöökoda pühendus põhiliselt hoburakmete (rangid, rangikaelused, valjad, ohjad, rakmed jt.) tootmisele, mis oli rahvamajanduse aspektist lähtudes hädavajalik, sest maal võimutses üksikmajapidamine ja hobutransport.

ETKVL Töös tuskontoris suurenes a. 1945-47 ehitusnaelte toodang 313 %, hoburakmete toodang 174 %[1].

Peale selle valmistati veel laiatarbekaupu, milledest oli puudus (kirjataskud, portfellid, ranitsad, madratsid, seljakotid). Väga laialdaselt toodeti igat liiki kohvreid.

Jalatsite töökojas toodeti laias sortimendis meeste ja naiste jalatseid, õmblustehas viljeles igasuguses suuruses päeva- ja spordisärkide tootmist. Silmuskoeesemed kuulusid kodukäsitöökodade kompetentsi. Kartonaažitehases toodeti kantseleitarbeid. Paberikottide- ja -kestatehas tootis vabariigi ulatuses paberkotte ja paberossikesti, kuna tubakavabrikud selle lõiguga ei tegelnud.

Nagu eelnevalt märkisime, kuulusid mitmete tsehhide juurde ka teenustöökojad, mis tegelesid elanikkonna elukondliku teenindamisega (õmblust ja rätsepatööd, kübarate vormimine, raadiote parandus).

---

[1] A. Vakk, Nõukogude Tarbijate Kooperatsiooni arengust, lk. 79.

Tabel nr. 3. ETKVL Tööstuskontori tegevus a. 1946-50.[1]

Näitaja	Mõõt-ühik	Märkusi	1946	1947	1948	1949	1950	Kokku
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Kogu-toodangu plaan	tuh. rbl.	x) kuni 1.IV 1950	12500	19500	22800	23600	x) 6350 / 25400	103,800
plaani täitmine	%		17155,4	25482,1	40937,9	40302,7	10404,3	134282,4
- " -			137,2	130,7	179,6	170,8	163,8	129,4
2. Nomenk-latuur	tn	Naelte plaa-ni 1949-50 vähen-dati, asen-diga traa-diga	400	660	800	x) 1200	x) 325 / 1300	4300
a) naelad plaan	tn		504,5	756,6	1028,2	1010,9	321,8	3622
plaani täitmine	tn							
täitmine	%		126,1	126,1	128,5	84,2	99,0	84,3
b) hobu-rakmed plaan	kmpl.		3000	4000	4100	4200	x) 1075 / 4300	19600
plaani täitmine	"		3910	5932	7837,9	6991,0	1203,8	25874,7
täitmine	%		130,3	148,3	141,2	166,5	112,0	132,0

[1] Tabel on koostatud TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 81 andmetel. Arvestatud on tolleaegset rahavääringut.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
c)koolivi-hikud plaan	tk.		1800	2000	2000	2100	$\frac{537,5^{x}}{2150}$	10050
plaani täitmine	"		1744,1	2329,1	2683,6	3057,9	754,3	10569,0
täitmine	%		96,9	116,5	134,2	145,6	140,4	105,2
3. Töövil-jakus plaan	tuh. rbl.		24390	39000	69510	64066	16736	
plaani täit-mine	"		31022	52978	78125	71969	17969	
Täitmise	%		127,2	135,8	112,4	112,3	107,4	
4. Normi täit-mine	%		-	177	166	164	150	
Normi mitte-täitjad	in.		-	60	58	74	67	
5. Tööseisakud	in. töö-tunnid		13357	20384	15876	6745	584	

1	2	3	4	5	6	7	8	9
6. Omavoli-liselt puudu-misi	in. töö-päe-vad		532	363	285	265	57	
7. Ratsio-naliseе-rimis-ettepa-nekute	arv		-	-	247	228	30	
raken-dati	"		-	-	84	110	24	
8. Sääst ratsiona-liseeri-misest loodetav	tuh. rbl.	-	-	-	578,0	512,0	40,5	
tegelik		-	-	-	276,7	422,5	33,4	
9. Omahinna alandamine plaan	%	-	-	-	6,3	7,5	-	
täit-mine	"	-	-	-	11,7	11,2	-	

1	2	3	4	5	6	7	8	9
10. Kasumi-plaan	tuh. rbl.[x)]	I kvartali plaan	1017,1	1100,0	5350,0	2210,0	1300 / 350,0[x)]	
täitmine	"		938,8	1400,0	10612,0	3615,4	527,1	
täitmise	%		96,7	127,3	190,0	163,6	150,6	
11. vabastatud käibevahendid	tuh. rbl.		-	-	2835	2925		
12. stahhaanovlased	in.		46	91	97	104	99	
13. löök-töölised	in.		160	265	267	302	212	
14. tsehhikulud	% töötasust		-	-	76,4	74,2	76,0	
15. Arvutlused	% töötasust		-	-	41,6	41,1	35,4	
16. Üldkulud	%		-	-	12,5	9,4	9,3	

Nagu me näeme, töötas Tööstuskontor suhteliselt hästi. 1949. a. kogutoodangu plaanid täideti 40302,7 tuhande rubla ulatuses ehk 109,8 %-lt, kasumiplaan suudeti täita 163,6 %, võrreldes 1946. a., mil kasumiplaani ei täidetudki (96,7 %), oli progress ilmne. 1946-47. a. omahinna alandamist ei kõneldudki, siis 1949.a. alanes omahind võrreldes 1948. a. 11,2 % ettenähtud 7,5 % asemel.[1]

Paranenud oli ka töödistsipliin, kui 1946. a. oli 532 inimtööpäeva kaotatud omavoliliselt töölt puudumiste tõttu, siis 1949. a. ulatus see arv ainult 265-le![2]

Ettevõttes juurdus sotsialistlik võistlus. Pärast Makejevka metallurgide algatusel alanud sotsialistlikku võistlust lülitus sellesse ka Tööstuskontori kollektiiv, võttes pidevalt osa sotsialistlikust võistlusest kooperatsiooni süsteemi ettevõtetega vabariigi ulatuses.

1947. a. II - IV kvartalini kuulus kollektiivile alati I preemia koos punalipuga. 1947. a. oli edukas, kasumiplaan täideti 127,3 %-lt.[3] 1948. ja 1949. a. sai ettevõte kõigis kvartalites II preemia. Sotsialistliku võistluse põhiprintsiipideks oli I järjekorras tootmisplaanide edukas täitmine ja ületamine, siis võistlus tooraine, abimaterjalide, kütuse ja elektrienergia kokkuhoiu eest, kvalifikatsiooni tõst-

---

[1] TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 81, l. 18-20.

[2] sealsamas, l. 19.

[3] sealsamas, l. 19.

mise eest. Hakkas levima ka stahhaanovlik liikumine. 1946.a. detsembris oli Tööstuskontoris juba 46 töötajat, kellele oli omistatud see nimetus. Lööktööliste arv ulatus 160 töötajale.[1] Omal ajal stahhaanovlik liikumine õigustas end, kuigi see liikumine jättis tahaplaanile mitmed olulised komponendid (eriti toodete kvaliteet, normaalne tööaeg jms.). Esimesi samme tehti ratsionaliseerimistegevuses, mida juhtis peainsener A. Ottema: juba 1948. a. rakendati 84 ratsionaliseerimisettepanekut, mis andsid säästu 276,7 tuhat rubla.[2] Esimesteks pioneerideks sel alal Tööstuskontoris olid naela- ja remonttehase töötajad E. Lass, K. Bergman ja V. Ahi. Tänu tööjõukulunõudvate protsesside osaliselegi mehhaniseerimisele, insener-tehnilise personali ja töölis-te kvalifikatsiooni kasvule saavutati tööviljakuse tõus ja omahinna alanemine.

1950. a. ENSV 10. aastapäeva auks võttis kollektiiv kohustuse anda 21. juuliks toodangut 26 115 tuhat rubla eest, mis täideti vabariigi aastapäevaks 101,3 %.[3] Edukaimad olid kodukäsitöökojad, naelatehas ja õmblustööstus.

Kuid samal ajal oli ettevõtte töös terve rida puudusi, mis vähendasid heade tulemuste mõju ja neid ei suudetudki täielikult likvideerida. Tsehhide läbilõikes esines pidevalt plaanide mittetäitmist paberikottide ja -paberossikes-

---

1 TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 81, l. 20.
2 sealsamas, l. 19.
3 sealsamas, l. 24.

tade tehases (70,7 %), konservitehases (83,7 %), jalatsite töökojas (86,7 %).[1] Nomenklatuurset plaani ei täidetud 9 artikli juures (kotid, kalatooted, lastejalatsid jne.).

Põhjusi oli mitmesuguseid - materjalide puudus ja mittesäästlik kasutamine, ent sageli ka halb tootmise organiseerimine ja lohakas töödistsipliin (eriti konservitehases).

1949. a. lõpuks krediitorid ületasid lubatud limiidi, lubamatult aeglaselt kulges debitoorsete võlgnevuste likvideerimine, esines direktori fondi mitteotstarbekohast kasutamist; samuti tehti teenustöid, kus ei hinnatud õigesti tellija poolt antud materjale, lubamatult aeglaselt täideti tellimusi. Vähe pandi rõhku olemasoleva materiaal-tehnilise baasi õigeaegsele korraldamisele.

1950. a. I ja II kvartalis ei täitnud naela- ja remonttehas metallesemete remondiplaani seoses tellimuste vähenemisega konservitehase plaanide mittetäitmise kalapüügi plaanide mittetäitmine.

ETKVL juhatus tegi ka ettepanekuid, et neid puudusi likvideerida. Keskrevisjonikomisjon juhtis ettevõtte direktori V. Pedajase ja pearaamatupidaja A. Kirsipuu tähelepanu vigadele ja kohustas ettevõtte juhtkonda võtma tarvitusele abinõud puuduste likvideerimiseks.[2]

---

[1] TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 67, l. 2-3.

[2] sealsamas, l. 4.

Töötingimuste osas oli puudusi. 1940. a. näiteks oli 20 tööõnnetust, mis tulenesid tööliste puudulikust instrueerimisest ja mitteküllaldasest ohutustehnilisest järelevalvest.[1] Töötingimuste parandamiseks tehti vähe, näiteks naelatehase töötajate tööruumid olid kütmata põhjusel, et ... kütteahi oli lagunenud? Tihtipeale puudus soe vesi mõnedes osakondades (kartonaažis ja õmblustehases). Soovida jättis tihti kitsastes ruumides ventilaatorite töö.

Enamus neist puudustest ühiste jõupingutustega likvideeriti ja üldiselt võib lugeda Tööstuskontori tegevust ajavahemikul 1946-51 rahuldavaks, kuna tootmise põhiprobleemid lahendati. Et nomenklatuur ja tootmisstruktuur muutus pidevalt, oli momendil paratamatus, kuna tuli sammuda kaasas tolleaegsete nõudmiste ja vajaduste arenguga.

1952-56. a. jätkus Tööstuskontori ajaloos katsetuste ja otsimiste periood, majandusele uute hädavajalike toodete valmistamine, selleks otstarbeks uute töökodade ja -ruumide loomine ning pärast ajutiste ülesannete täitmist, nende likvideerimine (näiteks paberkotid, külmutuskapid ja -agregaadid).

1956. a. parandati veelgi tootmisstruktuuri - juhatuse otsusega loodi uued osakonnad tsehhide nimetuste näol.[2]

---

[1] TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 67, l. 6.

[2] sealsamas, s.-ü. 168, l. 8-9.

1. metallitsehh
2. remonditsehh
3. eksperimentaaltsehh
4. silmuskoetsehh
5. õmblustsehh
6. kartonaaži- ja trükitsehh
7. sadulsepatsehh
8. konservitsehh
9. juurdelõikuse- ja jalatsitsehh
10. kingsepatsehh
11. koti- ja puidutsehh (kohvritoodete jaoskond)

Muudatused olid toimunud ka ettevõtte juhtiva kaadri osas: 1950. a. vabastati omal soovil direktor V. Pedajas,[1] tema asemele määrati A. Kuusküll, kes püsis sel ametkohal vaid 1952. a-ni, mil uueks juhiks sai I.M. Truus. 1949. a. novembrist, kui peainsener A. Ottema oli lahkunud süsteemist, oli kuni 1951. a-ni selle ametkoht praktiliselt lahtine, sest need töötajad, kes selle ametikohal olidki, töötasid mõned kuud, omamata tehnilist haridustki. 1951. a. detsembris määrati uueks peainseneriks TPI lõpetanud H. Kirss, kes oli töötanud märtsist ettevõttes peamehaaniku ametkohal ja näidanud üles oskuslikku lähenemist tehnilistele küsimustele.[2]

---

[1] V. Pedajas töötab praegu ETKVL Aianduskombinaadis peaökonomistina.

[2] TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 85, l. 6.

1957.-58. aastatel algas Tallinnas kohaliku tööstuse spetsialiseerimine. Tallinna kohaliku tööstuse ja kooperatsiooni ettevõtetes ning elanikkonna elutarbelise teenindamise alal ilmnesid suured puudused. Elanikkonna elutarbelise teenindamise ettevõtete olemasolev organisatsioon ei vastanud enam elanikkonna kasvu vajadustele. Esines paralleelismi ettevõtete töös, millistest enamus asus keskLinnas, kuid äärelinnades oli teenustöökodasid vähe. Elanikkonna elutarbelise teenindamise töökodade alluvuse osas valitses ametkondlik killustatus - mitmete ministeeriumide ja ametkondade süsteemis. Tihti eksisteerisid need töökojad abitsehhidena, kus tootmine ja töö organiseerimine oli madalal tasemel. Sellestingituna oli remonttööde kvaliteet madal ja tellimuste hinnad suhteliselt kõrged.

Seda märkis ka ENSV Ministrite Nõukogu määrus nr. 54 veebruarist 1957. a. "Elanikkonna elutarbelise teenindamise parandamise ja kohaliku tööstuse reorganiseerimise kohta Tallinna linnas."[1] Eesmärgil parandada kohaliku tööstuse ministeeriumite Tallinna tööstuskombinaatide ja EVTK Nõukogu artellide tööd elanikkonna elutarbelise teenindamise alal ministrite nõukogu määras:

1) reorganiseerida 1957. a. I kvartalis Tallinna Linna Kalinini, Mere- ja Kesklinna rajoonide ja Nõmme tööstuskombinaatide alluvusega elanikkonna elutar-

---

[1] TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 198, l. 4-5.

belise teenindamise 4 erialast tööstuskombinaati järgmiselt:[1]

a) Tallinna Linna Metalli-Remondi Tööstuskombinaat

b) -"- -"- Puidutöötlemise ja Ehitusremondi Tööstuskombinaat

c) -"- -"- Jalatsite ja Nahkgalanterii Tööstuskombinaat

d) -"- -"- Individuaalõmbluse ja Riiete remondi Tööstuskombinaat.

Viimasele antigi üle ETKVL Tööstuskontori moeateljeed ja rätsepatöökoda.[2] Üleandmine viidi läbi 12. - 15. märtsini 1957. a. faktiliste materjalide inventeerimisega kohapeal. Analoogiliselt toimus ka kingsepatöökoja üleandmine Nahatööndus Artellile "Välk". Viimaste osakondade hulgas likvideeriti Tööstuskontorist konservitsehh alates 1. jaanuarist 1958. a.[3]

---

[1] TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 198, l. 4-5.

[2] sealsamas, l. 1-2.

Märkus: 8.III 1957.a. reorganiseeriti Tallinna Linna Kesklinna Rajooni TSN Täitevkomitee Tööstuskombinaat Tallinna Linna Individuaalõmbluse ja Riieteremondi Tööstuskombinaadiks.

[3] TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 184, l. 6-7.

1957.-58. a. lõppeski ettevõtte ajaloos nii tootmise ja struktuuri osas I etapp - nn. k a t s e t u s t e ja o t s i m i s t e periood, mille lõpuks kujunes välja tootmisstruktuur 4 tsehhiga. Sel perioodil, mis sai alguse juba 1944. a. valmistati rahvamajandusele hädavajalikke tooteid, avati uusi osakondi ja juurutati neis tooteid, mis lähtusid vaid momendi nõudlustest. Katsetati mitmesuguste tootmisharude rajamist, nagu külmutuskappide ja -lettide tootmist, jõupaberist kottide ja paberossikestade valmistamist, konservitööstust, teenustöid igasugustel aladel. Kuid Tööstuskontor täitis vajalikke funktsioone sel perioodil, o l l e s p õ l l u m a j a n d u s e v a r u s t a j a k s vajalike laiatarbe- ja tööstuskaupadega! Et toodangu struktuur ja nomenklatuur pidevalt muutus, oli paratamatus, sest tuli kaasas käia elatustaseme ja nõudmise arenguga. Analoogiline struktuur oli tol perioodil ka teistes ETKVL-i süsteemi ettevõtetes, olles muutunud vahesilaks sotsialistlikul industrialiseerimisel riikliku tööstuse ja põllumajanduse vahel.

II peatükk. ETTEVÕTTE NORMALISEERIMISE PERIOOD (1958-65)

Tootmise kontsentreerumise ja spetsialiseerimise eesmärgiks on meil kogu rahvamajanduse vajaduste maksimaalne rahuldamine, lähtudes majanduse kõige otstarbekamatest meetoditest ja vormidest. Lähtudes objektiivsest olukorrast likvideeritakse väikeettevõtted või kasutatakse plaanipäraselt neid üldises tootmisprotsessis koopereerimise korras ja nad spetsialiseeruvad üksikute detailide tootmisele.

Millised on suurte ettevõtete tehnilis-majanduslikud eelised väikeettevõtetega võrreldes? Kõigepealt nõuavad suure võimsusega seadmed väiksemaid kulusid ühe ühiku kohta. Suurtootmine loob soodsamad tingimused uue tehnika juurutamiseks ja seadmete süstemaatiliseks uuendamiseks, võimaldades parandada tootmise ja töö organiseerimist. Suuremates ettevõtetes on võimalik organiseerida massilist tootmist, rakendades suure tootlikkusega võimsaid seadmeid. See on aga tootmisprotsesside kompleksse mehhaniseerimise ja tootmise juhtimise automatiseerimise eelduseks. Kulud, mis on seotud tootmise juhtimise ja teenindamisega, ei kasva proportsionaalselt mahu suurenemisega. Vastupidi, suurtes ettevõtetes on nad väiksemad kui väikeettevõtetes. Suurtootmine võimaldab ratsionaalsemalt kasutada toorainet, materjale, kütust ja energiat.

Kui Tallinnas 1957. a. oli 161 ettevõtet (ka kooperatsioon arvestatud), siis 1965. a. lõpuks oli jäänud 102 ettevõtet.[1] Paljud kääbusettevõtted ühendati tootmiskoondisteks. Näiteks oli Tallinnas 1957. a. 9 jalatsi- ja nahavabrikut, neid ühendamisega vähendati 4-le, kusjuures loodi ka võimsaim tootmiskoondis "Kommunaar". Kontsentreeriti ka õmblus- ja metallitööstust.

Analoogiline kontsentreerimine ja spetsialiseerimine toimus ka tarbijate kooperatsiooni liinis. Selleks, et kooperatsiooni tööstus saaks kogu tähelepanu pöörata rahva tarbe- ja tööstuskaupade ning kaubandusliku sisustuse tootmisele, anti 1957.-58. a. vältel elanikkonna elutarbelise teenindamise töökojad üle tolleaegsetele kohaliku majanduse ministeeriumi tööstuskombinaatidele. Mitmed kooperatsiooni väikeettevõtted reorganiseeriti. ETKVL Tööstuskontor andis üle ENSV Rahvamajanduse Nõukogu ettevõtetele hoburakmete tootmise, mis oli olnud nahktoodete tsehhi üheks põhinomenklatuuriks a. 1947-65. Üle anti ka Rakvere Kaubanduslikule Inventari Tehasele külmutuskappide ja -agregaatide tootmine, kuna nimetatud ettevõte oli juba varemalt tegelnud nende tootmisega. Samal ajal (1964-65) ühendati Tööstuskontoriga Salla nahaparkimise tööstus (Rakvere rajoonis), kus oli 30 töötajat. See oli vajalik nahktoodete tsehhi uute tootmistsüklite läbiviimiseks, sest nüüd spetsialiseeruti põhiliselt nahkgalanterii ja jalatsite tootmisele.

---

[1] EKP TLK Jooksev Arhiiv, T. 4, l. 20.

Suurim Tööstuskontoris metalltoodete tsehh spetsialiseerus peale põhitoodete (naelad, põllumajandusketid, okastraat) veel igasugustele väikeste artiklite (kilupurgid, nagikonksud, konsoollatid, "ortofiks"-liimi purgikaaned) valmistamisele, millega riiklik tööstus tollal ei tegelnud. Pabertoodete tsehhi põhinomenklatuuri jäid kantseleitarbed ja igat liiki kohvrid. Tekstiiltoodete tsehhis püüti samuti spetsialiseeruda just teatud liiki õmblus- ja silmuskoetoodete valmistamisele, kuigi nomenklatuur jäi seal liig suureks.

1959. a. algul toimus Moskvas NLKP XXI kongress, kus võeti vastu otsus suurendada 1965. a-ks 80 % võrra kogutoodangut, A-grupis, s.o. tootmisvahendite tootmises suurendada toodangut 85 - 88 % ja B-grupis - tarbeesemete tootmises 62 - 65 %.[1] Kogutoodangu juurdekasvuks määrati aastate keskmisena 8,6 %, A-grupis 9,3 % ja B-grupis 7,3 %.[2]

Juba 18. veebruaril 1959. a. kogunes pealinna parteiaktiiv koosolekule, kus arutati pealinna kommunistide ees seisvaid ülesandeid, mis tulenesid NLKP XXI kongressil vastuvõetud seitsmeaastaku plaanidest.

Ka ETKVL Tööstuskontoris toimus lahtine parteiaktiivi koosolek, kus rõhutati, et iga kommunist peab õppima süga-

---

[1] NLKP XXI kongressi resolutsioonid, Tallinn, 1959, lk. 8.

[2] sealsamas, lk. 10.

vamalt tundma kongressi materjale ja otsusi. Leiti, et parteiliikmed peavad aktiivselt selgitama partei kongressi tähtsaid dokumente.

Põhiülesandeks jäi parteiliikmetele organiseerida ja suunata kollektiivi jõupingutusi seitsmeaastaku ülesannete ennetähtaegsele täitmisele. Kollektiivi ette oli püstitatud ülesanded, kuidas paremini organiseerida tootmist, kasutades ära sisemisi reserve, rakendades uut tehnikat ja juurutades uusi tooteid!

1958.-65. a. juurutati seeriaviisilisse tootmisse terve rida uudistooteid ja selliseid, mida varemalt vabariigis ei valmistatud. 1960. a-st hakati tootma katelde toitevee magnetilise eeltöötlemise seadet ehk magnetilist veepehmendajat, 1961. a-st automaatset õlipõletit (algul АФ-61, siis АФ-65), 1964-65. a. uut lamekudumisaparaati "Meda-65", klaasplastikaattoole metallkarkassidel, veeboilereid jms. Tekstiiltoodete tsehhis juurutati tootmisse terve rida õmmeldud mütse ja talvepeakatteid jms., mis leidsid otsekohe tarbijate heakskiidu.

Oli ka teatavaid ebaõnnestumisi: näiteks 1957. a. tootmisse võetud petrooleumidosaator ei õigustanud end, kuna vähene doseerimise maht (2 ltr) ei andnud maaoludes mingit efekti. Samuti tuli kõrvaldada tootmisest põrandalambid seoses plastmasstööstuse tormilise arenguga vabariigis.

Tunduvat progressi tegi selle eest elektriliste küpsetusahjude tootmine. Juba 1959. a. oli endise peainseneri

H. G. Geruchmanovi juhtimisel insener-tehniline personal töötanud välja uue elektriküpsetusahju konstruktsiooni. Esimesed küpsetusahjud väljusid sel aastal juba tootmisest. Küpsetusahju margiks jäi "UEA". 1960. a. teisel poolel hakati tootma veelgi täiuslikumat küpsetusahju UEA-2.[1]

Kuni selle ajani oli enamikul tarbijate kooperatsiooni maa- ja isegi rajoonikeskuste ühiskondlikes toitlustamise ettevõtetel puudunud võimalus rahuldada üha kasvavaid tarbijate nõudeid kohapeal toodetud mitmesuguste kondiitritoodete järgi. Seda lünka otsustati täita Tööstuskontori ratsionaliseerijate poolt konstrueeritava küpsetusahju UEA-2-ga (foto 1. II..).

Ahju esialgne konstruktsiooni töötasid välja metalltoodete tsehhi ratsionaliseerijad ja insenerid eesotsas H. Geruchmanoviga. Koostöös ahju tegelike kasutajatega täiendati ja parandati eelmisel aastal väljalastud proovi-seeriat. Võrreldes NSV Liidus tol perioodil toodetavate samasid eesmärke taotlevate küpsetusahjude ШK-2 ja ЭШ-3-ga oli UEA-2 eeliseks tema osade lihtsus, töökindlus ja tagavaraosade kättesaadavus. Ahju võis kasutada mitmesuguses sortimendis kondiitritoodete, samuti leiva- ja kulinaartoodete küpsetamiseks.

Ahju gabariitmõõtmed valiti sellised, et küpsetusahi võis läbi mahtuda igast tavalisest uksest. Kaaluks oli 385 kg. Küpsetusahju esikülg kaeti kas roostevaba lehttera-

---

[1] Vestlusest metalltoodete tsehhi juhataja A. Karemaaga.

se või -alumiiniumlehtedega. Töökambrid olid suletavad šarniiridel liikuvate ustega, mis avanesid ülalt alla. Uste tiheda sulgumise kindlustamiseks oli nende teljele monteeritud reguleeritava pingega vedrud.[1]

Vastavalt tehnilistele tingimustele pidid kambrid kindlustama töötemperatuuri vähemalt 350° C. Et sellist temperatuuri saada, varustati iga töökamber kahe elektri-küttespiraali komplektiga.

"Iga komplekt koosnes 6 spiraalist, milleks oli .... harilikul triikraual kasutatav portselanhelmestes küttespiraal, 360 W/220 V. Miks valisime ju triikraua küttespiraali? Valisime sellepärast, et võimaldada küttespiraali läbipõlemise korral asendada see kauplustes müügiloleva lihtsa triikrauaspiraaliga, mida suudab ju asendada iga inimene, kes elektriasjandust tunneb", meenutab üks küpsetusahjude initsiaatoreid metalltoodete tsehhi juhataja A. Karemaa.[2]

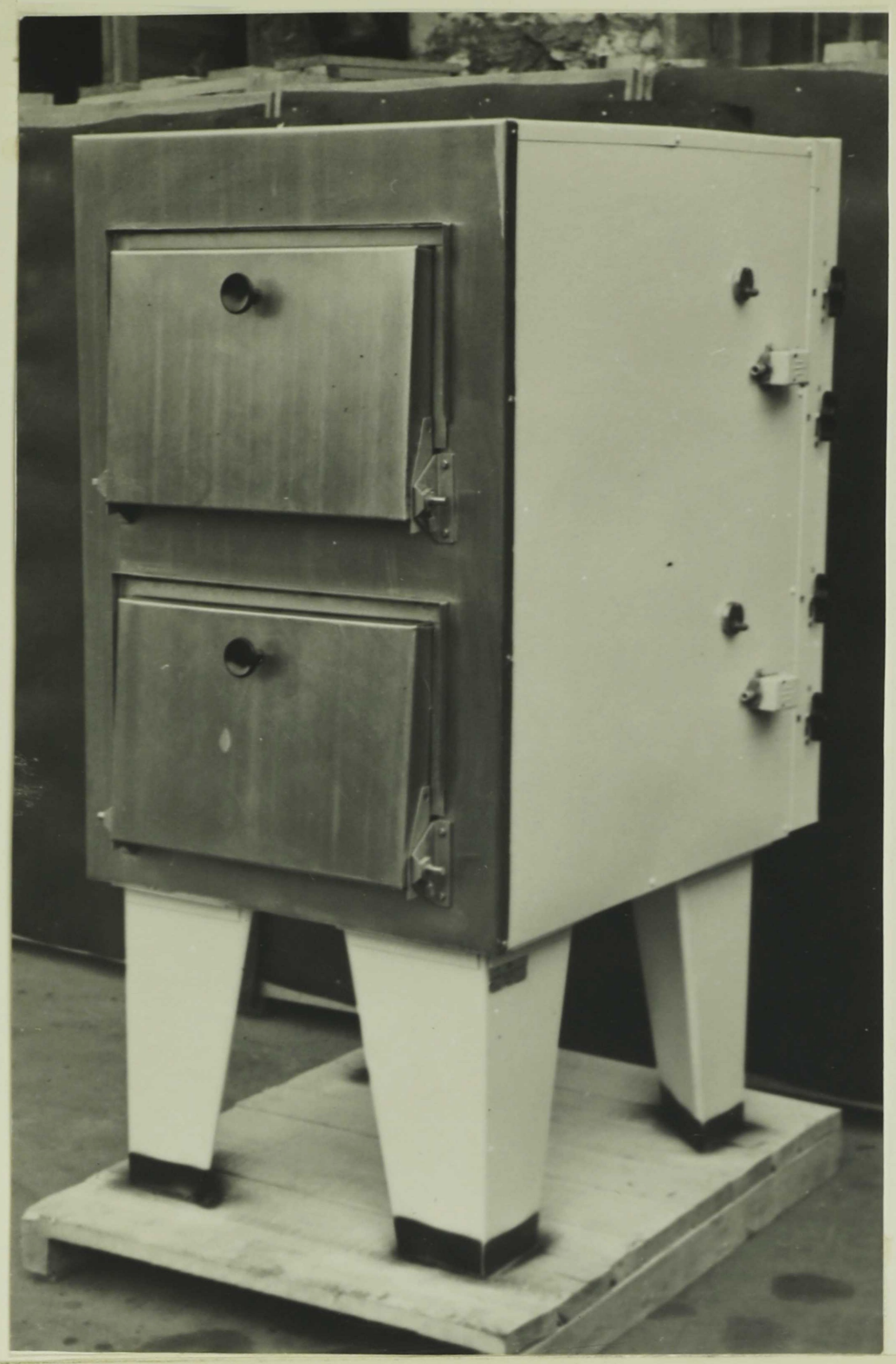
Juba siis, kui valmistati esimest prooviseeriat, kirjutas A. Karemaa kooperatsiooni ajakirjas, et ... "olen kindel, et uue elektrilise küpsetusahju UEA-2 kasutamine kooperatsiooni ühiskondliku toitlustamise ettevõtetes võimaldab paremini rahuldada tarbijate nõudeid. Seejuures tõstab ta tunduvalt ühiskondliku toitlustamise ettevõtte käi-

---

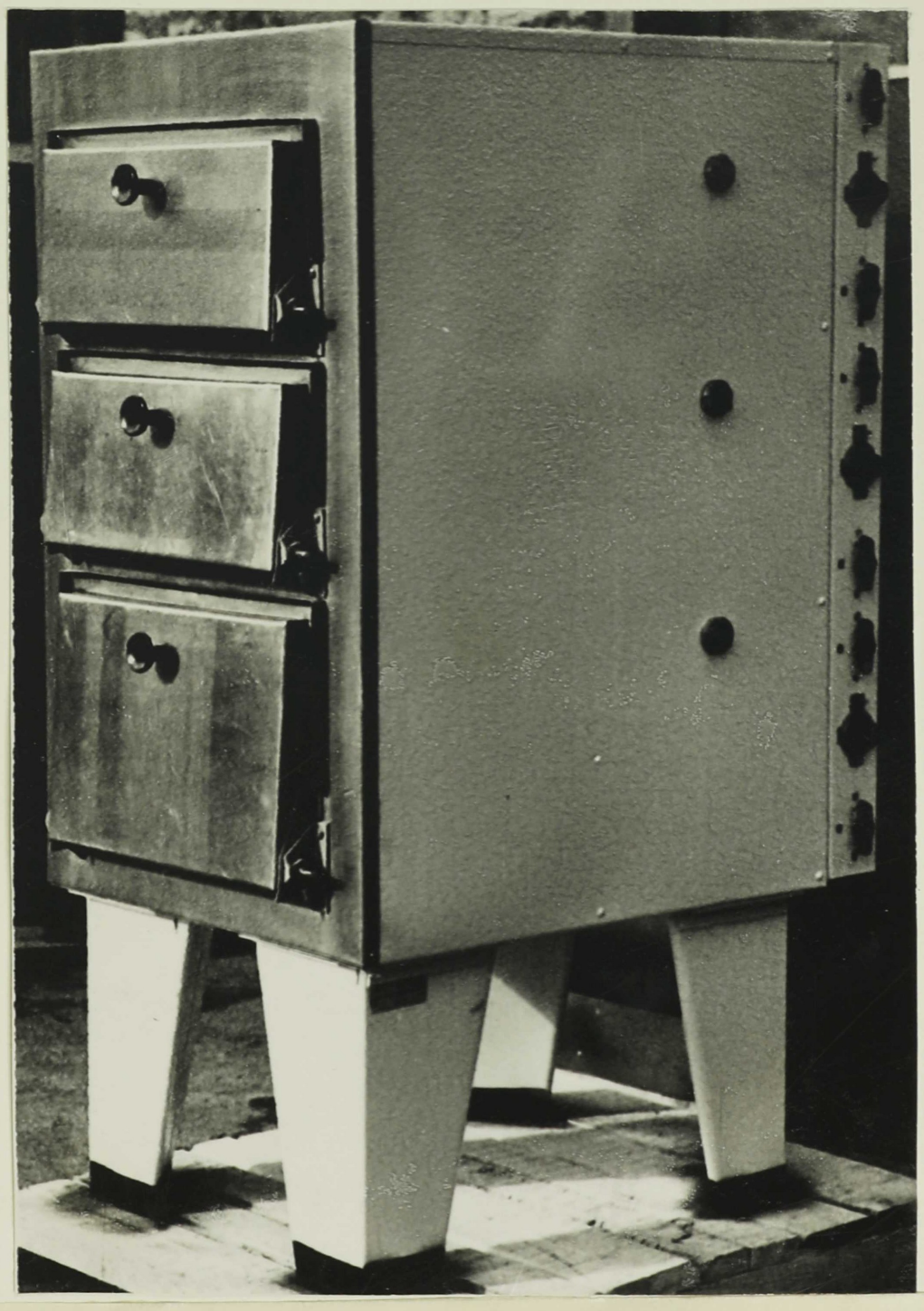
[1] ETKVL "Kooperaatori" JA, Kataloogid "Elektrilised küpsetusahjud UEA."

[2] Vestlusest A. Karemaaga.

TAHVEL II

Aastaid toodeti küpsetusahjusid UEA-3.

Uus elektriline küpsetusahi UEA-66.

vet ja, nagu praktika on näidanud, saavutatakse juba mõne kuuga kasum, mis ületab ahju hinna...."[1]

Küpsetusahi leidis tõepoolest kiiresti tunnustuse - ETKVL juhatus kinnitas uue toote ettevõtte nomenklatuuri ning 1961-62. a. toodeti juba UEA-2-d seeriaviisiliselt. "Tsentrosojuzis" vahendusel hakati uut toodet eksportima ka teistesse vennasvabariikidesse, kus selle toote järele nõudmine oli suur.

1963-65. a. jätkus ahju täiustamine, mis viis lõpuks uue täiustatud küpsetusahju UEA-3 loomisele.

Juba ammu oli tekkinud maal asuvates ETKVL ühiskondliku toitlustamise ettevõtetes vajadus kasutada pliitide kütteks mugavat ning odavat kütuseliiki - diiselkütust või petrooleumi. Vedelkütusele üleminekuga seotud probleemid lahendati ETKVL Tööstuskontoris - peainsener H. Kirsi ja ta asetäitja E. Metsküla initsiatiivil toodeti 1961. a. esimene partii automaatseid õlipõleteid AФ-61, mida sai edukalt kasutada sööklapliitide kütteks. Õlipõleti oli tollal ainulaadne vabariigis ja isegi praegu pole võrdset sellele tootele vastu seada. AФ-61 o l i u n i v e r s a a l n e j a s e d a v õ i s k a s u t a d a m i t m e s u g u s t e s k ü t t e k o l l e t e s (näiteks keskküttekateldes, boilereis jm.). Põleti kütte-kulu oli keskmiselt 8 kg tunnis. Kütteks sai kasutada nii diiselkütust kui ka petrooleumi, mille väärtusest olenevalt

---

[1] "Nõukogude Eesti Kooperaator", Nr. 11, 1960, lk. 42.

andis ta ligikaudu 85 000 kcal soojust tunnis.[1]

"Ja kui arvestada, et keskküttekatla küttepinna 1 m^2-le kulub soojusest ca 8000 kcal, siis sobib põleti näiteks hästi 10 m^2-se pinnaga katla või boileriseadme kütteks. Samuti võib teda kasutada u. 100 kohaga söökla-pliidi kütteks. Seejuures soojendab põleti vett ka toidu-nõude pesemiseks, kuna boileri võimsuseks on 316 l 95°C vett tunnis, kui vee temperatuur enne soojendamist on 5°C", märkis katsetamisel E. Metsküla.[2]

Põleti töö automatiseeriti - pihustatud kütus süüdati automaatse kõrgepingesädeme abil. Leegi tekkimisel lülitati süüde automaatselt välja. Juhuslikul leegi kustumisel kütuse süütamine toimus sädeme abil. Põleti häireteta töö oli tagatud ka kütuse lõppemisel või düüsi ummistuse puhul.

Esimese katseproovi tegi uus toode läbi Võrus kohvik-söökla "Tamula" köögis. Nimelt konstrueerisid ÜTKK Projekteerimise Instituudi Tallinna Filiaali insenerid smd Peil ja Uuemõis spetsiaalse pliidi, mille soojusebilanss valiti selline, et toitude valmistamiseks vajalik soojus kooskõlastati praeahju temperatuuri ja vee soojendamise nõuetega.

Esimesed katsed andsid positiivseid tulemusi - pliidi üleskütmiseks kulus vaid 1 tund! Kokkadel polnud kütteprotsessi juhtimisega rohkem töökulu kui hommikul põleti käivi-

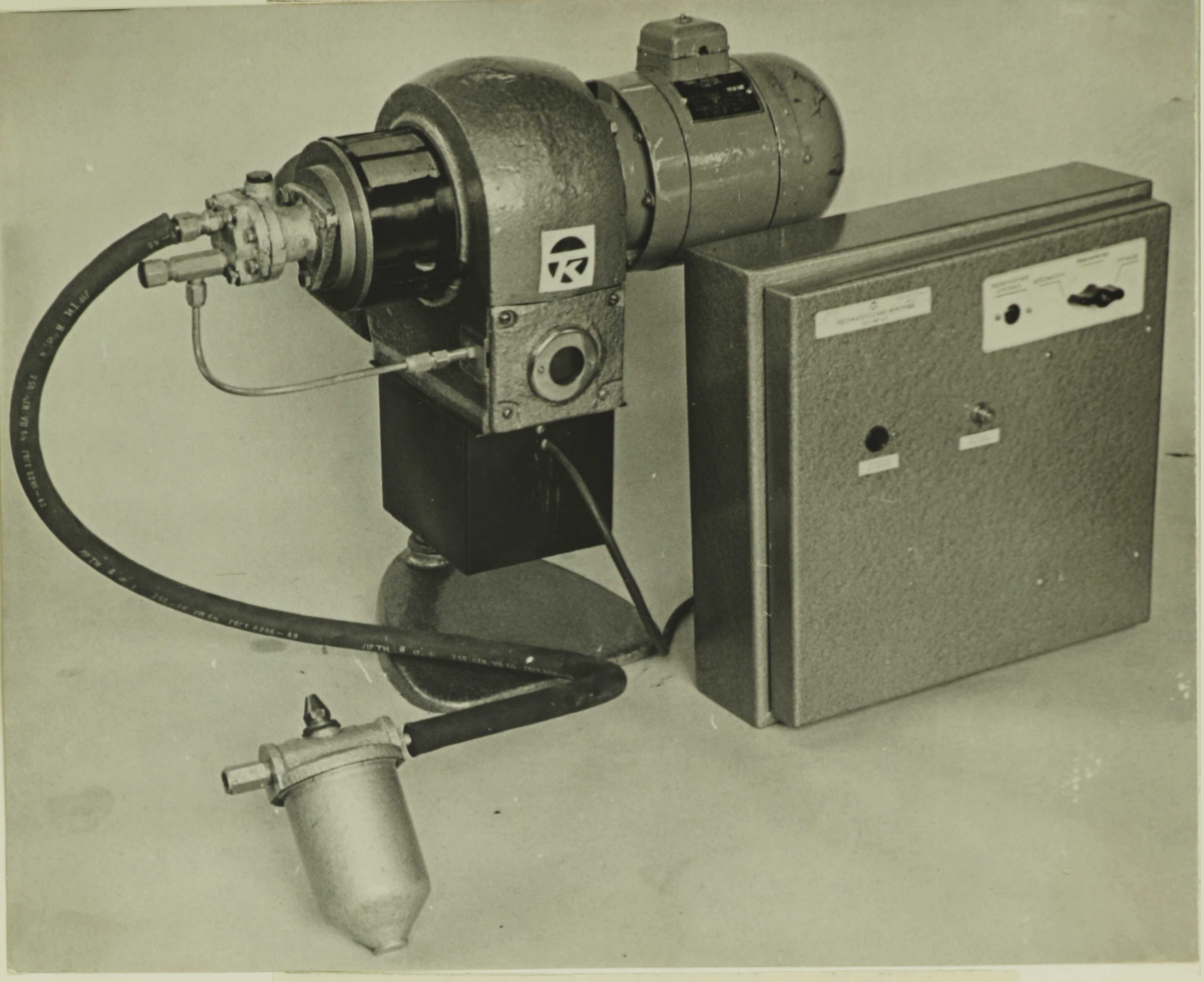
---

[1] ETKVL "Kooperaatori" JA, Kataloogid uue õlipõleti AФ-61 kohta.

[2] Vestlusest peainseneri asetäitja E. Metskülaga.

METALITOODETE TSEHHI TOOTEID.

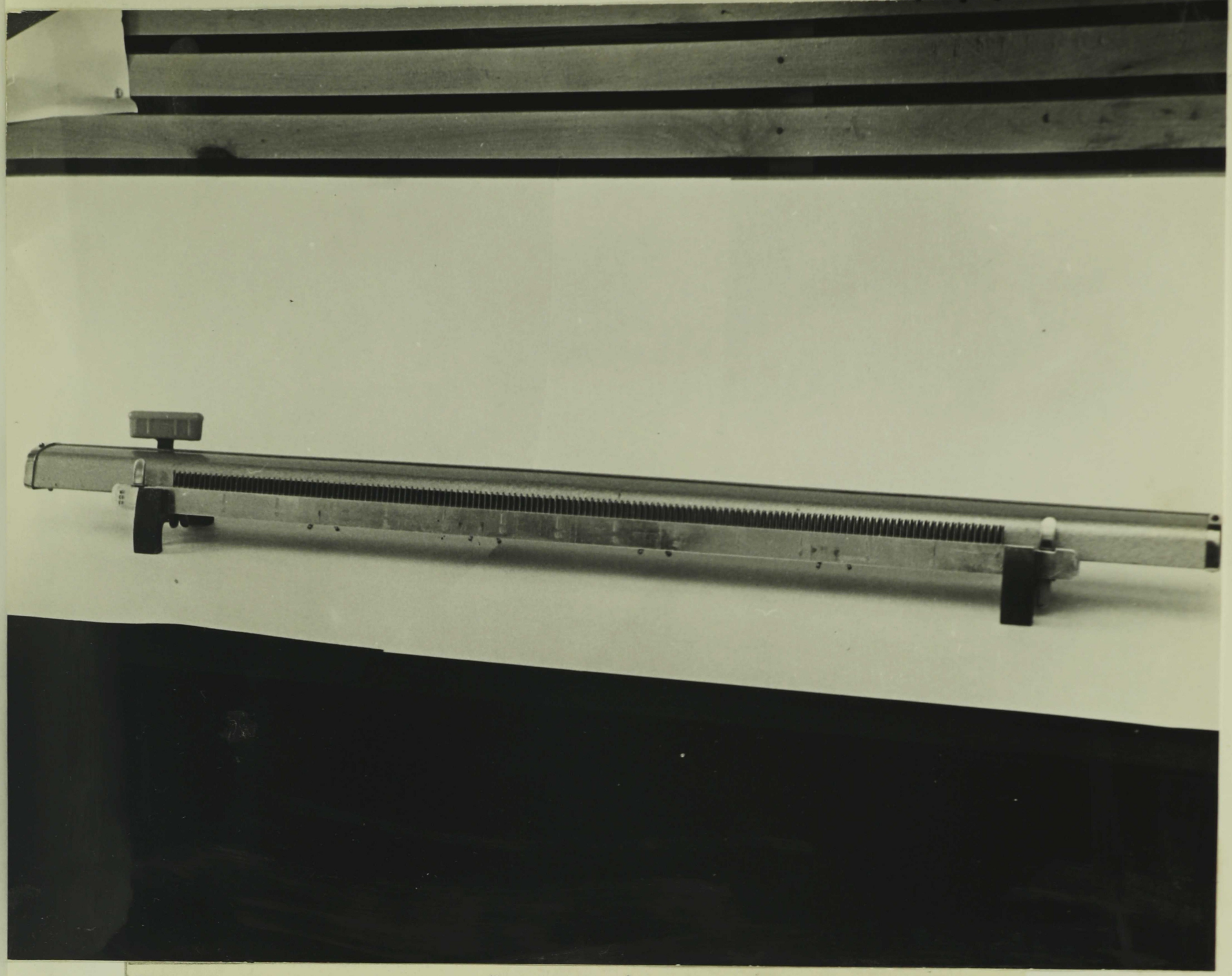
TAHVEL III

Õlipõleti AΦ-65(tootmises a-st 1965.).

Magnetiline veepehmendaja (tootmises a-st 1960.).

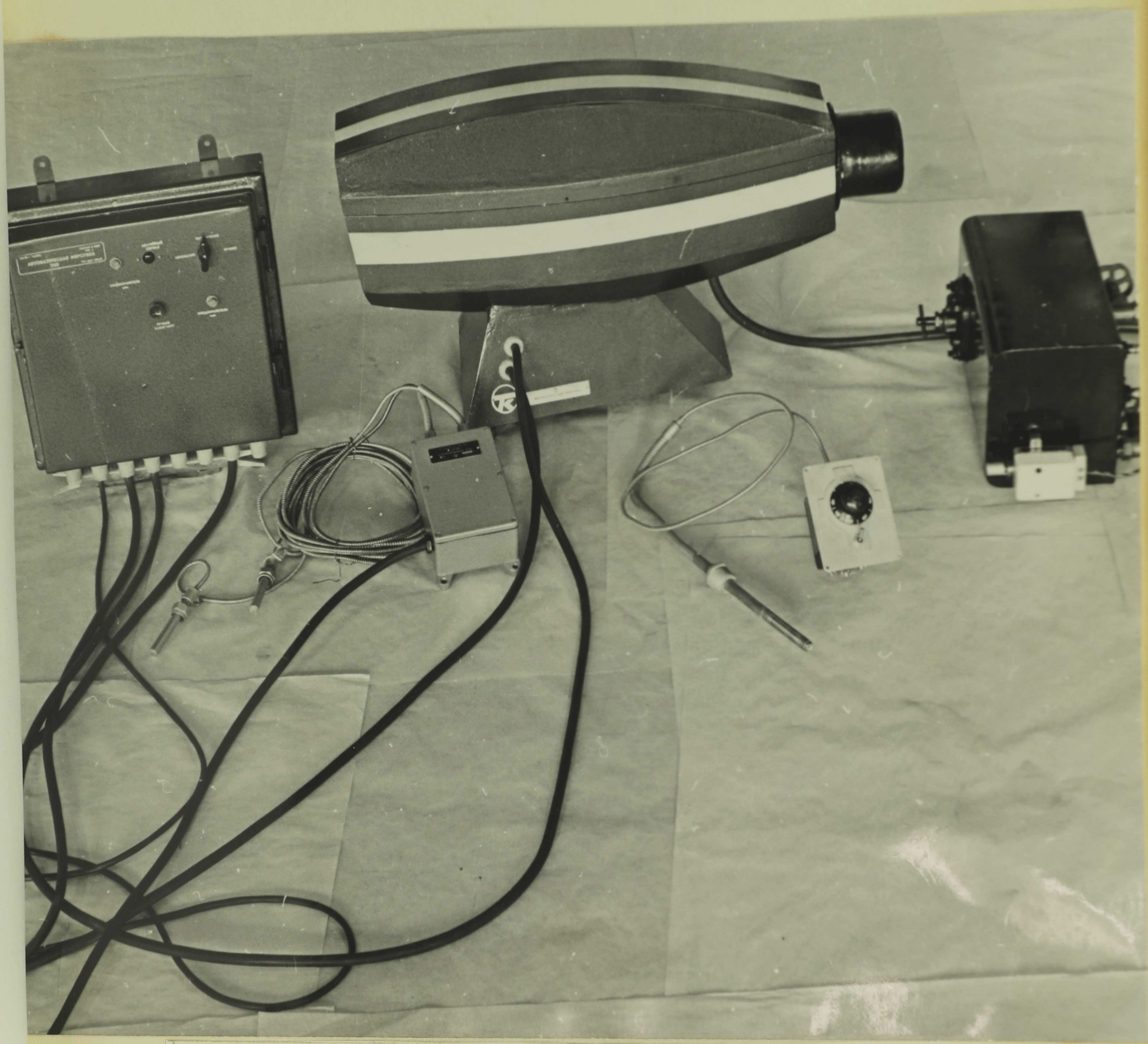

Käsikudumisaparaat "Meda" (tootmises a-st 1960).

Veeboiler (tootmises a. 1965-67.).

TAHVEL V

Uus masuudipõleti MAF, mille tootmisega alustatakse 1968.a.

TAHVEL VI

Klaasplastikaattool (tootmises a-st 1965).

Pehmete põhjadega toolide näidiseid.

Pöörlev tool P-5 (katsepartii).

TAHVEL IX

Edukalt katsetatakse uute toolide P-6 tootmist.

tamine ja õhtul väljalülitamine.

"Esialgsete arvestuste kohaselt kulus pliidi kütteks kuu vältel varem ca 300 rubla väärtuses kütust, siis uue õlipõleti AФ-61 kasutamisel oli kütusekulu ainult ca 100 rubla. S e e g a o n s ä ä s t k u u s c a 2 0 0 r u b l a, m i s t e e b a a s t a s 2 4 0 0 r u b l a ühe sööklapliidi kohta."[1]

Õlipõleti AФ-61 kasutamisega säästeti rahvamajanduse-le suurel hulgal puitu, vähenesid transportkulud. Uus seade oli kompaktne ja kergelt monteeritav ning leidis rahvamajanduses kohe laialdast kasutamist. Õlipõletit eksponeeriti ka partei XXII kongressi auks organiseeritud rahvamajanduse näitusel Moskvas, kus anti seadmele ülihea hinnang. 1962. a. toodeti neid metalltoodete tsehhi poolt juba seeriaviisiliselt (1778).[2] 1965. a. täiustati endist AФ-61 - loodi uus õlipõleti AФ-65. Nimelt oli esimesel õlipõletil automaatse juhtimise seadeldis monteeritud otse korpuse külge, mille tõttu kuumenes põleti elektrisüsteem. Uuel õlipõletil AФ-65 juhtis tööd automaatika juhtimiskilp, mis monteeriti põletist e r a l d i kas seinale või kütteagregaadi külge põleti lähedal ja oli ühendatud juhtimiskilbiga juhtmete abil (foto l. III)

Õlipõleteid AФ-65 toodab ettevõte tänapäevani ja too-

---

[1] Vestlusest E. Metskülaga.

[2] TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 261, l. 46-47.

de on alati leidnud tarbijate heakskiidu. "Tsentrosojuzi Glavkoopsnabi" Moskva baasi vahendusel eksporditi AФ-65 ka välisriikidesse (Iraaki ja Afganistani).

Kolmandaks tähtsamaks uudistooteks, mida hakati 1960.a. tootma, oli katlavee magnetiline eeltöötlemise seade ehk magnetiline veepehmendaja (foto 1. III).

Selleks, et mõista nimetatud seadme tähtsust, tuleb siirduda keemia valdkonda. Lahuste ja vedelike magnetilise eeltöötlemise seade vähendab metallide korrosiooni, vältides lahuste ebasoovitavat kristalliseerumist.

Mineraalsooli sisaldavate katelseadmete toitevete magnetilisel eeltöötlemisel väheneb aga kütte- ja kuumutuspindadele sadestuv katlakivi hulk. Pärast töötlemist nendele pindadele sadestuv katlakivi on poorsem, nõrgemini seintele kinnitatud ja seetõttu hõlpsamini eemaldatav kas mahakraapimise või veejoaga uhtmise teel. Näiteks magnetiliselt töötlemata vete kasutamisel on katelseadme põhja sadestuva katlakivi terade suurus ca 5-25 mikronit, magnetiliselt töödeldud vete puhul aga ainult 0-5 mikronit. Magnetilist veepehmendajat saab kasutada vete puhul, mille mineraalsoolade sisaldus on kuni 300 mg/l ja üldkaredus 4,5 mg ekv./l[1].

Seade ise (foto 1. III) koosneb 8-16 permanentmagnetist läbimõõdu ja pikkusega 25 mm, kusjuures magnetid on paigu-

---

[1] ETKVL "Kooperaator" JA, Kataloogid katla toitevete magnetiliste eeltöötlemise seadmete kohta.

tatud polüsterooltorru, mille mõlemis otsas on tsentreerijad. Kogu magnetsüsteem on terastorus siseläbimõõduga 46 mm.[1]

Valmistati ka uudistoodetena käsikudumisaparaati, mis oli määratud silmuskoetoodete valmistamiseks ripskoetehnikas (foto 1. IV). 1965. a. lõpul väljus tootmisest esimene katsepartii uusi lamekudumisaparaate "Meda-M-65".

Vaatamata toodangu nomenklatuuri kõikumisele kasvas toodangu kogumaht pidevalt, seda eriti metalltoodete osas. Kui 1945. a. näiteks naelatoodang oli vähem kui 200 tonni, siis kasvades aasta-aastalt moodustas see 1965. a-ks 2225 tonni e. 12,5 korda rohkem, üle 6 korra oli kasvanud 20 aasta jooksul põllumajanduskettide toodang.[2]

1965. a. oli NLKP XXIII kongressi eelne ja seitseaastaku viimane aasta. Nii kogu- kui ka kaubatoodangu aastaplaan täideti 107 %.[3] Võrreldes 1964. a-ga oli kogutoodang suurenenud ligi 800 tuhande rubla võrra ehk üle 20 %, millest poole andis liidetud Salla nahatööstus.[4] Enam kui 2 korda tõusis eelmiste aastatega võrreldes elektriliste küp-

---

[1] ETKVL "Kooperaator" JA, Kataloogid katla toitevete magnetiliste eeltöötlemise seadmete kohta.

[2] TLRA, fond R-143, nim. 1, s.-ü. 12, l. 15 ja ETKVL "Kooperaator" JA, 1965.a. plaanitäitmise andmed.

[3] ETKVL "Kooperaator" JA, ETKVL Tööstuskontori juubeli tähistamise materjalid (1966).

[4] sealsamas, l. 5.

setusahjude ja õlipõletite väljalase. Ligi kahekordseks kasvas ka riidest mütside tootmine. Portfelle valmistati 1965. a. võrreldes eelmiste aastatega rohkem 80 %, karusnahast talimütse üle 20 %, magnetilisi veepehmendajaid üle 30 %, tsingitud okastraati üle 10 %.[1] Toodangu omahind alanes 1965.a. plaaniga võrreldes 3,49 %, mis andis ettevõttele 170 tuhande rubla väärtuses üleplaanilist kasumit: üldse andis ettevõte 1965. a. 741 tuhat rubla kasumit planeeritud 630 tuhande asemel.[2] Kasumiga töötasid kõik tsehhid.

Millega siis seletada sellist tõusu? Eelkõige tuleb märkida tehnilist progressi. Kui 1945-50. a., eriti metalltooteid valmistavates osakondades, oli mehhaniseerituse aste suhteliselt madal, siis 1960-65. a. tehti väga palju naela-, keti- ja remondijaoskondades tööprotsesside mehhaniseerimises. 1962. a-st hakati tähelepanu pöörama ka tootmisvõimsuste paremale ärakasutamisele, materjalide ökonoomsemale kulutamisele ja toodangu kvaliteedi pidevale paranemisele. Tootmises oli küllalt veel reserve, üheks suuremaks ressursiks oli võimsuste koormamise rütmilisuse parandamine. Selle kõige tõestuseks on tööviljakuse pidev tõus, eriti järsk oli see 1962. a.

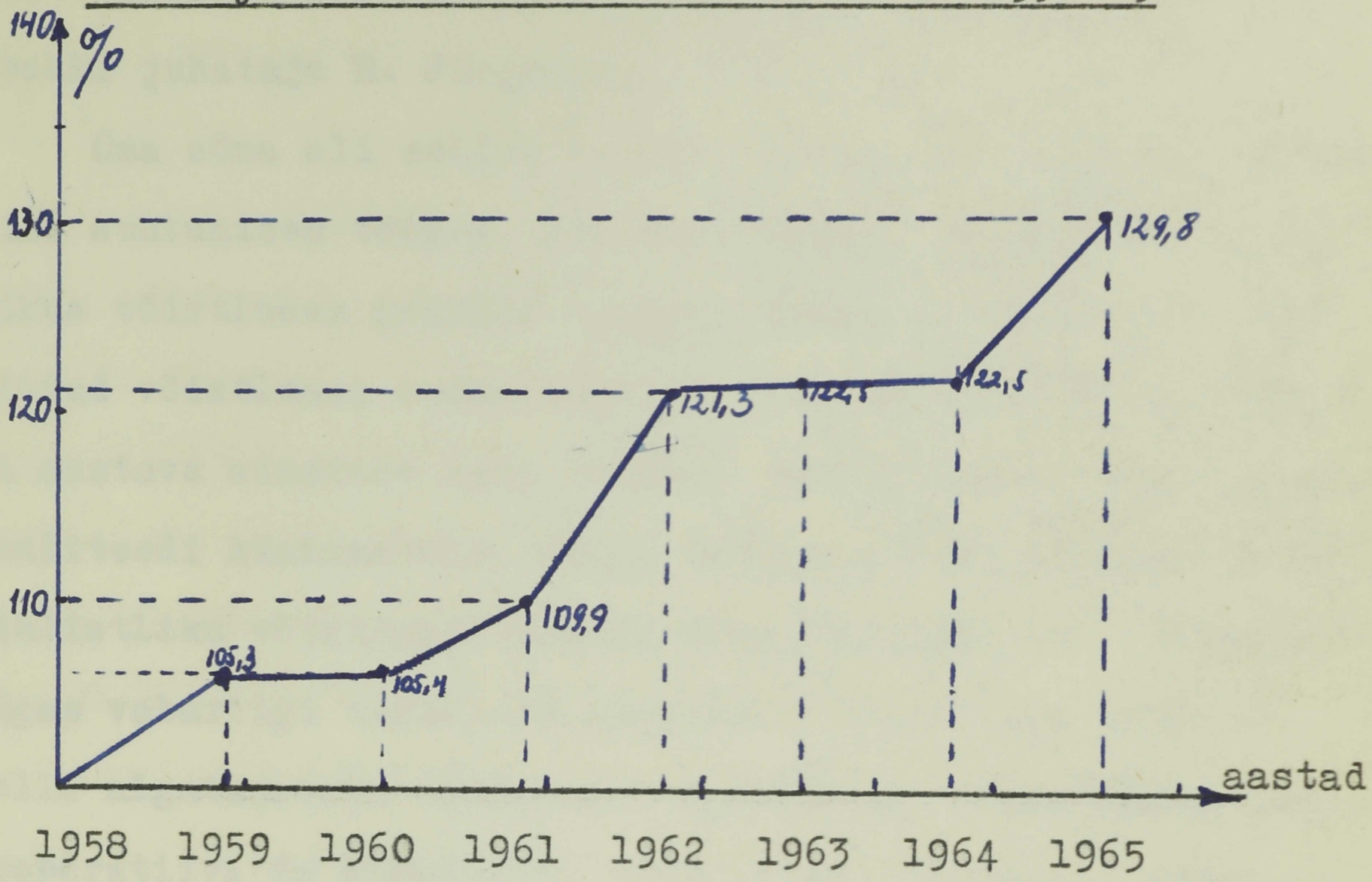
---

[1] ETKVL "Kooperaator" JA, ETKVL Tööstuskontori juubeli tähistamise materjalid (1966), l. 7.

[2] sealsamas, l. 7-8.

Tabel Nr. 4.[1]

Tööviljakuse kasv Tööstuskontoris a. 1958-65

Märkimisväärse panuse ettevõtte arengusse andsid ratsionaliseerijad. 1965. a. ulatus ratsionaliseerijate arv 73 töötajale ja esitati ettepanekuid 122 tingsäästuga aastas 46 376 rubla, mis ületab kaks korda 1964. a. ettepanekute ja tingsäästu summat.[2]

Tublimad ratsionaliseerijad olid sm-d V. Palm, V. Elb, V. Kulik, E. Ivask, E. Lass, O. Pool - metalltoodete tseh-

---

[1] Tabel on koostatud ETKVL Tööstuskontori tootmis--plaaniosakonna andmetel.

[2] ETKVL "Kooperaatori" JA, 1965.a. aruandlus leiutuste ja ratsionaliseerimisettepanekute saabumise ja juurutamise kohta.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

hist, A. Kusmann, L. Koidumäe, E. Kübar pabertoodete tsehhist. Mitmeid huvitavaid ettepanekuid esitas nahktoodete tsehhi juhataja R. Jürgenson.

Oma sõna oli selles kasvus ka inimeste vaadete muutumine suhtumises töösse. Kui varasematel aegadel sotsialistlikus võistluses pearõhk langes kvantiteedile, siis nüüd alanud võistluses kommunistliku töö eesrindlase ja brigaadi austava nimetuse eest suunati peatähelepanu aga tootmise kvaliteedi küsimustele. Seega tekkisid veel täiendavad sotsialistliku võistluse vormid. Kommunistliku töö liikumine algas vabariigi tarbijate kooperatsioonis juba 1959. a. Selle algatajateks olid Jõhvi Kaubamaja, Põlva Tarbijate Kooperatiivi ja Kingissepa RTKL Liidu töötajad.[1] Tööstuskontoris olid kommunistliku töö liikumise pioneerideks J. Torni elektrikutebrigaad, kes 1960. a. võttis endale rea kõrgendatud kohustusi. Neile järgnesid peitsijate brigaad ning seejärel alles tekstiil- ja nahktoodete tsehhi töötajad. Ülevaatuste käigus toimusid tsehhides ja jaoskondades töötajate üldkoosolekud, kus arutati läbi kommunistliku töö brigaadide ja kommunistliku töö eesrindlaste kohustuste täitmise tulemused ja võeti vastu uusi kohustusi.

Kommunistliku töö liikumise levikust annab tunnistust ka viimane ülevaatus, mis viidi läbi Tööstuskontoris 1965.a. lõpul. Ettevõttes oli kokku 543 töötajat, kes olid lülitunud

---

[1] A. Vakk, Nõukogude tarbijate kooperatsiooni arengust, lk. 45.

kommunistliku töö liikumisse. 27 brigaadi omas seda austavat nimetust. Kommunistliku töö eesrindlase rinnamärki omasid juba 407 töötajat ettevõtte 700-liikmelisest kollektiivist.[1]

Alustati võistlust Tööstuskontoris kutseala parima nimetuse saamiseks. Kutsealade parimate töötajate fotod pandi välja Tööstuskontori keskuses ja tsehhis, kus töötaja alaliselt töötas. Peale tootmisülesannete pidi kutseala parimal olema terve rida individuaalseid kohustusi: ta pidi õppima, tundma uusi töökogemusi ja -meetodeid, juurutama neid ja arendama edasi, võtma osa ühiskondlikust tööst, täiendama enda erialaseid, poliitilisi ja üldhariduslikke teadmisi. Väljaspool tööaega ja tööl pidi kinni pidama käitumise reegleist, mis vastavad nõukogude seadustele ja kommunistliku moraali nõuetele.

Parandati töötajate ettevalmistust - kvalifikatsiooni tõstmise õppused viidi läbi mütsiõmblejatele, ketikeevitajatele, traaditõmbajatele, tsinkijatele, õmblejatele. Ettevõtte administratsiooni ja a/ü organiseerimisel viidi läbi ühepäevaseid seminare TKO töötajatele.

Kõik nimetatud tegurid olid ka põhjusteks, et ettevõte läks oma 25. juubelile vastu heade töösaavutustega.

---

[1] ETKVL "Kooperaator" JA, Kommunistliku töö eesrindlaste liikumise arvestus 1965. a.

Kuid oli ka negatiivset, eriti kui vaadelda kaadreid ettevõtte mastaabis. Põhilise kontingendi moodustasid 21.-50-aastased töölised, kusjuures 21.-35. a. tööliste osatähtsus perioodil 1963-65. a. oli 46 % tööliste üldarvust.[1] Tehases oli madala kvalifikatsiooniga tööliste ülekaal tunduv (48,4 %)[2]. Kõrgem kvalifikatsioon oli suhteliselt nahktoodete tsehhis ja metalltoodete tsehhi automaatika jaoskonnas, kus toodeti keerulisemaid tooteid: magnetilisi veepehmendajaid, õlipõleteid jne. Väga madal oli haridustase mitmetel mehhaniseerimata töölõikudel, nagu lao- ja transporditöö.

Kokkuvõttes võib siis konstateerida, et Tööstuskontori kollektiiv koosnes keskealistest 21-50-aastastest töö-jõulistest inimestest ja oli määravaks teguriks, et ettevõte tegi läbi progressi a. 1960-65, minnes juubeliaastale vastu väärikate töövõitudega.

Leian, et noortööliste ja üldse kuni 35-aastaste töötajate osas üldhariduslik tase oli madalam ettenähtust (keskharidusega tööliste arv oli ca 31-32 % piires).[3] Kaadrite osakond tegi aga vähe noorte õppimisele õhutamises. Miks ei rakendatud kvalifikatsiooni võrdsustamist üldhariduliku tasuga? Polütehniline tööõpetus koolis pidi ju ome-

---

[1] ETKVL "Kooperaator" JA, Kaadriosakonna andmed 1963-65. a.

[2] sealsamas.

[3] ETKVL "Kooperaator" JA, Kaadrite osakonna andmed 1965. a.

ti looma eelistatud tingimused kvalifikatsiooni järgu saamiseks peale keskkooli lõpetamist 1-3-kuulise praktikaga ettevõttes! Soovida jättis ka insener-tehnilise personali ja tsehhide administratiivpersonali üld- ja erialane hariduseküsimus. Paljud neist ei omanud ametkohale vastavat eri- või üldharidust.

1. III 1966.a. tähistas Tööstuskontori kollektiiv oma tegevuse 25.a. juubelit. See juubel toimus vahetult suure ajaloolise sündmuse - NLKP XXIII kongressi eel.

Juba 19. juunil 1965.a. oli alustatud ettevalmistusi juubeliürituse tähistamiseks.[1] Moodustati erikomisjon eesotsas peaökonomist K. Juuliga. Ürituste kava oli väga mitmekesine: sinna kuulusid tööveteranide autasustamine, näituse korraldamine ETKVL Klubi ruumis, kehakultuuri-alaseid võistluste korraldamine, Tööstuskontori tööd kajastavate materjalide avaldamine ajakirjanduses ja raadios. Võeti kõrgendatud sotsialistlikke kohustusi.

26. III 1966.a. toimus juubeli kulminatsioonipunkt - pidulik aktus "Eesti Energia" saalis. Avasõnas direktor L. Noormets andis lühikese ülevaate ettevõtte tekkimisest ja tegevusest 25 a. jooksul, peatudes olulisematel momentidel ettevõtte arengus, soovides ühtlasi kollektiivile edu edaspidiseks. Seejärel ETKVL Tööstusvalitsuse juhataja E. Eenmaa andis üle aukirjad 1965.a. IV kvartali heade töötulemuste eest, ühtlasi autasustades kooperatsiooni eesrind-

---

[1] ETKVL "Kooperaator" JA, Kaadrite osakonna andmed 1965.a. Direktori käskkirjad 1965.a. I-XII-ni.

lase rinnamärkide ning ETKVL Juhatuse ja Riikliku Kaubanduse ja Tarbijate Kooperatiivide Töötajate A/Ü Vabariikliku Komitee presiidiumi aukirjadega parimaid ettevõtte töötajaid. Rinnamärgi sai 16 inimest, aukiri anti 22-le inimesele.[1]

EKP Tallinna Mererajooni Komitee teine sekretär R. Merisalu andis rajoonikomitee aukirjad üle metalltoodete tsehhi juhataja A. Karemaale ning nahktoodete tsehhi vanemmeister E. Einsonile. Ka rajooni TSN Täitevkomitee esimees A. Repp andis üle ühise aukirja ETKVL Tööstuskontorile, millele järgnes rida tervitusi süsteemi ettevõtete esindajatelt (Rakvere ja Tallinna kaubanduslikuinventari tehased, keemiakombinaat "Orto" jt.).

Ka Tööstuskontori enda poolt autasustati aukirjadega 28 parimat ja staažikamat töötajat, rahalisi preemiaid anti 169 töötajale kogusummas 2570 rubla[2]. Ettevõtte kollektiiv võis uhkusega raporteerida, et partei XXIII kongressieelse sotsialistliku võistluse kohustus täideti juba 24-ks veebruariks - kollektiiv andis kvartali lõpuks üleplaanilist toodangut 95 tuhande rubla väärtuses, alandades kvartali toodangu omahinda ligi 4 %, mis andis üleplaanilist kasumit kvartalis 50 tuhat rubla, millega kollektiiv pani hea aluse viisaastaku esimese aasta ülesannete edukale täitmisele.[3]

---

[1] ETKVL "Kooperaatori" JA, ETKVL Juhatuse määrus 33/110-22.03. 1966.

[2] ETKVL "Kooperaatori" JA. Direktori käskkirjad 1965.a.

[3] Sealsamas, ETKVL Tööstuskontori juubelitähistamise materjalid.

Tabel Nr. 5 [1]

Tööstuskontori tegevus 1966. a.

Tsehhi nimetus	Kogutoodang (rublades)			Kaubatoodang (rublades)		
	Plaan	Täitmine	%	Plaan	Täitmine	%
Metalltoodete	2827,70	2906,58	102,8	1945,90	2013,70	103,5
Tekstiil-toodete	558,10	557,92	103,6	1770,40	1844,49	103,8
Pabertoodete	728,80	748,68	102,7	999,40	1035,52	103,6
Nahktoodete	836,00	866,93	103,7	989,50	1036,78	109,8
Kokku:	4640,0	4879,62	105,2	5060,0	5389,17	106,4

Tabelist näeme, et ettevõtte positiivne majandusalane tegevus jätkus ka 1966. a. Kõik tsehhid täitsid kindlalt nii kogu- kui ka kaubatoodangu plaanid. Kokkuvõttes töötas Tööstuskontori kollektiiv peaaegu sama edukalt kui oma juubeliaastal, mil täideti kogu- ja kaubatoodangu plaanid 106 %-lt.

1958-65. aastad olid ettevõttele n.ö. normaliseerimise perioodiks, kus otsiti uusi juhtimise ja tootmisstruktuuri vorme, kus juurutati tootmisse terve rida uusi rahva-

---

[1] Tabel on koostatud tootmis-plaaniosakonna andmete baasil.

majandusele vajalikke tooteid, ja kujunes välja enam-vähem kindla nomenklatuuriga kooperatsiooni süsteemi tootmis-ettevõte. Võrreldes teda tol perioodil Tallinna riiklike tootmisettevõtetega, jäi Tööstuskontori ikkagi mitmesuguse profiiliga ettevõtteks, suhteliselt väikese tootmisvõimsusega, kuid ta täitis edukalt kooperatsiooni ettevõttele esitatud ülesandeid, varustades rahvamajandust sellis-te toodetega, millede valmistamine riiklikes suurettevõtetes oleks olnud väheefektiivne.

III peatükk. VÄIKEETTEVÕTTEST KOMBINAADINI!

(HARJU RTKL SEGATÖÖSTUSKOMBINAADI ARENG 1945-67).

Nagu sissejuhatuses oli juba märgitud, toimus ETKVL Tööstuskontori ja Harju RTKL Segatööstuskombinaadi ühinemine ETKVL Juhatuse otsusega 28. II 1967. a.[1]

Kuna Harju RTKL Segatööstuskombinaat on kahtlematult etendanud väga tähtsat osa tootmise arendamisel tarbijate kooperatsiooni liinis, peatuksime tema tegevuse olulisematel momentidel ajavahemikus 1945-66.

Harju Rajooni Tarbijate Kooperatiivide Liidu Segatööstuskombinaat asutati 20.IX 1945. a. asukohaga Tallinnas. ETKVL Juhatuse määrusega lubati Harjumaa Tarbijate Kooperatiivide Maakondlikul Liidul (TKML) organiseerida tööstuste paremaks juhtimiseks tööstuskombinaat, kusjuures põhimäärusena tuli rakendada TKML tööstuskombinaatide põhimäärust.[2]

Ettevõtte esimeseks nimetuseks oli Harju Tarbijate Kooperatiivide Maakondliku Liidu Tööstuskombinaat ehk lühendatult Harju TKML Tööstuskombinaat. Töötajate arv rajamise momendil oli 18 (!) inimest.[3] 1. novembril 1950. a.

---

[1] ETKVL "Kooperaatori" JA, ETKVL Juhatuse otsus 28.II 1967.a. protokoll 8, p. 12.

[2] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi Jooksev Arhiiv, ETKVL Juhatuse määrus nr. 785 - 1945.a.

[3] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, ETKVL Juhatuse määrused 1945. a.

muudeti nimetust seoses rajoonilise alajaotuse sisseviimisega Eesti NSV-s: ettevõtte nimetuseks jäi Harju Rajooni Tarbijate Kooperatiivide Liidu Tööstuskombinaat e. lühendatult Harju RTKL Tööstuskombinaat. Seoses aga rajooniliidu reorganiseerimisega alates 1. jaanuarist 1956. a. muudeti kombinaat Harju Rajooni Tarbijate Kooperatiivi Segatööstuskombinaadiks ning arvates 1. juulist 1958. a. seoses Harju Tarbijate Kooperatiivide Liidu taasloomisega uuesti H a r j u R a j o o n i T a r b i j a t e K o o p e r a t i i v i d e L i i d u S e g a t ö ö s t u s k o m b i n a a d i k s ehk lühendatult H a r j u R T K L S e g a t ö ö s t u s k o m b i n a a d i k s.

Kombinaat loodi vahetult pärast Suurt Isamaasõda Harju rajoonis varem tegutsenud 3 pisiettevõtte baasil. Viis esimest aastat kulus noore ettevõtte kollektiivil hoovõtmiseks. Alates 1950. aastast, mil kombinaadi töötajate arv oli suurenenud juba 144-ni, algas ettevõtte tootmisbaasi plaanipärane arendamine. Kui esimese kümne aasta jooksul paiknesid kombinaadi tsehhid väikeste eraldiasuvate tootmispunktidena Tallinnas ja Harju rajoonis, siis 1948. a. saadi Tallinnas Pärnu maanteel 3 ha-ne ehituskrunt, millele asuti rajama esialgu Harju Tarbijate Kooperatiivide Maakondliku Liidu autotöökoda ja garaaži. Seoses Maakondliku Liidu reorganiseerimisega anti autotöökoda ja pooleliolevad garaažiruumid üle tööstuskombinaadile - Pärnu maantee 137 territooriumist kujuneski välja kombinaadi keskus. Endla tänaval asus Pärnu maanteele ümber kõigepealt puidutsehh, kus toodeti mööblit ja kooperatiivide süsteemi kauplustele sisustust.

Seoses tootmise laiendamisega kasvas vajadus korralike tootmisruumide järgi. 1953. a. kevadel asuti ehitama oma jõududega ja 1954. a. l. maiks valmis puidutsehhi kahekorruseline 1100 m^2 suurune tootmishoone Pärnu maanteel. Uues hoones mindi üle juba kaubandusliku sisustuse tootmisele. Autoremonttöökoja baasil organiseeriti algul väike mehaanikatöökoda puidutsehhi vajaduste rahuldamiseks, mis puidutsehhi uue hoone valmimisega muudeti juba metalli-remonditsehhiks.

Rae Tarbijate Kooperatiivide Tööstuskombinaadi ja Tallinna ümbruse Tarbijate Kooperatiivi Tööstuskombinaadi liitmisega (1956-58) tuli kombinaadile juurde hulk väikseid leivatööstusi, millega kujunes kombinaadi juurde teiseks põhiliseks tootmisharuks l e i v a t o o t m i n e.[1] Kombinaadi tootmispunktide arv 1958. a. lõpuks oli juba 33 ja töötajate arv ulatus 392-le.[2] 1957. a. lõpul liideti kombinaadiga veel Loksa leivatööstus ja 1964. a. Keila leivatööstus, mis tõstis töötajate arvu koos abitsehhidega 580-le.[3]

Kombinaadi kollektiiv võttis nüüd suuna kahe põhilise tootmisharu: kaubandusliku sisustuse ja leiva-saiatoodete tootmise väljaarendamise. Seega kuulusid kombinaadi alluvusse kõik Harju rajoonis asuvad tarbijate kooperatsiooni toot-

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, ETKVL Juhatuse määrused a. 1956 ja 1958.

[2] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1956. a. töötajate arvu ja töötasu fondi aastaaruanded.

[3] sealsamas, 1964.a. töötajate arvu ja töötasufondi aasta aruanded.

misettevõtted ning tema üheks ülesandeks oli rajooni maakaubandusvõrgu varustamine pagaritoodetega. Ülevõetud leivatööstuste tootmisbaas oli suuremas osas väga nõrk, sest nad kujutasid endast põhiliselt väikesi käsitööstuslikke ettevõtteid. Kuna nende arendamiseks puudus reaalne perspektiiv, hakati kollektiivi poolt ehitama 1958.a. Arukülasse 15 tonnise ööpäevase tootmismahuga leivatööstust. Tallina kombinaadi keskuse juurde hakati aga ehitama uut kontorihoonet ja samal ajal kaubandusliku sisustuste tsehhi uut tootmiskorpust, kuna vana baasil oleks võimatu olnud tootmise laiendamine.

Aruküla leivatööstuse ehitamisel kasutati leivatööstuse tüüpprojekti nr. 56-53. Kuna aga viimastel aastatel oli leivatööstuse seadmetepark kodumaiste uudsete seadmete arvel tublisti täienenud, siis osutus projekteerimise käigus võimalikuks asendada tüüpprojektis ettenähtud vananenud seadmed uutega ja teha tehnoloogilises osas mõningaid täiendusi ja parandusi.

Tsentrosojuzi Projekteerimise Töökoja Eesti Filiaali töötajad sm-d Koot, Uuemõis, Unt, Eiden, Ivandi ja Mätas leidsid, et uute mehhanismide baasil võib tunduvalt suurendada ka tööstuse tootmisvõimsust. Küsimust arutati projekteerijate ja ehitajate ühisel nõupidamisel, kus tehti väärtuslikke ettepanekuid tüüpprojekti täiendamiseks. Kollektiivse töö tulemusena valmis uus, täiendatud projekt, mille kohaselt suudeti ööpäevast tsehhi tootmisvõimsust tõsta 2-kordseks s.o. 30 tonnini.

Tööd uue leivatööstuse rajamisel kulgesid pingeliselt. Ehitus- ja montaažitöid teostas kombinaadi ehitus- ja remonditsehh E. Oksa juhtimisel. Uue tööstushoone püstitamine tehti ülesandeks Varrese brigaadile, kes oli tuntud oma töö hea kvaliteedi poolest. Olles nõudlik alluvate suhtes ja hoides pidevalt kontakti projekteerijatega, kõrvaldas Vanes juba ehituse käigus nii mõnegi projekti vea ja rekonstrueerimisel tekkinud lünga. Tulemuseks oli see, et ehituse vastuvõtmisel 1960.a. lõpul hindas komisjon teostatud töid hindega "väga hea".

Seadmete kohalemonteerimist juhtis kombinaadi peamehaanik E. Tross. Monteerimisel olid ehitajatel abiks ka kombinaadi metallitsehhi lukksepad. Peale teistest vennasvabariikidest hangitud seadmete tuli kombinaadil endal valmistada ja kohale monteerida hulk mittestandardseid seadmeid ja konveiereid, milliste ülesannetega tuldi ka hästi toime. Erilist tähelepanu pöörati uue ehituse juures sanitaartingimuste parandamisele. Mugavad riietus- ja dušširuumid võimaldasid täita kõiki hügieeninõudeid.

Aruküla leivatööstus võeti vastu 1960. a. lõpul. Selline 2 aastaga kerkinud tööstuse kogumaksumuseks kujunes ainult 150 tuhat rubla.[1] Ehituse kvaliteedi ja tootmise mehhaniseerituse tõttu oli Aruküla leivatööstus üks vabariigi eesrindlikum ettevõte, mille ekspluatatsiooni andmine võimaldas sulgeda rajoonis senini töötanud väikese võimsusega

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1960. aastaaruanne.

leivatööstused Kehras, Kosel, Nõmmel, Voogil, Turbas, Riisiperes ja Vasalemmas. Rajoonis jäid töötama 3 suurt mehhaniseeritud leivatööstust Keilas, Arukülas ja Kosel ööpäevase võimsusega 60 tonni.

Heidame pilgu ka Harju RTKL Segatööstuskombinaadi struktuurile ja organisatsioonile 1956-57. a.

Tabel Nr. 6[1]

Harju RTKL Segatööstuskombinaadi struktuur ja organisatsioon a. 1956-57

Jrk.	Nimetus	Administratsiooni töötajad	Töölised	Neist ajutised
1.	Puidutsehh	8	78	3
2.	Toiduainetetsehh	9	51	3
3.	Metallitsehh	4	44	5
4.	Kehakattetsehh	2	58	-
5.	Dekoortsehh	1	25	2
6.	Klaasitsehh	1	6	5
7.	Ehitus-remonditsehh	2	24	8
8.	Varustus-transport + metsavarumine	2	45	35
9.	Administratsioon	23	-	-

[1] Tabel on koostatud Harju RTKL Segatööstuskombinaadi kaadriosakonna aruandluste alusel.

Koos administratsiooni ja tsehhide administratiivkoosseisuga (52 inimest) oli töötajaid kokku 384.

Töökodasid oli kokku 30, neist Tallinnas 19, rajoonis 11. Varem oli 33, kuid 3 anti üle teistele organisatsioonidele (teritus- ja kingsepatöökoda, büroomasinate remont). Seega oli haaratud hulk tööstusalasid (saeveskid, puusärgi- ja sadulsepatöökoda, kohvi- ja sinepitööstus jms.). Metsa ülestöötamine käis 8 punktis kahe praakeri juhtimisel.

1956. a. kogutoodangu plaan oli 14 400 000 rubla, täideti 15 149 400 rublaliselt ehk 105 %. Kuna I poolaastal ei täidetud nomenklatuurset ega turutoodangu plaani, olgugi et see II poolaastal täideti, ei suudetud aastaplaani turutoodangu osas täita (97,8 %).[1] 1957. a. kogutoodangu plaan oli 13 917 000 rubla ja juba 5 kuuga täideti sellest 45 %.[2] 1956. a. kasumiplaan oli 1 100 000 rubla, täideti 1 700 000 rubla ulatuses e. 165 %-lt.[3] Kombinaat suutis vaatamata raskustele, toime tulla ettenähtud ülesannetega.

Milliste raskustega tuli kombinaadi kollektiivil siis kokku põrgata peale 1956-57. a. liidendamisi, kui Harju rajoonis ühendati 3 kombinaati? Toodi ju üle kombinaadile terve hulk nõrgal tasemel olevaid töökodasid, mille tõttu insener-tehnilisel koosseisul oli suuri jõupingutusi, et neid

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1956. a. toodangu plaani täitmise andmed.

[2] sealsamas, 1957. a. põhitegevuse aastaaruanne.

[3] sealsamas, 1956. aasta aruandlus.

töökodasid viia vastavale tehnilisele tasemele.

Tunduva alavõimsuse all kannatasid ka Pärnu maanteel asuvad tootmispunktid, samuti ka Aruküla toiduainete tsehh. Kõrgepingekaabli puudumise tõttu ei suudetud õigeaegselt käiku lasta väikest elektri alajaama. Omamoodi takistusi tuli ette ka Arukülas teise madalpingeliini ümberehitamisega. Rajooni mitme kooperatiivi ühendamise tagajärjel tuli kooperatiivi koosseisu hulk vanu kauplusi, mis vajasid kiiremas korras kapitaalremonti ja kaasaegsemat sisustust. Kuna ehitus--remondibaas oli nõrk ka kombinaadis endas, siis oli õige kooperatiivi juhatuse otsus moodustada kombinaadis oma ehitus-remonditsehh, mis teostas kooperatiivi hoonete ja kaupluste remonti. Ehitati kooperatiivile kontor Õle tänavale, samuti tehti ladudele sanitaarremont. Kapitaalremont teostati 4 ja sanitaarremont 7 kauplusele (Väänas, Rannamõisas, Assakul ja Pääskülas)[1]. Kombinaadis endas ehitus-remonditsehhi poolt teostati metallitsehhi mehaanikatöökoja ja stantsimisruumi kapitaalne ümberehitus, Aruküla saeveski kapitaalehitus, elektrikilbi töökoja ja kehakatte tsehhi kapitaalehitus Gogoli tänaval ja hulk väiksemaid kapitaal- ja sanitaarremonte 123 000 (1956) ja 230 800 (1957) rubla suuruses summas.[2]

1956. a. asus ettevõtte etteotsa direktoriks P. J. Vali endise direktor V. Olanderi asemele.

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1956. aastaaruanne.

Juba siis juhtis ETKVL juhatus tähelepanu kombinaadi kõrgele keskmisele tasule, ja üksikute töötajate kõrgetele palkadele. Õige oli P. Vali seisukoht, kes mõistis, et reformi pole võimalik läbi viia järsku, vaid pikkamööda ja sellisel teel, et ühes suunas rakendades tehniliselt põhjendatud norme, teiselt poolt aga luua võimalused toodangu suurendamiseks sama inimeste arvu ja määratud palgafondiga, alandades toodete omahinda ja tootmiskulusid ning samaaegselt kõrvaldades liialdused üksikute töötajate ebanormaalsetes palkades. Seda teed käies suutis kombinaat 900 rublase keskmise kuupalga viia 800 rublani - nii ei esinenud 1957. a. teisel poolaastal enam palgafondi ülekulu.[1] Kõike seda saavutati normide korrigeerimise ja tööintensiivsuse tõstmise teel.

Sellised küsimused olid küllaltki keerulised ja nende lahendamine nõudis paljuski paindlikku taktikat, nõudis abi ka väljastpoolt. Nagu märkis direktor P. Vali: "... See oli hea, et rajooni parteikomitee on hakanud suuremat tähelepanu pöörama rajooni tööstusettevõtete tööle. Oleks tarvis aga, et rajooni komitee vastava ala töötajad oleksid rohkem kursis käitiste tootmismuredega. Tihtipeale aga tundub selles töös perioodilisust. Tähelepanu hakatakse pöörama ainult siis, kui keegi süsteemi endine töötaja on organisatsiooniliste abinõude tõttu saanud kannatada ja vihaga mõne rea vastavasse kohta kirjutab. Muidu aga ei huvita meie töö kedagi... Paluksin ka edaspidi rajoonikomitee abi, et töötasude ja nor-

---

[1] Vestlusest direktor P. Valiga.

meerimise küsimus saaks otstarbekalt lahendatud, et ei tuleks kahjuks kombinaadi tootmistasemele ega plaanitäitmisele, sest madalama kvalifikatsiooniga suure hulga tööliste sissetoomine viiks küll töötasud normaalseks, kuid olemasolev töötajate limiit ja tootmispind ei võimalda siin palju midagi ära teha."[1]

Üheks valusamaks küsimuseks oli sel perioodil kombinaadi transpordi seisukord. Kombinaadil oli ainult kaks vana kolhoosist ostetud veomasinat ja kaubafurgoon "Moskvitš".[2] Neistki üks masin oli pidevalt remondis. Kombinaadi vajadust muidugi 2-3 veoautot ei rahuldanud, sest pidevalt oli tarvis, et käigus oleks olnud 5-6 veomasinat. Autobaaside masinate kasutamine tõi enesega kaasa ülenormatiivseid transportkulusid ja autotranspordi kasutamine ei olnud operatiivne autobaaside autojuhtide töödistsipliini ja autode halva tehnilise seisukorra tõttu.

Tuli leida võimalusi oma autopargi suurendamiseks. Taotleti täiendavalt masinate limiiti, mille alusel muretseti juurde 4 veoautot ZIS-150 - Seega kasvas kombinaadi masinapark 6-le autole, mis rahuldas juba täielikult transpordi vajaduse.[3] Kuna kombinaadi autojuhid töötasid ka transport-

---

[1] Vestlusest P. Vali'ga.

[2] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, Aruandlus transpordi ja varustus-turustuse tegevusest.

[3] sealsamas, l. 7.

töölistena, siis ei olnud vajadust tööliste kaadrit suurendada ja transporttöö operatiivsemaks muutmise tagajärjel hakkasid ka transporttöölised paremini teenima, mis tingis ka töödistsipliini paranemise.

Üheks kõige valusamaks küsimuseks oli kombinaadi varustamise küsimus. 15-miljonilise plaani täitmine olenes väga suurel määral ju varumisorganite tööst. Eriti suuri raskusi oli 1956-57. a. puidutöösstuse varustamisega. Kombinaat vajas aastas 4000 thm. puitu ja üle 3000 m^3 küttepuid.[1] ETKVL poolt eraldati kombinaadile aga ligi 1000 m^3 puitu ja sedagi sanitaarraie korras, mis moodustas $^1/_7$ kuni $^1/_8$ tervest puidutarvidusest. Ülejäänud osa pidi ettevõte hankima n.ö. omal käel kolhoosidelt või kohapeal metsamajanditelt ülestöötamise korras, mis tegi puidu omahinna kallimaks ja tõi kaasa asjatuid lisakulusid komandeeringute ja sõidukulude näol. Vaatamata kõikidele ülalmainitud raskustele, ajavahemikus 1956-60, suutis kombinaat 1960. a. täita kõik plaanilised näitajad hästi. Kogutoodangu plaan täideti 110,8 %, kaubatoodangu aastaplaan 112,2 %. Kombinaat andis aasta jooksul 2,5 miljoni rubla eest üleplaanilist toodangut, kusjuures tootmismaht tõusis 26,3 miljoni rublani.[2]

Tsehhides täitis kõige paremini tootmisplaani metallitsehh (tsehhi juhataja K. Niinelt) 124,2 % edestades kauban-

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1957. aastaaruanne.

[2] sealsamas, 1960.a. toodanguplaani täitmise andmed.

dusliku sisustuste tsehhi, kus plaan täideti 110,3 %. Hästi töötas ka toiduainete tsehh (plaani täitmise % oli 108,6. Silmuskoetsehh täitis tootmisplaanid 107,2 %.[1] Kasumiplaani täitis kombinaat 111,6 %, kusjuures anti üleplaanilist kasumit 250 000 rubla. Üldse andis kombinaat kasumit 2,4 miljonit rubla, sellest leivatootmise alal 150 tuhat rubla.[2]

Tähtsamaks tellimuseks oli kombinaadile 1960. a. Tallinna Kaubamaja, kohvikute "Palace" ja "Vana Toomase" sisustuse valmistamine, mis said kõik väga hea hinde, Peale 18 kaupluse sisustuse, mis valmistati "Tsentrosojuzi" süsteemile, valmistas kombinaat uut sisustust veel oma rajoonile:[3]

1. Kolhoos "Kirovi" kauplus maksumusega 42,2 tuhat rubla.
2. Kolhoos "Rahva Võit" kauplus -"- 20,7 - " -
3. Lasnamäe kioski sisustus -"- 6,2 - " -
4. Aruküla toiduainete kaupluse sisustus -"- 26,1 - " -
5. Kolhoos "Nõukogude Armee" " -"- 21,7 - " -
6. Kiisa kaupluse sisustus -"- 33,8 - " -
7. Loksa Valgejõe kaupluse sisustuse -"- 19,8 - " -
8. Maardu TVO kaupluse sisustuse -"- 48,7 - " -
9. Rajooni hoiukassa sisustus -"- 24,0 - " -

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1960. aastaaruanne.

[2] sealsamas, 1960. aastaaruanne.

[3] sealsamas, 1960. aastaaruanne.

Peale selle valmistati kaubandusliku sisustuste tsehhi poolt veel vabariigi kooperatsioonile 56 müüjata müügipunkti, 220 söökla lauda ja 7200 tooli.[1]

Kombinaadi metallitsehh läks üle roostevabast metallist leivatööstuse sisseseade tootmisele ja täielikult mehhaniseeriti vabariigi vajadusteks limonaadi ja õllepudelite kroonkorkide tootmine. Aasta lõpul juurutati uudse toodanguna "Tsentrosojuzi" vajadusteks keeksivormide tootmine. Silmkoetsehhis mindi üle käsikudumismasinatega kampsunite tootmisele, mille tõttu tõusis tunduvalt tööjõudlus ja toodang peaaegu kahekordistus.

Leivatootmisel täitis kombinaat aasta lõpuks sotsialistliku võistlusega võetud kohustuse - rajooni elanikkonnale turustati ainult p õ r a n d a l e i b a. Mõningane edu kroonis ka saia sortimendi laiendamisel. Suurendati ka "Riia" ja "Minski" leiva tootmist. Nagu eelnevalt märkisime, anti aasta vahetusel ekspluatatsiooni Aruküla uus leivatööstus, mis oma ajakohase sisustusega võimaldas rajoonis pagaritoodete tootmise täielikult mehhaniseerida. Appi tuli ka ETKVL autobaas, kes andis uue leivatööstuse käsutusse kaks uut leivaveoautot, mis võimaldasid tunduvalt parandada ka kaupluste varustamist pagaritoodetega.

Kapitaalmahutusi teostas kombinaat sel aastal ligi 1,2 miljoni rubla eest, neist majanduslikul teel 800.000 rubla

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1960. aastaaruanne

Kaubandusliku sisustuse tsehhi uus tootmiskorpus,
kus enamus tootmisprotsesse on mehhaniseeritud.

TAHVEL XI

ulatuses ja hanke teel 50 000 ulatuses.[1] 1961. a. kombinaadi kapitaalmahutusi piirati - kasumi arvel planeeriti kapitaalehitusteks ainult 100 000 rbl., millest 70 000 rubla läks kombinaadi kaubandusliku sisustuse uue tootmiskorpuse ehituseks (foto 1. X.)[2].

Segatööstuskombinaadi töötajate tuli kombinaadi peale pandud ülesannetega ka 1961.a. toime. Kogutoodangu aastaplaan 2 564 000 rubla täideti 2 760 000 rublaliselt e. 107,6 %-lt. Kaubatoodangu plaan täideti 112,8 %. Ettevõte andis 204 000 rubla väärtuses üleplaanilist toodangut. Nomenklatuursed plaanid täideti kõigi näitajate osas. Kasumiplaanid täideti 145,1 %.[3] Kõik osakonnad, peale Aruküla leivatööstuse, täitsid kasumiplaani. Millest oli see tingitud? Ometi rõhutasime eelnevalt, et Aruküla mehhaniseeritud leivatööstus pidi kujunema tootmisvõimsuselt suurimaks Harju rajoonis. Tegelikult juba I poolaastal näitas Aruküla leivatööstus kahjumit.... 1700 rubla ulatuses, mis oli tingitud sellest, et kombinaadi administratsioon ja kohalikud juhtivad töötajad ei suutnud uut tööstust maksimaalse võimsusega tööle rakendada.[4] Tööstuses ülesmonteeritud mitmed seadmed

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1960. aastaaruanne.

[2] sealsamas, 1961. a. tootmis-tehniline finantsplaan.

[3] sealsamas, 1961. aastaaruanne.

[4] sealsamas, Finants-majandusliku revideerimise akt ja kirjavahetus revideerimisel avastatud puuduste likvideerimise küsimustes. 1961. a.

osutusid töö käigus kõlbmatuteks ning vajasid rekonstrueerimist, mis aga nõudis lisakulusid. Samuti koormas ka tsentraalsele leivaveole üleminek kombinaati lisakuludega, aidates suurendada kahjumit. Teisel poolaastal täideti küll kasumiplaan, kuid esimese poolaasta kahjumi tõttu jäi leivatootmisel aasta kasumiplaan loomulikult realiseerimata.

Kuigi kombinaadi tootmistegevus toimus 1961. a. edukalt, oli endiselt valulapseks ehitustegevus. Kombinaadi enda ehitus-remonditsehhi kohta ei saanud midagi halba öelda, siis hanke teel teostatavad kombinaadi kaubandusliku sisustuse uue tootmishoone ehitusplatsil, kus töid teostas ETKVL Ehitusvalitsuse Tallinna Töödejuhataja jaoskond, töö seisis. Põhjus oli lihtne - töölised suunati lihtsalt, vaatamata direktor P. Vali ja peainsener M. Kruusi protestidele, ... Klooga ranna restorani ehitusele. Selle valmimisega neid tagasi ei toodud, vaid paisati kohe Spordi tänava elamu ehitustele. Juulis oli kombinaadi juhtkond sunnitud rakendama mõned oma ehitus-remondiosakonna töölised objektile tööle, et krohvimistöid siiski suveperioodil tehase administratiivkorpuse osaski lõpetada. Tänu sellele oli võimalik talveperioodil töid jätkata. Tööde äärmisest halvast organiseeritusest annab pildi juba see asjaolu, et eraldatud 70 000 rublase ehituslimiidi arvel teostati töid ainult 22 650 (!) rubla ulatuses![1] Kommen-

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1961. aastaaruanne.

taarid on vist liigsed. Rajooniliidu juhatus ja kombinaadi administratsioon juhtisid küll korduvalt nii suuliselt kui ka kirjalikult ETKVL Tööstuse ja Kapitaalehituste osakonna tähelepanu vajadustele kutsuda korrale ETKVL Ehitusvalitsuse juhtkond, kuid esialgu see mingeid tulemusi ei andnud.[1] Alles 1962. a. monteeriti üles tornkraana, ning ehitustegevus sai sisse õige hoo ja hoone hakkas kerkima.

Vaatamata sellele, et kombinaadi kaubandusliku sisustuse tsehh asus veel vanades ruumides, suudeti "Tsentrosojuzi" tellimiste kõrval ka rajooni kaubandusvõrgu rekonstrueerimiseks 7 kauplusele toota uued sisustused ja anda veel jäätmetest valmistatud toodanguna 350 thm puitlaastplaati, mis realiseeriti oma süsteemi ettevõtetele ja kooperatsiooni liikmetele.[2] Dekoortöökoda asus tootma iseteenindavatele kauplustele ostjate teenindamiseks mõeldud kaubakorve, metallitsehh asus kroonkorkide kõrval viljelema ka uudistoodanguna tootma tootmisvorme. Silmuskoe tsehhis mindi aasta kestel täielikult üle käsikudumisaparaatidel tootmisele, mis tunduvalt tõstis toodete kvaliteeti ja laiendas sortimenti. Aruküla puidutööstusel valmis 1961. a-ks uus tootmishoone, millega tuli juurde 440 m^2 uut tootmispinda.[3] Tööstuse laienda-

---

[1] Vestlusest direktor P. Valiga.

[2] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1961. aastaaruanne.

[3] sealsamas, Hoonete ja ehituste ekspluatatsiooni võtmise aktid 1961. a.

mise arvel sai tööstus nüüd ehitusdetailide tootmise kõrval üle minna ka kaupluste sisustuse tootmisele.

Kombinaadi kollektiiv võttis aktiivselt osa sotsialistlikust võistlusest. Tsehhidevahelise sotsialistliku võistlusega paralleelselt hakkas aktiviseeruma liikumine kommunistliku töö lööklase ja brigaadi nimetuse eest. 1961. a. asusid taotlema seda kõrget nimetust 3 brigaadi, neist H. Uuspõllu monteerijate brigaadile kaubandusliku sisustuse tsehhist omistatigi septembris kommunistliku töö brigaadi nimetus.[1] Tänu sotsialistlikule võistlusele suutis kombinaat edukalt võistelda ka rajooni teiste ettevõtetega. Nii tuldi 1961. a. II kvartalis ja 1962. a. I kvartalis Harju rajooni tööstusettevõtete sotsialistlikus võistluses I kohale, võites Harju Rajooni TSN Täitevkomitee ja EKP Harju Rajoonikomitee rändpunalipu. Peale selle sai kombinaadi kaubandusliku sisustuse tsehhi poolt valmistatud kaupluste sisustus ENSV Rahvamajanduse näitusel ENSV Ministrite Nõukogu Riikliku-Teaduslik--Tehnilise Komitee I järgu diplomi ja rahalise preemia osaliseks.

Tänu uue tehnika juurutamisele ja ratsionaliseerimistegevusele tõusis 1961. a. vältel tööviljakus 7,65 %-le.[2]

Aasta jooksul laekus 56 ratsionaliseerimisettepanekut,

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, Kommunistliku töö liikumise arvestus 1961-63.a.

[2] sealsamas, 1961. aastaaruanne.

milledest rakendati tootmisse 51 ettepanekut säästuga 9670 rubla. Tehniliselt põhjendatud töönormide õigeaegse rakendamise ja tööviljakuse kasvu resultaadiks oli ka 5080 rublane palgafondi sääst.[1]

1962 - NLKP XXII kongressi järgne aasta. Kongressi otsuste põhjal tarbijate kooperatsioonile pandud ülesannete täitmise kindlustamine peegeldusid ka Harju RTKL Segatööstuskombinaadi väljaarendamises.

Sel aastal kulges tootmistöö hästi, täideti kõik kogu- ja kaubatoodangu plaanid. Ainuüksi I poolaastal anti kasumit 200 000 rubla, kasumiplaan täideti 174,2 (!) %, kuna kõik osakonnad täitsid kasumiplaani.[2] Selline suur kasumiplaani täitmine oli tingitud sellest, et kombinaat oli oma majandustegevust tunduvalt parandanud. Kui 1961. a. Aruküla puidutööstus ei täitnud kasumiplaani, siis sel aastal suudeti see hea organiseerimise tõttu viia 190 %-le.[3] Tuleb veel nentida, et kaubandusliku sisustuse väljalaskehinda alandati keskmiselt 15 %, silmuskoeesemete hinda 14 %, puitlaastplaatide ja veedosaatorite hinda keskmiselt vastavalt 16,5 ning 10,0 %.[4]

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1961.a. aruanded leiutiste ja ratsionaliseerimisettepanekute saabumise ja juurutamise kohta.

[2] sealsamas, 1962.a. I poolaasta aruanne.

[3] sealsamas, 1962. aastaaruanne.

[4] sealsamas, 1962. a. põhitegevuse aastaaruanne.

Teiseks tähtsamaks kasumi suurendamise allikaks tuli kahtlematult pidada kombinaadi töötajate tööviljakuse tõusu. "Kui varasematel aastatel oli keskmine tõus 10 %, siis kongressijärgsel aastal suutsime tööviljakuse võrreldes 1961. a. töötaja kohta viia 25,9 %-ni ja töölise kohta 26,2 %-ni. „S e e s a a v u t a t i p e a m i s e l t u u e t e h n i k a r a k e n d a m i s e ja t ö ö l i s t e k v a l i f i k a t s i o o n i t õ s t m i s e g a", kriipsutas tollal alla direktor P. Vali.[1]

Kuid ei ole halba heata ega head halvata - tootmistöös oli terve hulk puudusi. Halvasti töötas Aruküla puidutööstus, mis täitis küll kasumiplaani, kuid paaril kuul andis kahjumit. Kontrollimisel selgus, et sealsed juhtivad töötajad pöörasid suveperioodil majanduslikule tegevusele vähe tähelepanu. Töödistsipliin oli madal, esines töötasu ülekulu ja osa väljalastavast toodangust oli madala kvaliteediga. Leivatööstus (Arukülas ja Loksal) täitis küll kasumiplaani, ent tootmiskulud 1 tonnile 77 kopikat üle plaanilise. Samuti olid tootmiskulud toote maksumusest plaanilise 16,3 % asemel 17,4 %, seega 1,1 % ületades plaanilise.[2] Analüüsides leivatööstuste tööd, paistis silma, et tootmiskulude ületamine oli tingitud peamiselt just suurest kotitaara kahjumist.

---

[1] Vestlusest P. Valiga.

[2] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1962. aastaaruanne.

Ettevõtte majandustegevuse peegeldus on toodangu omahind või õigemini kulud kaubatoodangu ühele rublale. Selles peegelduvad kõik abinõud, mida võetakse tarvitusele, et ettevõtte majanduslikku tööd parandada. Ka Harju RTKL Segatööstuskombinaadi kollektiiv tegeles omahinna küsimusega. Nii on toodangu omahind 1 rubla kohta pidevalt näidanud sama tootmisprofiili juures alanemise tendentsi: 1956- 88,2 kopikat, 1960.a. 87,2 kopikat, 1962.a. - 85,72 kopikat.[1]

Teiselt poolt aga tõendavad majandusliku tegevuse edusamme aastast aastasse suurenev tootmismaht ja kasumi suurus.

Tabel Nr. 6[2]

Kasumi ja tootmismahu kasv a. 1956 - 1962

Aasta	Tootmismaht (milj. rbl.)	Töötajate arv	Kasumi suurus (tuh. rubla)
1956	1,52	392	168,4
1957	1,63	393	156,0
1958	1,93	386	202,8
1959	2,36	397	261,1
1960	2,65	411	240,0
1961	2,76	445	342,2
1962	3,0	441	410

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, Tootmis-plaaniosakonna aruandlus 1956-62.a.

[2] Tabel on koostatud Harju RTKL Segatööstuskombinaadi tootmis-plaaniosakonna andmetel.

Segatööstuskombinaadi töötajate kollektiiv võis 1963.a. jaanuariks raporteerida, et plaanilised ülesanded täideti. Partei XXII kongressi otsused ja sellele järgnenud partei ja valitsuse otsustes peegeldus punase joonena tehnilise progressi kõrval vajadus tugevdada ja parandada ettevõtte isemajandamist. See omakorda kohustas meie majandusala töötajaid ja ühiskondlikke organisatsioone ettevõttes pöörama suuremat tähelepanu ettevõtte majandusliku küsimuse lahendamisele. Ja ei saa öelda, et Harju RTKL Segatööstuskombinaadile edu sel alal polnud. Kogutoodangu aastaplaan 2 710 000 rubla täideti 3 159 000 rbl. väärtuses e. 115,6 %. Kogutoodangu plaan täideti 122,4 %.[1] Juurutati tootmisse 5 uut toodet (uut tüüpi veemõõdupaagid, perfokaardid, konservipurgi avajad, ortofiksi kaaned, uut tüüpi tool). Neist kujunes eriti nõutavaks tooteks ka konstruktsiooni ja nägusa väljanägemisega uut tüüpi tool.

Kasumiplaani täitis kombinaat 177,2 %. Kokku andis kombinaat kasumit 415 000 rbl., kusjuures üleplaaniline kasum moodustas 180.000 rbl. Plaaniline toodang 1 töötaja kohta oli aastas 6145 rbl.[2] Tegelikult andis iga töötaja aastas 1 rbl. eest toodangut. Kui võrrelda seda 1961. a. tegeliku tööjõudlusega, mil iga töötaja tootis 6133 rbl. eest, siis oli kasvanud tööjõudlus aasta jooksul 16,8 %. Samal ajal

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1962. aastaaruanne.

[2] sealsamas, 1962. aastaaruanne.

tõusis keskmine töölise töötasu 8,7 %. Tootmiskulud kaubatoodangu 1 rbl. kohta moodustasid 1962.a. 85,7 kopikat, mis oli 0,5 % madalam kui 1961. a.[1] Tootmiskulude langus võimaldas alandada paljude toodete väljalaske hindu, nii alandati kaubandusliku sisustuste väljalaskehindu keskmiselt 18 %, silmkoetoodete hindu 14 %, veedosaatorite hindu 10 % ja puitlaastplaadi hulgihind 16,5 %. Peab nentima, et seitsme aastaku esimese 4 a. vältel oli kombinaadi tootmismaht suurenenud 65,5 %, mis ületas seitsmeaastaku plaaniga pealepandud ülesande.[2]

Koos tööstuse mehhaniseerimisega igal aastal, nagu me eelnevalt märkisime, anti ekspluatatsiooni ka uut tootmispinda.Kaubandusliku sisustuse tsehhis, rekonstrueerimise teel juurde 80 m^2 uut tootmispinda. Ühtlasi parandas see tunduvalt töötingimusi. Kuid ka rekonstrueerimine ei suutnud kõrvaldada kaubanduslike sisustuste tsehhi ja metallitsehhi suurt tootmispinna ja laoruumide kitsikust. Selle lahendas ainult uue tööstushoone ja tollal projekteerimisel oleva laohoone valmimine. 1962. a. edenes tööstushoone ehitus jõudsalt, ja teha jäid põhiliselt viimistlustööd, seadmete montaaž ja puidukuivatiste ehituslikud tööd.

Segatööstuskombinaat üldiselt heade majanduslike näita-

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1962. aastaaruanne.

[2] sealsamas, Tootmis-plaaniosakonna aruandlus 1956.-62. a.

jate kõrval esines aga kombinaadi töös hulk puudusi. Nii avastati ENSV Ministrite Nõukogu Riigikontrolli komisjoni kontrollimisel ja sellele järgnenud ETKVL Revisjoniosakonna dokumentaalrevisjoni tulemusena, et puudulik oli kombinaadis töö normeerimise ja tööliste tarifitseerimise osas. Kombinaat ei jõudnud välja töötada nõuetekohast tehnoloogilist dokumentatsiooni, mille tagajärjel ei omanud kehtestatud töönormid ja materjalide normatiivid tehnilist alust. Esines juurdekirjutusi remonttöödel ja autotranspordi kasutamisel.[1] Loksa leivatööstuses avastati kontrollimisel mittekvaliteetset toodangut ja sanitaarsete eeskirjade rikkumist. Aasta jooksul müüdi oma töötajaile ehitusmaterjale jaehinnast odavama hinnaga. Liialdusi esines komandeerimissummade väljamaksmisel ehitustöölistele. Nimetatud korrarikkumiste eest karistatud rajooniliidu juhatuse määrusega kombinaadi administratiivtöötajaid ja kombinaadi direktori käskkirjaga paljusid tsehhide vastutavaid töötajaid.[2]

Järgnevatel aastatel täitis Segatööstuskombinaat jälle-gi kõik plaanilised ülesanded hästi. Nomenklatuurse plaani täitsid kõik tsehhid. Ei suudetud juurutada tootmisse uue artiklina kultuurelukondlike kaupade osas kardinapuude tootmine, saadi likvideerida aga dekoorliistu tootmine, mida

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, Finants-majandusliku tegevuse dokumentaalrevideerimise aktid.

[2] sealsamas, 1963-64. a. toodanguplaani täitmise andmed.

kunstinõukogu enam ei soovitanud ja millele kadus laiem turg. Oma jäätmetest toodeti puitlaastplaate 438,0 thm., millega täideti puitlaastplaadi tootmise plaan 146 %.[1] Kombinaat jõudis tasemeni, kus iga töötaja annab aastas 8600 rbl. eest toodangut. Tänu tootlikkuse järsule kasvule ja uue tehnika juurutamisele vähenesid kulud kaubatoodangu ühele rbl-le, võrreldes planeerituga 4,33 kop. võrra.[2]

Kasumi plaani täitis kombinaat 119,8 %lt.[3] Eriti hästi täitsid kasumiplaani leivatööstused. Kui eelmistel aastatel andsid nad kasumit vaid 60 000 rbl1, siis tänu Keila ja Loksa leivatööstuste mehhaniseerimisele ja majandusliku tegevuse parandamisele andsid leivatööstused 1964. a. kasumit juba 102 600 rbl.[4]

1.IV 1964 ühendati Segatööstuskombinaadiga Keila isemajandatav leivatööstus, mis koosnes 2 eraldi asuvast Keila ja Turba leivatööstusest. Mõlemad töötasid väikese võimsusega: Keila 6-7 tn ja Turba 3-4 tn toodangut ööpäevas.

Kombinaadi administratsioon võttis vastu otsuse kapitaalremondi käigus rekonstrueerida vastuvõetav Keila leiva-

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1963-64. a. toodanguplaani täitmise andmed.

[2] Sealsamas.

[3] sealsamas, 1964. aastaaruanne.

[4] sealsamas, 1964. aastaaruanne.

tööstus, tõstes seal toodangut uue tehnika juurutamise teel 4-5 tn võrra ööpäevas ja likvideerida Turba leivatööstus. Ümberehitused teostati aprillikuu jooksul. Alates 2. maist töötas Keila leivatööstus üksi ja suutis varustada terve endise kahe tööstuse võrgu. Turba leivatööstuse likvideerimine võimaldas koondada 25 töölist ja lõpetada Keila leivatööstuse kahjumiga töötamise. Keila leivatööstus varustati moodsa tehnoloogiaga. Kui I kvartalis andis Keila leivatööstus, töötades Keila kooperatiivis veel 1400 rbl. kahjumit, siis II kvartalis täideti juba kasumiplaan ja anti 2035 rbl. kasumit.[1] Keila leivatööstuse juurdetulekuga rakendati tsentraalne leiva transport kogu rajooni ulatuses: selleks eraldas ETKVL Autobaas kombinaadi käsutusse 20 leivaveoautot, mille juhid teostasid ühtlasi ka peale- ja mahalaadimise töid. Tsentraalne leivatransport õigustab end alati.

Veel ehitati ja rakendati töösse 3 uue konstruktsiooniga kroonkorkide komplekteerimise automaati, millega tööviljakus tõusis. Kombinaadis edukast ratsionaliseerimistegevusest tõendab asjaolu, et 1964. a. jooksul esitati 36 ettepanekut, neist võeti vastu ja rakendati tootmisse 32 üldise säästuga 21 500 rubla.[2] Parimateks ratsionaliseerijateks olid K. Niinelt, H. Uuspõld, E. Roondi.

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1963-64.a. plaanitäitmise andmed.

[2] sealsamas, 1964. a. aruanded leiutiste ja ratsionaliseerimisettepanekute saabumise ja juurutamise kohta.

Kaubandusliku sisustuse tsehhist ...

TAHVEL XI

Seltöötlemine ...

Viimistluse osakond.

Kõrge hinnangu osaliseks sai alati Harju RTKL Segatööstuskombinaadi kaubanduslik sisustus.

Kulminatsioonipunkti jõudis 1964-66. a. ehitustegevus. Hanke teel ehitati Tallinna Piimatoodete Kombinaadi katlamajast (asus kombinaadi kõrval) kaubandusliku sisustuste uude ehitatavasse tootmiskorpusesse aurutrassi, mis võeti vastu ja anti ekspluatatsiooni 1964. a. viimastel päevadel. "See oli oluline sündmus, kuna see võimaldas ühendada ehitatud süsteemiga ka kombinaadi vanad hooned, mille tagajärjel sai likvideeritud kombinaadi väikese võimsusega katlamaja," meenutab tolleaegne direktor P. Vali.[1]

Teiseks oluliseks sündmuseks oli ettevõtte uue kontorihoone ja kaubandusliku sisustuste tsehhi tootmiskorpuse valmimine, millega saadi juurde 3000 m^2 uut tootmispinda. Selle kaasaegse tehnikaga varustatud tootmishoone käikurakendamine võimaldas likvideerida Tallinna linnas paiknevad puidu-, metalli- ja mitmete abitsehhide vähe mehhaniseeritud ja halbade sanitaarsete tootmistingimustega tootmispunktid. 1965. a. valmis puidutsehhi uue hoone ümberehitus, selle hoonete kompleksi viimane järk - puidutsehhi vanades ruumides sai endale normaalsed tingimused tööks seni laialipaisatud ja kitsastes ruumides asunud metallitsehh.

Seega oli ajavahemikus 1950-65. a. arendatud välja väikesest ettevõttest suur kombinaat kahe põhilise tootmisharuga: l e i v a - s a i a t o o d e t e t o o t m i n e ja k a u b a n d u s l i k u s i s u s t u s e v a l m i s-

---

[1] Vestlusest P. Valiga.

t a m i n e. Kui 1950. a. oli kombinaadil 33 väikest toot-mispunkti, siis nüüd oli tootmine koondunud 9 eraldi asuvasse tootmispunkti:

Täpsema ülevaate Harju RTKL Segatööstuskombinaadi ettevõtetest 1965. a. annab alljärgnev tabel:

Tabel nr. 7. Harju RTKL Segatööstuskombinaadi tootmispunktide nimistu 1965-66. a.[1]

Jrk.	Tootmispunkti nimetus	Täpne asukoht	Töötajate arv
1	2	3	4
	Harju RTKL Segatööstuskombinaat (keskus)	Tallinn, Saku tn. 8	27
I	Kaubandusliku sisustuse tsehh (juhataja V. Mäeküngas)		112
a.	Kaub. sisustuse töökoda	Saku 8	94
b.	Klaasitöökoda	Tornimäe 6	6
c.	Saeveski	Punane 12	12
II	Aruküla puidutöökoda (v.-meister V. Eelrand)	Harju rajoon Aruküla	40

[1] Tabel on koostatud kaadrite osakonna andmetel.

1	2	3	4
III	Silmuskoetsehh (juhataja: L. Mäeküngas)	Gogoli 55	48
	a. Aparaatidel kudumis-töökoda	Turu 4	29
	b. - " -	Lasteaia 14	12
	c. Kodused kudujad	-	5
IV	Metallitsehh (juhataja K. Niinelt)	Saku 8	88
	a. mehaanika töökoda	Saku 8	19
	b. kroonkorgi töökoda	-"-	26
	c. elektrikilbi töökoda	Gogoli 55	9
	d. katlamaja	Saku 8	9
	e. remondibrigaad	-"-	22
V.	Liistu töökoda (v.-meister F. Lainjärv)	Saku 8	26
	a. liistutõmbamise töökoda	Lasnamäe tn. 20.	6
	b. raamide kokkumonteerimine	Õle tn. 1	5
	c. piltide kleepimise töö-koda	Telliskivi tn. 44	21
	d. liistu viimistlemise töökoda	Pärnu mnt. 10-6	13

1	2	3	4
VI	Leivatööstused (juhataja G. Vannes)	Harju rajoon	
	Aruküla	Aruküla aedlinn	60
	Loksa	Loksa alev	28
	Keila	Keila linn	?
VII	Transport	Saku tn. 8	
	Osakond. (juhataja K. Vulf)	leivatööstused	16
VIII	Ehitusgrupp (tööde juhataja E. Oks)	Saku 8	22
IX	Metsa ülestöötamine		8

Märkus. 1960.a. muudeti ettevõtte aadressi numeratsiooni: Pärnu mnt. 137 asemel jäi kombinaadi aadressiks Saku 8.

Viimase 2 aasta (1964-66) oli kombinaat spetsialiseerunud kauplustele sisustuse tootmisele, muutudes algul "Tsentrosojuzi" süsteemi, siis aga üleliidulise "Sojuzinventari" üheks suuremaks varustajaks tüüpsisustusega. Mööblit hakati katma plastikaadiga, mis nõudis

tehnoloogiliste protsesside muutmist. Selleks loodi keskuse juurde tehnoloogide ja konstruktorite grupp. Kui varem toodeti peamiselt tüüpprojektide järgi, siis 1964/65. a. oma konstruktorid ja tehnoloogid konstrueerisid täiesti uue neljakandilisest torust jalgadega tööstuskaupade kaupluse sisustuse tüübi EH-64-1.[1] See sai üleliidulises ulatuses suure tunnustuse osaliseks. Sisustus koosnes 27 erinevast esemest, detailid ja sõlmed olid laialdaselt unifitseeritud, sektsioonide moodustamisel saavutati ökonoomiat jalgade arvus.

Metallitsehhi üheks haruks oli kaubandusliku sisustuste furnituuresemete stantsimine. Teiseks haruks oli kroonkorkide valmistamine vabariigi kõigi süsteemide vajaduseks. 1963. a. oli alustatud samas töökojas algul vabariigi ja hiljem NSVL rahvamajanduse tarbeks kaherealise perfeeringuga perfokaartide tootmine, peamiselt tehnilise informatsiooni kartoteekide moodustamiseks. Kui esimesel aastal toodeti kaarte üksikstantsimise teel, siis uudse tehnoloogia rakendamise ja ratsionaliseerimiste korras mindi alates 1965. a. üle lintstantsimisele, millega tõusis tööviljakus kuni 6 korda![2]

Teiseks põhiharuks jäi kombinaadile p a g a r i t o o d e t e

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1964.a. aruanded leiutuste ja ratsionaliseerimisettepanekute saabumise ja juurutamise kohta.

[2] sealsamas, 1965. aastaaruanne.

v a l m i s t a m i n e Harju rajooni ulatuses.

Kujuka pildi kombinaadi tormilisest arengust tema eksisteerimise 22 aasta jooksul annab tabel nr. 8.

Tabel Nr. 8[1]

Harju RTKL majanduslikud näitajad ajavahemikus 1945 - 66.

Aasta	Kogutoodang. tuh.rbl.	Põhivahendite väärtus tuh. rbl-des	Toodang aastas 1 töötaja kohta rbl-des	Töötajate arv (in.).			
				Admin. personal	Tsehhi personal	Töölisi	Kokku
1	2	3	4	5	6	7	8
1945	9,2	0,2	271.-	6	-	28	34
1946	40,8	0,7	434.-	6	-	88	94
1947	71,8	0,7	748.-	6	-	90	96
1948	79,2	1,5	800.-	6	-	93	99
1949	206,7	2,7	1932.-	6	-	101	107
1950	608,7	16,1	1758.-	10	15	119	144
1951	492,7	25,4	2848.-	10	15	148	173
1952	631,6	27,4	2965.-	15	15	183	213
1953	743,2	32,6	3522.-	15	15	184	214
1954	826,3	96,2	3843.-	15	15	185	215
1955	866,1	216,1	3138.-	15	21	240	276
1956	1515,0	274,5	3865.-	21	35	336	392

[1] Tabel on koostatud aruandluse "20 aastat kombinaati" baasil, täiendatud 1965. ja 1966.a. tootmis-plaani- ja kaadrite osakonna andmetega.

1	2	3	4	5	6	7	8
1957	1532,2	380,9	3899.-	21	37	337	393
1958	1939,5	489,4	5025.-	21	40	325	386
1959	2363,2	629,8	5953.-	21	46	330	397
1960	2633,8	697,1	6399.-	21	46	344	411
1961	2760,0	609,4	6202.-	21	49	380	450
1962	3159,1	679,5	7163.-	21	49	371	441
1963	3456,5	678,4	7803.-	21	56	366	443
1964	4272,3	1012,4	8596.-	21	69	407	497
1965	4684,5	1191,6	8756.-	21	70	444	535
1966	5563,3	1424,0	9196.-	24	74	507	605

Me näeme, et töötootlikkuse tõus on olnud ilmne. Kui 1950.a. iga töötaja andis keskmiselt aastas 1758 rubla väärtuses toodangut, siis 1955. a. andis ta 3138 rubla eest, 1965. a. küündis juba ühe töötaja toodang 8756 rublani. Seega on töötootlikkus tõusnud 5 korda.

Analoogia on ka ettevõtte tootmismahu osas. Kui töötajate arv paarikümne aasta vältel suurenes 15 korda, siis kogutoodang suurenes 509 korda.

Tabel Nr. 9[1]

Kasum ja rentaablus

Aastad	Kasum (tuh.rbl.)	Tootmis-fondid (tuh.rbl.)	Tööstus-likud põhifon-did (tuh.rbl.)	Kasum tootmis-fondi 1 rbl. kohta (rbl.)	Kasum põhi-fondi rbl. kohta	Kogutoo-dang põhi-fondi 1 rbl. kohta
1964	417,6	1475,7	821,7	0,283	0,508	5,199
1965	573,7	2054,9	x) 1221,47	0,279	0,430	3,511
1966	741,9	2364,6	x) 1424,0	0,314	0,521	3,907
			1537,0			

Märkus: x) ilma elumajadeta.

Tabel Nr. 10[1]

Kasum

	1966. a.		
	Plaan (tuh.rbl.)	Täitmine (tuh.rbl.)	%
	1	2	3
Leivatööstused	112,6	93,6	83,1
Kaub.sisustuse tsehh	203,0	285,4	140,6
Metallitsehh	169,0	256,3	151,7
Silmuskoetsehh	43,4	57,6	132,8
Aruküla puidutööstus	41,6	55,8	134,1
Pakkimine		0,9	
Hoonete majandamine		2,5	

[1] Tabel nr. 9 ja 10 on koostatud tootmis-plaani osakonna andmetel.

	1	2	3
Külmutusseadmete remont		3,9	
Muud kasumid ja kahj.		0,2	
Remonttöökoda		0,3	
ETKVL Juhatuse korraldus 15.XI 1966 nr. 482 suurendati aasta kasumi-	10,0		
plaani +	10,0	579,6	741,9	128,0

Nimetatud tabelitest veendume, et kasumiplaani täideti 1966. a. 128,4 %. Kasum suurenes 1964-66.a. 77,6 % võrra. Samuti suurenesid tootmisfondid!

Veelgi põhjalikuma ülevaate Harju RTKL STK tootmistegevusest rea aastate jooksul annab tabel Nr. 11.

Tabel Nr. 11[1]

Majanduslikud näitajad a. 1945-66

Aastad	Kogutoodang tuh.rbl.	Kaubatoodang tuh.rbl.	Kasum tuh. rbl.	Töötajate arv	Toodangu põhifond 1 rbl. kohta	Toodangu omahind 1 rbl. kohta (kop.)	Tootmispind	Kogutoodang tootmispinna 1 m² kohta
1945	9,2	9,1	1,4	34	46.-	-	50	184.-
1950	608,7	602,0	75,0	144	37.80	-	1100	553.-
1955	866,1	784,2	106,6	276	4.-	88,2	2520	344.-
1958	1939,5	1678,1	202,8	386	3.96	87,8	2700	718.-
1960	2633,8	2306,6	240,0	411	3.77	27,2	3870	680.-
1961	2760,0	2419,6	342,2	450	4.52	86,2	4340	636.-
1962	3159,0	2840,5	414,7	441	4.64	85,7	4430	713.-
1963	3456,5	2908,0	444,6	443	5.09	83,8	4480	771.-
1964	4272,3	3532,6	417,6	497	4.21	88,2	4900	872.-
1965	4684,5	4202,7	573,7	535	3.84	85,85	7797	601.-
1966	5563,3	4605,3	741,9	605	3.91	83,76	8500	654,5

[1] Tabel on koostatud tootmis-plaani osakonna andmetel.

Toodangu liikide osatähtsuse muutumine viimase 11 a. vältel toimus järgmiselt:

Tabel Nr. 12[1]

Aastad	Kaubanduslik sisustus (tuh.rbl.)	Mööbel (tuh.rbl.)	Leivasaiatooted (tn)	Kultuur-elukondlikud kaubad (tuh.rbl.)	Silmuskoetooted (tk.)
1956	127,8	134,2	1846,0	144,6	3180
1957	215,3	111,4	2546,0	128,4	3562
1958	292,0	79,6	3049,7	159,4	3738
1959	327,2	76,2	4046,6	197,5	3864
1960	332,4	44,8	4326,8	197,4	4094
1961	337,6	42,6	4542,4	211,7	6105
1962	375,2	42,5	6415,0	220,8	5052
1963	627,3	36,7	10913,0	242,5	5203
1964	874,4	74,7	11801,3	247,3	5224
1965	873,0	115,8	11565,9	265,4	5183
1966	1325,0	198,3	11628,1	1353,6	8338

x) Sellest "Sojuzinventar" 1082,3

---

[1] Tabel on koostatud tootmis-plaani osakonna andmetel

Suurt rõhku pöörati viimastel aastatel toodete omahinna alandamisele. Eriti suur oli omahinna alanemine kaubanduslisisustuste ja silmkoetoodete osas. Viimaste aastate jooksul alanes kaubandusliku sisustuse omahind keskmiselt 40 %, silmuskoetoodete omahind 25 %, mis võimaldas korduvalt alandada ka toodete jaehinda.[1]

Kombinaat on pidevalt demonstreerinud oma toodangut üleliidulisel ja vabariiklikul rahvamajanduse saavutuste näitusel. Kui 1959.a. asuti esimesena Eesti NSV-s tootma puitlaastplaate, siis sai see NSVL Rahvamajanduse Saavutuste Näitusel ENSV paviljonis Moskvas suure tunnustuse osaliseks. Tallinnas saavutas 1961.a. tööstuskaupade kaupluse tüüp 58-105 komplekt I järgu diplomi ja 1962.a. "Tootmisjäätmete ratsionaalse kasutamise" temaatilisel näitusel puitlaastplaat I järgu diplomi.

Tootlike jõudude kandvama jõu moodustavad inimesed-tootjad. Suurt tööd tegi ettevõtte kollektiiv kaadrite ettevalmistamise ja täiendamise osas ajavahemikul 1960-66. Põhilise töötajate kontingendi moodustasid inimesed aastates 21-50, nendest ca 50 % moodustasid töötajad vanusega 21-35 aastat.[2]

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1965-66. a. tootmis-plaaniosakonna aruandlusest.

[2] sealsamas, Kaadrite osakonna aruandlusest.

Tabel Nr. 13. Hariduse täiendamine a. 1960-66.[1]

Aastad	Töötajate arv	Edasiõppijate arv kõrgemates koolides, kesk-eri- ja keskõppeasutistes	Kvalifikatsiooni tõstmise kursused	Poliitringides
1960	411	16 töötajat	35 töötajat	30 töötajat
1961	450	23 töötajat	38 töötajat	30 töötajat
1962	441	27 töötajat	39 töötajat	39 töötajat
1966	605	51 töötajat	60 töötajat	74 -"- (3 ringi).

Varasematel aastatel (1956-60) võis ikkagi konstateerida, et edasiõppimisse ei suhtutud veel küllaldase tõsidusega. Millega muidu võib selgitada fakti, et kombinaadis näiteks 1961.a. oli 80 töötajat alla 30-ne aasta vanusega, kellel polnud kas ametkohale vastavat haridust või mitmetel põhjustel loobusid üldhariduse omandamisest.[2] Kui Tallinnas paiknevate ettevõtete töötajatel olid kõik võimalused enesetäiendamiseks õhtu- ja töölisnoorte koolides, siis rajoonis seda võimalust igal pool ei olnud. Kombinaadi administratsiooni ja a/ü komitee (esimees L. Peebu) initsiatiivil loodi maanoorte kool Aruküla 8-kl. kooli juurde, kus see puudus. Administratsioon ja a/ü komitee tegi kõik, et lahendada õppimisküsi-

[1] Tabel on koostatud Harju RTKL Segatööstuskombinaadi kaadrite osakonna dokumentatsioonide alusel.

[2] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, Kaadrite osakonna aruandlus a. 1963-65.

must Keila ja Loksa leivatööstuste vahetustega töötajate edasiõppimise suhtes. Insener-tehniliste töötajate ettevalmistamiseks suunati 1962-66 õppima ettevõtte stipendiaatidena 4 töötajat toiduainete tehnoloogia ja puidukeemia erialale.1963-64. a. organiseeriti direktor P. Vali algatusel ETKVL Kooperatiivkooli juures erialaline täienduskursus 24 mööbelsepale.[1] Igal aastal õpetati individuaal-praktilisel teel välja töö juures 12-16 keskharidusega noortöötajat. Neist paljud andsid ära mööbelsepa V kategooria eksami. 1965. a. õpetati sel teel välja üle 25 inimese.

"Kuna 1965. a. tootmistööd katkestamata õppis kõrgemates õppeasutistes 12, kõrgemate koolide ettevalmistuskursustel 9, tehnikumides 8, töölisnoorte, maanoorte, kaugõppekeskkoolides 31 ja pagarite koolis 2 töötajat ning võttes arvesse, et kombinaadi 3 poliitringis õppis 74 töötajat, kvalifikatsiooni tõstmise kursustel 60 inimest," märkis direktor P. Vali, "et võime rahuldusega konstateerida, et kombinaadi iga 3. töötaja õpib!"[2]

See oli medali üks külg - ikkagi oli nõrk just üldhariduslik tase, eriti vanema generatsiooni osas. Paljud alustasid paljutõotavalt, kuid tihtipeale erilise põhjuseta loobusid paariaastase õppimise järel hariduse omandamisest. Eriti andis see tunda leivatööstuste osas, kus tihtipeale kõrge mehhaniseerituse tõttu vähene üldharidus oli tõkkeks

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, Kaadrite osakonna aruandlus 1965.-66.a.

[2] P. Vali mälestused.

kõrgema kvalifikatsiooni tõstmisel.

Aasta aastalt laienes ettevõttes sotsialistlik võistlus. Raske oli võistelda rajoonilise alluvusega kombinaadil ETKVL-le otseaaluvate kombinaatidega, kuna nende tootmistingimused olid paremad ja mehhaniseerituse aste suurem. Siiski sai kombinaat 1962-63.a. mitu korda II ja III preemia. Pidevalt käis ettevõttesisene sotsialistlik võistlus tsehhide ja osakondade vahel. Siin oli 1964-66.a. jooksul 5 korral I kohale tulnud kaubandusliku sisustuste tsehh, 2 korral metallitsehh ja silmuskoetsehh. Esikohale tulnud tsehhi premeeriti igakord ettevõtte fondi vahendite arvel 150-200 rublaga. Kõrge tootmiskultuuriga ettevõtte nimetust kombinaat taotlema ei asunud, sest kitsad töötingimused paljudes osakondades ei eeldanud sel alal erilisi saavutusi. Tõsi, mõningad osakonnad, nagu Aruküla puidu- ja leivatööstus oleksid võinud edukalt sellise tsehhi nimetuse eest võidelda. Ilmekaks tõendiks oli seegi asjaolu, et 1966.a. teises kvartalis teostati seal "Tsentrosojuzi" vastavasisulise õppefilmi võtted kui ühes eesrindlikumas ettevõttes.

Kommunistliku töö liikumine hoogustus. 1965.a. oli kombinaadis antud 5 brigaadile kommunistliku töö brigaadi ja 39 töötajale kommunistliku töö eesrindlase nimetus. See liikumine hõlmas 106 ettevõtte töötajat.[1]

Ratsionaliseerimistegevuses oli näha tõusujoont - kui 1953.a. laekus kombinaadi peale 12 ettepanekut, siis näiteks

---

[1] Vestlusest a/ü esimees L. Peebuga.

1963.a. laekus juba 44 ratsionaliseerimisettepanekut.[1] Aastast aastasse tõusis ka ettepanekute kvaliteet. Kui 1953. a. laekunud ettepanekutest sai säästu ainult 2 korral, siis 1964.a. ainuüksi 13 ettepaneku rakendamine andis 21 530 rubla säästu.[2] Parematest ettepanekutest võiks nimetada kroonkorgi komplekteerimise masina valmistamist, kus käsitsitöö asendati masinatööga ning mille tulemusel tõusis tööviljakus kuni 10 korda. Ehitati perfokaartide stantsimise pressile juurde automaat nö. paberi etteandmise seade, millega tõsteti tööviljakust kuni 6 korda. Selliseid ettepanekuid oli kümneid, kus sääst, mis oli saadud rakendamisest, küündis tuhande rublani. Tänu ratsionaliseerimistegevuse laiendamisele, uue tehnika juurutamisele ja materjalide kokkuhoiuks rakendatud abinõudele saavutas kombinaat igal aastal kasumit 50-60 tuhat rubla, mille tagajärjel kujunes ka küllaldane ettevõttefond 20.000-30.000 rublaga aastas töötajate kultuur-elukondlike vajaduste rahuldamiseks.

Erilist rõhku pöörati viimastel aastatel kombinaadis sporditööle. Kombinaadi sportlased hoidsid aastate jooksul enda käes esikohta rajoonis laskmises, korvpallis, males, kabes ja raskejõustikus.

1964. a. tähtsamaks spordiürituseks oli osavõtt Riikliku Kaubanduse ja Tarbijate Kooperatsiooni töötajate A/ü Vabariiklikust II talispartakiaadist Elvas. Ettevõtte maleta-

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1963.-65.a. andmed leiutiste ja ratsionaliseerimisettepanekute juurutamisest.

[2] sealsamas, 1964.a. andmed leiutiste ja ratsionaliseerimisettepanekute juurutamisest.

jad tulid üldarvestuses II kohale. Sama tulemuse saavutas ka kombinaadi tõstesportlaste meeskond. Raskekaalus saavutas I koha kunagisi vabariigi parimaid tõstjaid R i c h a r d S u m i l. Suusatamisel saavutas naiskond hinnatava II koha, kusjuures seljataha jäeti sellised tugevad ja suured kollektiivid, nagu ETKVL, TSK, Tallinna Kaubandusvalitsus jne.

A/Ü Vabariikliku Komitee poolt korraldatud suvesparta-kiaadil Põltsamaal juunis 1964.a. võitis kombinaadi teatejooksu meeskond 18. võistkonna hulgas 4. kohale. Konkurentsi tugevust iseloomustas kas või fakt, et I ja IV kohta lahutas ainult 0,4 sekundit.

Spordiühingu "Jõud" poolt korraldatud maanoorte III spordimängudel moodustasid kombinaadi korvpallurid Harju võistkonna tuumiku ja tulid "pronksmedalitele", täites II spordijärgu normatiivid. Kombinaadi laskevõistkonnad, nii meeste kui ka naiste, olid Harju rajoonis absoluutsed meistrid spordipüssist ja püstolist laskmises. 1964.a. talvel valmis ühiskondlikus korras ehitatud 5-kohaline 50 m laskeliir Arukülas. Kombinaadi sportlaste edu jätkus ka 1965-66.a. Kombinaadi naistööline L. Eelma täitis meistrinormi suusatamises, maadleja meistersportlane Arnold Loorits, kes oli olnud aastaid isegi vabariigi paremiku hulgas, võistles edukalt Vabariigi koondise koosseisus Soome vastu.

Aastaid on töötanud Kombinaadis isetegevusringid, neist tähtsamad olid meesansambel, solistid ja sõnakunstnikud. Edukalt esinesid 1963. a. ENSV A/ü klubide ülevaatusel solistid H. Kristlieb, L. Tomson ja M. Vali. Neid autasustati aukir-

jadega. Ülevaatusest võttis osa ka meesansambel. Isetegevuslased on esinenud kõikide riiklike tähtpäevade aktustel, rajooni kooperatsioonipäevadel, laulupidudel ja klubiõhtutel. Suurematest üritustest võiks märkida puhkeõhtuid teemal "Perekond ja kodu", noorteõhtuid "Maailm ja kaks noorust", näärikarnevale jms.

Tähtsa koha kombinaadi a/ü organisatsiooni töös moodustas töötajatele puhketingimuste loomine. Puhketingimuste loomiseks kasutati peale a/ü summade ka ettevõtte fondi vahendeid, mis aastas ülatas 5.000 - 6.000 rbl.-ni. Nii organiseeriti kombinaadis viimaste aastate jooksul ettevõtte fondi kulul 7 turismiekskursiooni, neist 2 Krimmi lennukiga ja 2 korral autobussidega. Õppeekskursioone korraldati 8 korral, neist kaks Rakverre ja Tartu kaubanduslike inventari tehastesse.[1] Käidi samuti tutvumas Baltiriikide mööblitööstusega ja ENSV leivatööstuse sõsarettevõtetega. Kaubanduslike sisustuse tsehhi esindajad käisid Leningradis, puitlaastplaadi tehases, silmuskoetsehh Riias. Peale nende teostati rida väljasõite Lõuna-Eesti kaunimatesse paikadesse.[2]

K o k k u v õ t t e s v õ i m e m ä r k i d a, e t H a r j u R T K L S e g a t ö ö s t u s k o m b i n a a d i l o o m i n e j a a r e n g o n t ü ü p i l i n e n ä i d e t a r b i j a t e k o o p e r a t s i o o n i t ö ö s t u s e t t e v õ t e t e r a j a m i s e s t s õ j a j ä r g s e s r a s k e t e s t i n g i m u s t e s.

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, A/ü komitee aruandlusest 1966.a.

[2] sealsamas, A/ü aruandlus 1966.a.

Noore ettevõtte kollektiivil ei olnud algul vajalikke tootmisvahendeid, korralikke tootmisruume, normaalseid töötingimusi ega laomajandust, rääkimata töötajate sanitaar- ja puhkeruumidest. Et neid kõiki saada, tuli kombinaadi kollektiivil teha palju aastaid ennastsalgavat tööd.

Kuna STK-ga liideti rajoonis asuvad tarbijate kooperatsiooni poolt sõjajärgseil aastail taastatud ja organiseeritud väikeettevõtted, oli kombinaadi toodete nomenklatuur algul liialt mitmekesine ja laialdane. Olenevalt kohaliku riikliku tööstuse arendamisest, samuti silmas pidades Vabariigi Tarbijate Kooperatsiooni teiste tootmisettevõtete arengut asuti Harju RTKL STK spetsialiseerima. Otstarbetu parallelismi kaotamiseks anti teistele ettevõtetele ja süsteemidele üle ning likvideeriti aastate jooksul rida väikeettevõtteid (alkoholita jookide tööstus, vorstitööstus, jahuveskid jne.) ja teenustöökodasid (juuksuri-, kingsepa- ja õmblustöökojad, fotoateljeed jne.).

1966. a-ks oli kombinaat kasvanud moodsa tehnikaga varustatud suurettevõtteks. Direktor P. Vali sõnavõtus 1965.a. ettevõtte 20. aastapäeval märgiti, et "... nüüd, kus ettevõtte töötajate kollektiivi eestvedamisel on välja arendatud ja tehnilised tingimused loodud kahel tootmisalal: k a u b a n d u s l i k u s i s u s t u s e t o o t m i s e alal ja l e i v a t o o t m i s e alal, oleks täiesti loogiline, et juhtimise veelgi hõlbustamise ja parandamise huvides need harud lahutataks ja loodaks kombinaadi baasil kaks eraldi tööstusettevõtet....". Seda oli võimalik teosta-

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, P. Vali sõnavõtust "20 aastat kombinaati" 1965.a.

da isegi ilma suuremate koosseisuliste muudatusteta, sest praktiliselt oli tööjaotus ka sisse viidud ettevõtte juhtimisel, transpordi, materiaal-tehnilise varustuse alal. Kuid küsimuse lahendas ETKVL juhatus hoopis uue ettevõtte loomisega. 1.IV 1967.a. ühendati Harju RTKL Segatööstuskombinaat ja ETKVL Tööstuskontor, tekkis uus ettevõte - ETKVL Tootmiskoondis "Kooperaator", kellele läksid üle kõik ülalpoolmainitud ettevõtete õigused ja kohustused (graafik nr. 1).[1]

Uus ettevõte "Kooperaator" asub praegugi laialipaisatuna Tallinnas (Narva maanteel keskus 3 tsehhiga, Saku tänaval 2 tsehhiga) ja Harju rajoonis (leivatööstused, puidutööstus).

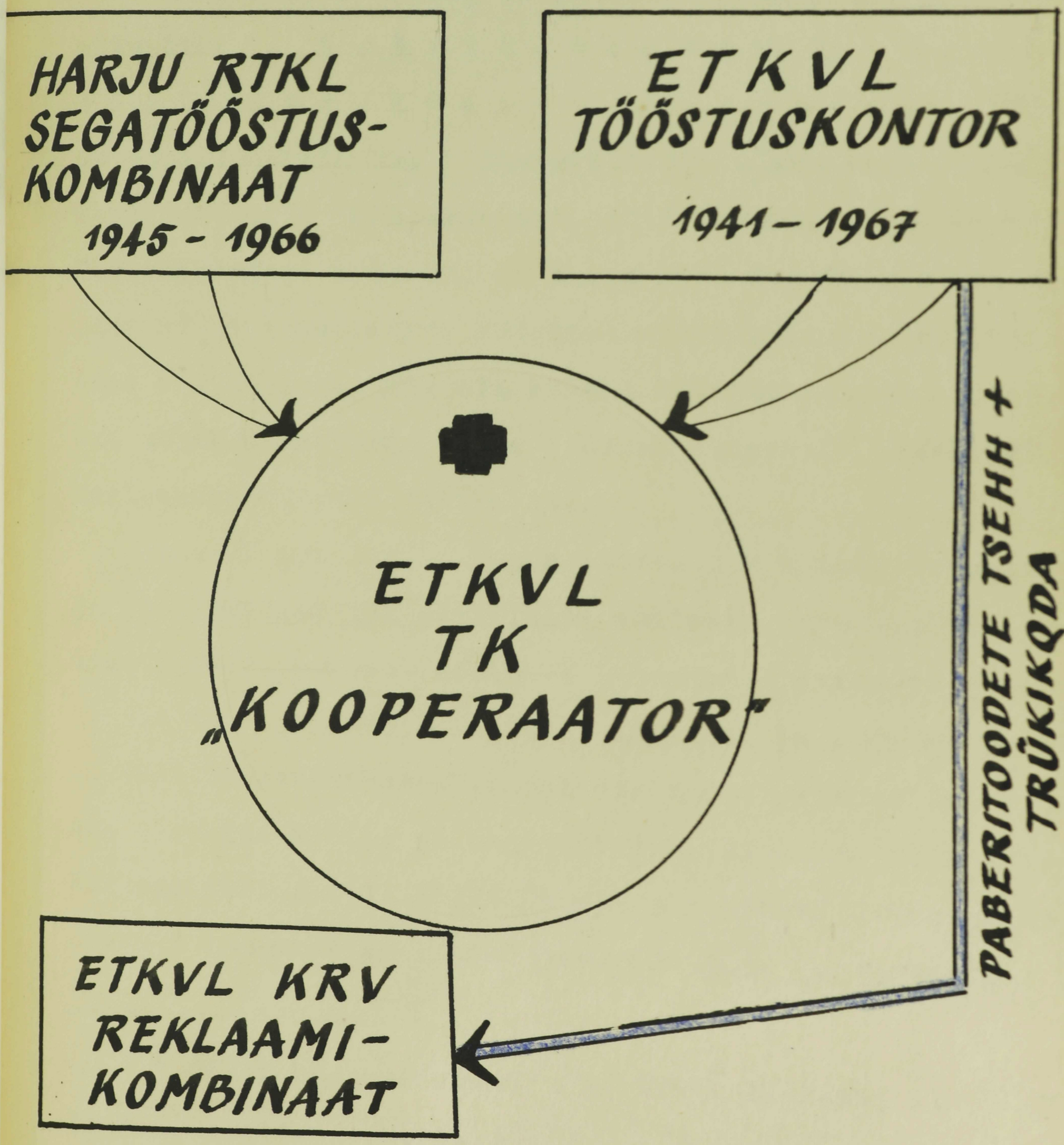
Kas ei oleks olnud otstarbekam Harju RTKL Segatööstuskombinaadi reorganiseerimine kaheks eraldi ettevõtteks profiilide alusel, sest parallelismi oli kahe ühendatud tootmisettevõtte vahel vähe (ETKVL Tööstuskontori metallitsehh tootis samuti kaubanduslikku sisustust, kuigi võrreldes Harju RTKL Segatööstuskombinaadiga kümme korda vähem)? Sellele annab vastuse tulevik, kuid senini võib konstateerida, et ka uus tööstusettevõte seisab kindlatel jalgadel ja täidab rahalis-majanduslikke ülesandeid edukalt.

---

[1] ETKVL "Kooperaatori" JA, ETKVL Juhatuse otsus 28.II 1967.a. protokoll 8, p. 12.

GRAAFIK
№ 1

HARJU SEGATÖÖSTUSKOMBINAADI JA ETKVL TÖÖSTUSKONTORI ÜHINEMINE 1.04.1967.A.

IV peatükk. ETKVL TOOTMISKOONDIS "KOOPERAATOR" 1967. A.

1. Harju RTKL Segatööstuskombinaadi ja ETKVL Tööstuskontori ühinemine. Uue ettevõtte majandusalane tegevus.

Alates 1. IV 1967. a. ühendati kaks ETKVL süsteemi ettevõtet - T ö ö s t u s k o n t o r ja H a r j u R T K L S e g a t ö ö s t u s k o m b i n a a t.[1] Nende baasil tekkis uus tootmisettevõte nimetusega ETKVL Tootmiskoondis "Kooperaator", mille tuumiku moodustasid Tööstuskontori 3 tsehhi ja Harju RTKL Segatööstuskombinaat kõigi tsehhidega. Tööstuskontori pabertoodete tsehh koos trükikojaga, mis oli samuti Tööstuskontori alluvuses, sai aluseks omakorda teise loodava ettevõtte ETKVL KRV Reklaamikombinaadi tekkimisele.

Kaadri probleem lahenes lihtsalt - kaader tsehhides ja jaoskondades jäi põhiliselt endiseks, uue tootmiskoondise juhtiv personal moodustus ühendatud ettevõtete vastava ala töötajatest. Kuid tuleb märkida, et suurem osa Harju RTKL Segatööstuskombinaadi juhtivast personalist eesotsas direktor P.Vali ja peainsener M. Kruusiga siirdus KRV Reklaamikombinaati. ETKVL TK "Kooperaatori" direktoriks määrati kogemustega tootmiskomandör L.A. Noormets, kes oli

---

[1] ETKVL "Kooperaatori" JA, ETKVL Juhatuse otsus 22.II 1967.a. protokoll 8, p. 12.

juhtinud juba Tööstuskontorit 1963. a. oktoobrist alates. Peainseneriks määrati samuti Tööstuskontori peainsener H. O. Kirss. ETKVL TK "Kooperaator" muutus üheks suurimaks oma süsteemi tootmisettevõtteks: seisuga 1. detsember 1967 oli nimekirjas 1321 töötajat, neist töölisi 1110 inimest.[1]

"Kooperaatori" ülesanded ja tegevussuunad fikseeriti ETKVL Juhatuse põhimääruses:[2]

1. ETKVL TK "Kooperaator" on isemajandav ettevõte, kus tegutseb iseseisva bilansi alusel, omades juhatuse poolt eraldatud põhikirjafondi ja moodustab juriidilise isiku.
2. ETKVL TK "Kooperaator" tegutseb põhikirja, TK Keskliidu Juhatuse 1967 - 5.IV määrusega nr. 44, p. 5 kinnitatud TK tootmisettevõtete põhimääruse, kehtivate seaduste, määruste ning Tarbijate Kooperatsiooni Keskliidu ja ETKVL poolt antud eeskirjade alusel ja piires.
3. ETKVL TK "Kooperaator" allub ETKVL juhatusele kui kõrgemalseisvale organisatsioonile Tööstusvalitsuse kaudu.

Tootmiskoondise ülesanneteks jäid

a) tööstuslik tootmine juhatuse poolt antava plaani ning toodangu põhinomenklatuuri kohaselt isemajandamise alusel.

---

[1] ETKVL "Kooperaatori" JA, Kaadrite osakonna aruandlus ETKVL Juhatusele.

[2] sealsamas, Juhatuse määrused 12.-31.I 1968.

b) mitmesuguste muude tööde teostamine, mis tulenevad ülesannete täitmise ja tootmise arendamise vajadustest.

c) "Kooperaatori" tootmistegevuse põhisuundadeks on m e t a l l i t ö ö s t u s e t o o d e t e, k a u b a n d u s l i k u s i s u s t u s e, m ö ö b l i ja k e r g e t ö ö s t u s e t o o d e t e v a l m i s t a m i n e.

Uue tootmisettevõtte struktuur koosnes 7 tsehhist.[1] Alljärgnevalt püüame kajastada ettevõtte majanduslikku tegevust 1967. a.

Tootmisvõimsuselt suurimaks jäi endiseltki metalltoodete tsehh (töötajaid 297), mille kogutoodangu plaaniks kinnitati 3477,90 ~~tuhat~~ rubla. Uue viisaastaku (1966-70) plaanis oli ette nähtud eelkõige okastraadi ja põllumajanduskettide toodangu järsk suurenemine vabariigi lõikes. Kuna "Kooperaator" oli praktiliselt "monopoli" nimetatud toodete osas, siis oli selge, et ettenähtud tootmisülesannete edukas täitmine olemasolevate tootmis- ja laoruumide baasil oli võimatu. Seda mõistis ka ettevõtte juhtkond. Direktori asetäitja A. Lõhmuse juhtimisel algas intensiivne ehitustegevus. ETKVL hoovis asuvad vanad laoruumé hakati rekonstrueerima uuteks tootmishooneteks. Kuigi ehitusmaterjalide hankimine valmistas kohati raskusi, õnnestus ehitusgrupil III ja IV kvarta-

---

[1] Vt. lõpul lisa nr. 2.

liks rekonstrueerimistöödega toime tulla ning okastraadi--põllumajanduskettide tootmine viidi üle uutesse avaratesse ruumidesse, kus lõviosa tööoperatsioone on mehhaniseeritud. Valmistati ja anti ekspluatatsiooni uus ketikeevitusauto-maat ja okastraadi valmistamise masin, mis kõik tõstsid töö-viljakust. Peamehaanik E. Trossi organiseerimisel lasti käi-ku mitmed uued tööpingid.

Toodete osas jäi nomenklatuur praktiliselt endiseks, ainult naelte tootmine lõpetati 1.I 1968.a.[1] Need funktsioo-nid anti üle Tallinna Metalltoodete Tehasele, kus varemaltki toodeti naelu igasuguses sortimendis. Parallelismi kaotami-seks oli nimetatud otsus kahtlemata õige, sest tsehh sai nüüd spetsialiseeruda täielikult okastraadi ja põllumajan-duskettide tootmisele. Ajutiselt lõpetati ka ventilaatorite "EVR" ja veeboilerite tootmine.[2] Viimaste konstruktsioon ja materjali valik ei õigustanud end: töötamisel roostetasid kered läbi, mille tõttu nende töötamise efektiivsus osutus väikeseks. Uudistootena hakati viljelema paralleelselt vana küpsetusahju UEA-3-ga uut 3-kambrilist ahju UEA-66 maksi-maalse töötemperatuuriga kambrites 350°C. Uue konstruktsioo-ni töötasid välja TK "Kooperaatori" insenerid-tehnoloogid koostöös Tuukri jaoskonna töötajatega. Aprillis lasti välja esimesed viis elektrilist küpsetusahju UEA-66.

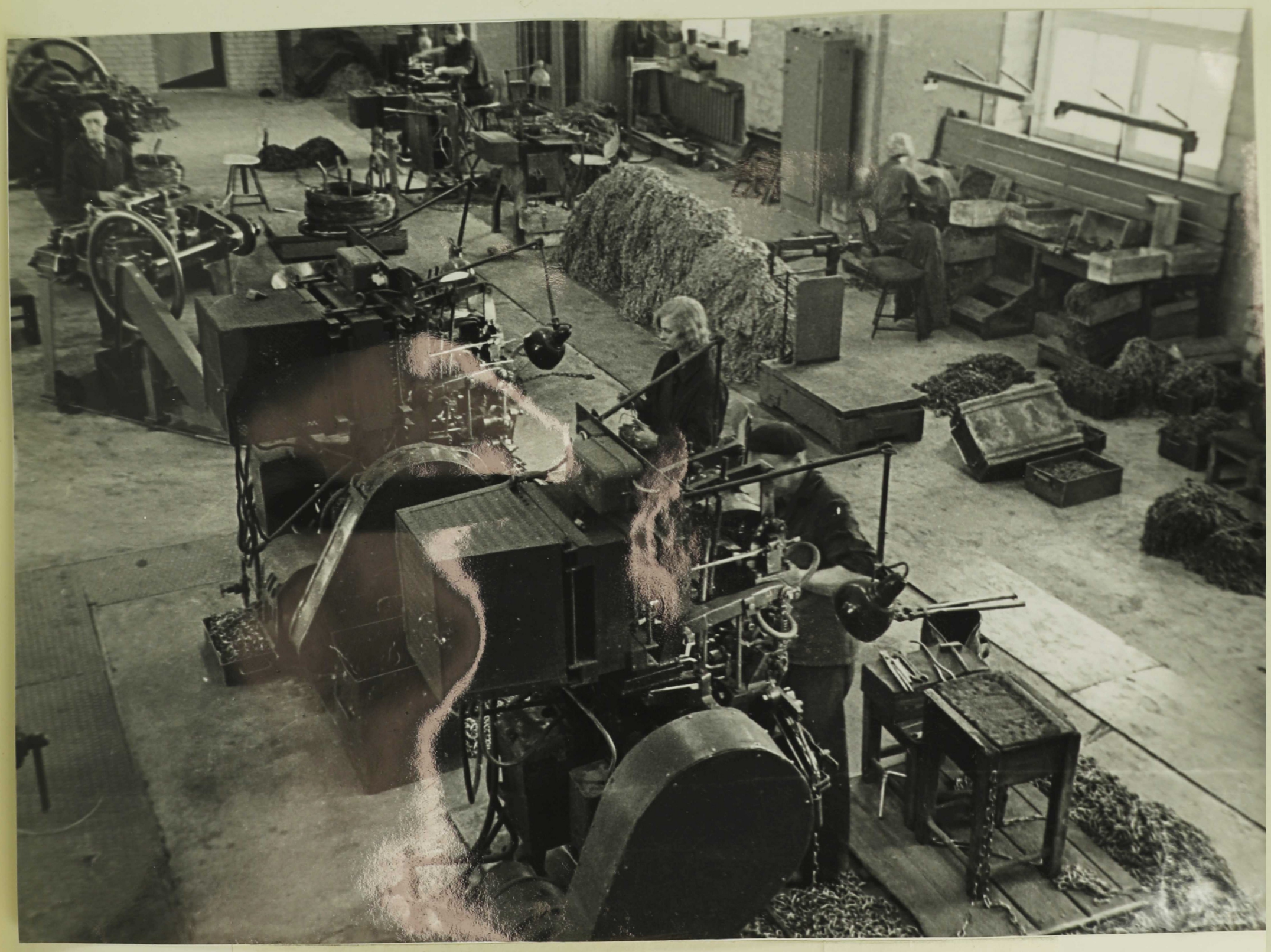
[1] ETKVL "Kooperaatori" JA, ETKVL Juhatuse määrused 1967.a.

[2] Veeboilerid võeti uuesti 1969.a. tootmisplaani, kuid palju täiuslikuma konstruktsiooniga. Samuti katsetatakse in-seneride poolt materjale, mis tagaksid veeboilerite kestade vastupidavuse.

TAHVEL XIII.

Siin valmistatakse okastraati ...

Vaade metalltoodete tsehhi keti-ja oskonda.

Jätkus õlipõletite AÄ-65, magnetiliste veepehmendajate, vana ja uue käsikudumisaparaat "Meda" võidukäik. Uudisena sulgus koostöös nahktoodete tsehhiga igasuguste pehmete põhjadega toolide väljalase. Kui 1966.a. jooksul valmistati ainult 10 selletüübilist tooli (tüüp P-4), siis 1967.a. suurenes nende tootmine järsult (P1-A, P-4, P-5, P-6, P-7).[1] Metalltoodete tsehh valmistab metallkarkassid, nahktoodetes toimub lõplik komplekteerimine (seljatoed ja istmed).

Toodete realiseerimine toimub senini ikkagi "Tsentrosojuzi" fondide alusel. "Glavkoopsnabi" Moskva baasi vahendusel on leidnud tooted tarbijaskonna kõigis vennasvabariikides. Eriti hinnas on elektrilised küpsetusahjud ja õlipõletid AÄ-65. Moskva, Leningrad, Brjansk, Maikop, kauged Habarovsk ja Magadan - pikaks läheks nende kohtade loetelu, kuhu realiseeritakse küpsetusahjusid ja õlipõleteid.

---

[1] ETKVL "Kooperaatori" JA, 1966. ja 1967.a. plaani täitmise andmed.

TOOTMISMAHU KASV
SÕJAJÄRGSEL PERIOODIL (METALLTOODETE TSEHH)

TÖÖTAJATE ARV

118

227

297

NAELAD KETID OKASTRAAT TONN

178

2532

4000

1945

1957

1967

Graafik Nº 2

Tabel Nr. 14. Metalltoodete tsehhi tegevus 1967.a.[1]

Nomenklatuur	Mõõt-ühik	1967.a. plaan	Täitmine	1968.a. plaan
naelad	tn	1700	1704	-
põllumajanduseketid	"	300	301,5	300
okastraat (obadustega)	"	2000	2003,3	2300
el.küpsetusahjud	tk.	600	603	1000
klaasplastikaattoolid	"	30000	30114	36000
pehmete põhjadega toolid	"	6000	4882	10360
lauad metallkarkassidel	"	9000	9000	11500
ventilaatorid	"	1000	1018	-
õlipõletid AФ-65	"	1500	1800	1500
magnetilised veepehmendajad	"	1800	1984	2500
torukelk	"	400	400	300
uus masuudipõleti "MAФ"	"	-	-	100

Tekstiil- ja nahktoodete tsehhide nomenklatuur on endiselt väga laialdane. Tekstiiltoodete tsehhis moodustavad lõviosa sellest mitmet liiki meeste ja naiste peakatted ning õmblus- ja silmuskoetooted. Peakatete osas on huvipakkuvamateks karusnahatooted. 1966.a. lõpul tootmisse juurutatud

[1] Tabel on koostatud 1967.a. plaanitäitmise andmete alusel.

hülgenahast meeste nn. olümpiamütsid (mudel 70).

Nahatoodete tsehhi põhinomenklatuuriks peale hoburakmete likvideerimist jäid ka uues tootmisettevõttes galanteriitooted (portfellid, õmmeldud kohvrid, majapidamise- ja sportdikotid) ning pehmete põhjadega toolid. Kuigi metallkonstruktsioonid lahendatakse metalltoodete tsehhis, toimub lõplik komplekteerimine ikkagi nahktoodete tsehhis, kus valmistatakse toolidele poroloonist ja kunstnahast istmed ja seljatoed.

Täpsema ülevaate nende tsehhide tegevusest leiame graafikutest nr. 3 ja 4.

Sortiment paljude toodete osas (hülgenahast mütsid, uued toolid) on lai, kuid kahjuks senini mitmetel põhjustel ei ole paljusid uudistooteid suudetud veel seeriaviisilisse tootmisse anda.

Endised Harju RTKL Segatööstuskombinaadi tsehhid Saku tänaval jätkasid praktiliselt samu tootmisprotsesse ka uue ettevõtte koosseisus. Kaubanduslike sisustuse tsehh (200 töötajat) jätkas kaubandusliku sisustuse tootmist (vitriinid, lauad, stendid jms.), millede abil on moodsalt ja huvitavalt kujundatud enamik kooperatiivkauplusi ENSV rajoonides. Kuid ligi 80 % realiseeritakse vennasvabariikides "Tsentrosojuzi" vahendusel.[1] Muuseas, äsja meie kodumaa pealinnas Moskvas Kalinini prospektil avatud suure raamatukaupluse "Dom Knigi" sisustus on pärit kaubanduslike sisustuste

---

[1] ETKVL "Kooperaator" JA, Realiseerimise aruandlusest 1967.a.

tsehhist ja sai moskvalaste poolt kiitva hinnangu osaliseks. Kuna tsehhi tootmiskorpused valmisid hiljuti, siis on tsehhis mehhaniseerimise aste tugev - enamik protsesse on mehhaniseeritud.

Kõige tugevam automatiseerimise aste üldse ettevõttes on metalli-remonditsehhis (töötajate arv 121), mis juba Harju RTKL Segatööstuskombinaadi koosseisus oli automatiseerimise poolest tugevaim. Kroonkorkide, metalldetailide ja kahe-realise perfeeringuga perfokaartide tootmise põhifaasid on täielikult mehhaniseeritud. Kuigi meie ettevõtte toodangu realiseerimise osas on otsustav sõna "Tsentrosojuzil", kes jaotab tootmise realiseerimist kooperatsiooni liinis, siis 90 % perfokaartidest realiseeritakse väljaspool vabariiki.[1]

Tugeva automatiseerimise üheks põhjuseks võib lugeda ka asjaolu, et sellesse tsehhi on koondunud ettevõtte tugevamad ratsionaliseerijad K. Niinelt, G. Nee, A. Kärner jt. Ainuüksi tsehhi juhataja K. Niinelt esitas ise 8 ratsionaliseerimisettepanekut, millede ellurakendamine tõi säästu 17 000 rubla ettevõttele.[2]

Puidutöötlemise tsehh (59 töötajat) asub Harju rajoonis Aruküla, ca 25 km Tallinnast, otse Aruküla raudteejaama vastas. Tänu sealsele saeveskile valmistati seal igasuguseid toolidetaile, taburette, pakkekaste teiste toodete jaoks.

---

[1] ETKVL "Kooperaator" JA, Realiseerimise aruandlusest 1967. a.

[2] sealsamas, 1967.a. tehnika juurutamise plaan, aktid ja majandusliku efekti arvestused.

TAHVEL XIV

TEKSTIILTOODETE TSEHHI TOOTEID.

Naiste müts (mudel 83).

Suur nõudmine on meeste hülgenahast peakatete järele (olümpiamudel nr.7o).

Väikelaste karusnahkne müts (mudel 57).

TAHVEL XVI

Väikelaste peakatted - mudelid 35/2, 72, 35/1, 33.

Meeste peakatteid (mudelid 45, 97, 96). TAHVEL XVII

Vaade tekstiiltoodete tsehhi osakondadesse. T. XVIII

NAHKTOODETE TSEHHI TOOTEID.

Nahkgalanterii esemete sortiment on lai ....

Nahkgalanterii esemete sortiment on lai ....

TAHVEL XXI

Toatuhvlid kuuluvad aastaid tsehhi nomenklatuuri.

Vaade nahktoodete tsehhi osakondadesse.

TOOTMISMAHU KASV
SÕJAJÄRGSEL PERIOODIL (TEKSTIILTOODETE TSEHH.

TÖÖTAJATE ARV	119	270	264
PEALISTRIKOTAAŽ (tk.)	—	6594	12.000
PEAKATTED (tk.)	—	75.469	200.000
	1945	1951	1961

Graafik N.3

TOOTMISMAHU KASV
SÕJAJÄRGSEL PERIOODIL (nahktoodete tsehh)

TÖÖTAJATE ARV

94

95

179

NAHKJALATSID TUH. PAARI

16,4
1945

88,9
1957

180,0
1967

Graafik Nr 4

Siin toimub perfokaartide valmistamine.

Vaade metalli-remondi tsehhi.

Vaade metalli-remondi tsehhi.

TAHVEL XXIV

Veemõõdupaak leivatööstustele
(metalli-remondi tsehh)

Metalli-remondi tsehhi üks hinnatavamaid tooteid - perfokaardid, mida toodetakse juba 1963.a.-st.

Kuna leivatööstuste tsehh omab ka "Kooperaatori" koosseisus nagu omaette diametraalselt erineva tootmisprofiili ning eelnevates peatükkides kajastasime ainult nende rajamist või siis ühendamist Harju RTKL kombinaadiga, siis peatuksime veidi lähemalt nende arengul ja osatähtsusel kooperatsiooni liinis.

Leivatööstused varustavad leiva-saiatoodetega Harju rajooni. Veel 1959.a. töötasid sama rajooni piires 14 väikest leivatööstust, andes 60 % umbes praegusest leiva-saiatoodete kogusest. Uute leivatööstuste ekspluatatsiooni andmine võimaldas sulgeda terve rea väikesi leivatööstusi, mis sageli töötasid kahjumiga. Tootmine kontsentreerus 3 leivatööstusesse koguvõimsusega 55 t ööpäevas. Sellest Aruküla 30 tn (2 ahju ФТЛ -2), Loksal 15 tn (1 ahi ФТЛ-2) ja Keilal 10 tn (2 ahju ФТЛ-20).[1]

1965.a. tootis leivatööstuste tsehh kokku 11 566 tn pagaritooteid, põhiliselt 6 leiva- ja 12 sorti saiatooteid.[2] Keskmiselt 1 tn toodangu hulgihinnaks kujunes 164,6 rubla, kasum tsehhi osas küündis 160,8 tuhandele rublale.[3]

Võrdluseks võime tuua andmeid leivatööstusest kooperatsiooni liinis. Sel perioodil (s.o. seisuga 1.01.1966) oli vabariigi tarbijate kooperatsioonil 32 leivatehast koguvõim-

---

[1] Vestlusest dir. asetäitjaga leivatööstuste alal sm. V. Peediga.

[2] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1965. aastaaruanne.

[3] sealsamas, Tootmisplaani osakonna aruandlus 1965.a.

susega 502 tn pagaritooteid ööpäevas, ning 1965. a. valmistati leivatehastes pagaritooteid 105 800 tonni, mis oli 47,7 % rohkem kui 1961.a. [1] S e e g a o l i "K o o p e r a a t o r i" l e i v a t ö ö s t u s t e ö ö p ä e v a n e v õ i m s u s [1]/10 v a b a r i i g i k o o p e r a t s i o o n i l e i v a t ö ö s t u s t e v õ i m s u s e s t n i n g a a s t a j o o k s u l m o o d u s t a s t o o d a n g 1 0, 9 % s ü s t e e m i t o o d a n g u s t. Kuid tuleb rõhutada, et Harju rajooni teenindab 100 %-lt "Kooperaatori" leivatööstuste tsehh.

Neist A r u k ü l a l e i v a t ö ö s t u s on mehhaniseeritum, mille tõttu ka tulemused on paremad kui mujal. Näiteks 1965.a. toodeti seal 6893 tonni pagaritooteid laias sortimendis, kusjuures piimatoodetega valmistatud saia osatähtsus moodustas 35-40 % saia üldkogusest.[2] Kasum 1 tonni kohta oli 15 rubla 72 kopikat. Tööviljakus ühe koosseisulise töötaja kohta oli 106,04 tonni (ümberarvestatult vormileivaks 123,08 tonni e. 17,24 tuhat rubla), tootva töölise kohta 137,86 tonni (ümberarvestatult vormileivaks 160,01 tonni e. 20,01 tuhat rubla).[3]

Jahuvedu toimub Tallinnast sihtpunktidesse tsentraliseeritud veokorras esitatud graafikute alusel. Laosisene jahukottide transport mehhaniseeriti elektritelferi abil.

---

[1] A. Vakk, Nõukogude Tarbijate Kooperatsiooni arengust, lk. 81-82.

[2] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1965. aastaaruanne.

[3] sealsamas, 1965. aastaaruanne.

Jahusõelumise agregaate on 2: "Pioneer" ja "Piorat", taigna-segamismasinateks on kaks segajat; tehnoloogilisi liine on 3: saia-, vormileiva- ja põrandaleivaliin. Väikesaiade küpsetamiseks kasutatakse elektrilisi küpsetusahjusid.

Leivaahjude kütteks kasutatakse põlevkivi kütteõli, mida veetakse kohtadele tsentraliseeritud korras. Küttekulu tingühikutes 1 tn toodangule on 89 kg.[1]

Tööstus töötab 3 vahetuses 24 tonni ööpäevas. Vahetuse kestus on 8 tundi, kusjuures töötajaile antakse nädalas puhkepäevad erigraafiku alusel. Vahetuses töötab 11 inimest. Igas vahetuses töötab ka laborant.

Palju kasu on olnud ratsionaliseerimistest. Parimateks ettepanekuteks võiks lugeda:[2]

1) ФТЛ-2 ahju 1944 mudeli (20 kiiget) sisemist ümberehitamist, kusjuures täiendava võlli paigutamisega pikenes kett sedavõrd, et oli võimalik lisada 7 kiiget.
2) Pneumaatilise kotipuhastaja rakendamist koos kottfiltriga, mis võimaldab kokku hoida ligi 2 tn jahu kuus.
3) Elektritelferi rakendamist jahukottide transpordil vahetuslaos.

---

[1] ETKVL "Kooperaatori" JA, Ettevõtte tootmis-plaaniosakonna aruandlusest 1967.a.

[2] sealsamas, 1966.a. aruanded leiutiste ja ratsionaliseerimisettepanekute saabumise ja juurutamise kohta.

4) ФТЛ-2 ahju radiaatori karbi raudplekist lae asendamist šamottkividest lamedate võlvidega, paksusega ca 65 mm, mis tõstis nende vastupidavuse 10-kordseks. Kui raudplekk põles läbi 6-7 kuuga, siis šamottkividest võlv on aga pärast 5-ndat aastat veel töökorras.

5) Jahusõela "Pioneer" samba pikendamist, mis võimaldab jahu transportimist automaatkaalu punkrisse ilma täiendava tigutransportööri või koppelevaatorita.

6) Pöördalusel töötavat vahetransportööri ХТЛ liinide ХТО ja ХТ3 vahele, mis võimaldas ümardatud taignatükkide transporti kerkimiskapi juurde ka rullijast läbi laskmata.

Need on muidugi suuremad ratsionaliseerimisettepanekud, peale nende rida väiksemaidki on järjest andnud ökonoomiat. Pidevalt on täiustunud Aruküla leivatööstus. Seadmete hooldamise ja remontimise teostamiseks organiseeriti tööstuse juurde ka väike mehaanikatöökoda.

K e i l a l e i v a t ö ö s t u s e esialgne projekteeritud võimsus oli 6,0 tonni ööpäevas. Ehituse käigus rekonstrueeriti tööstus, ahjud УПГ-3 asendati ФТЛ-20, millega võimsus tõusis automaatselt 10 t ööpäevas. Ehitati juurde laoruum ja suurendati kütteruumi. Ehituse maksumus 167 tuhat rubla.[1]

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1964.a. aastaaruanne.

Kuni 1964. a-ni allus see leivatööstus kohalikule tarbijate kooperatiividele, kuid alates 1.IV 1964.a.-st allutati ta Harju RTKL Kombinaadi leivatööstuse tsehhile. Vastuvõtmise momendil oli tööstuses ainult 2 jahusõela, samapalju taignasegamismasinaid, leivaliin oli küll mehhaniseeritud, kuid saiatainas tükeldati käsitsi. Tööstus töötas kahjumiga.

Võimsuse tõstmiseks ja tootmise paremaks organiseerimiseks pandi Keila leivatööstus peale ülevõtmist kuuks ajaks seisma. Selle aja jooksul tehti leivatööstuse ruumijaotuse ümberkorraldamine ja tehnoloogiliste seadmete ümberpaigutamine, millega võideti juurde tootmispinda. Endisesse paikajäid ka ahjud. Ka ahju kiiged laiendati sedavõrd, et vorme sai paigutada ühele kiigele 18 endise 12 asemel, mis võimaldas tõsta vormileiva tootmist $^{1}/_{3}$ võrra.[1] Ekspeditsiooni koormuste vähendamiseks ehitati 40 m^2 suurune kinnine lükatavate ustega laadimisplatvorm.

Samal ajal paigaldati tööstusse täiendavalt veel 1 jahusõel "Pioneer", 2 automaatjahukaalu, dosaatorid, saialiin XT1 jne. - kõigi olemasolevate seadmete ümberpaigutus, osaline ümberehitus ja ehitustööd maksid kokku ca 7,0 tuhat rubla.[2]

Ja juba 1965.a.-l tootis leivatööstus Keilas 2772,6 tonni pagaritooteid, kusjuures 1 tonni toodangu keskmiseks tööstuslikuks hulgihinnaks kujunes 170,1 rubla ja kasum

---

[1] Vestlusest V. Peediga.

[2] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1965. aastaaruanne.

1 tonnile moodustas 10,22 rubla.[1] Alates 1964.a. toimub ka jahuvedu Keilasse tsentraliseeritud korras.

Tööstus töötab 3 brigaadiga 3 vahetuses. Korraga töötab vahetuses 6-8 töötajat. Arvestades rajooni ja ta linnade elanike arvu pidevat kasvu ning järjest suurenevat nõudmist pagaritoodete laia sortimendi järele, on ajavahemikus 1965.-67.a. mehhaniseerimise arvel veel laiendatud Keila leivatööstuse võimsust.

L o k s a l e i v a t ö ö s t u s e s on küll viimastel aastatel tugevasti mehhaniseeritud tööprotsesse, kuid tehniliselt tasemelt jääb ta maha Aruküla ja Keila leivatööstustest.

Kokku töötab leivatööstustes 146 töötajat. 1967.a. kogutoodangu plaan oli 1855 tuhat rubla, mis täideti 100,9 %. (1881,20 rubla).[2] Kaubatoodangu plaan (1820,39 rubla) täideti 1850,84 rubla väärtuses (101,7 %).[3]

Nagu näha, on leivatööstuste tsehh tugevatel jalgadel ja õigustab oma olemasolu majanduslikult kõigiti. Kuid see on diametraalselt vastandlik profiil tootmiskoondises. Lisaks sellele on välja kujunenud leivatööstustel omaette varustamine, juhtimine ja asjaajamine, mis teeksid võimalikuks selle tootmisharu eraldamise "Kooperaatorist". T u l e v i k u s, k u s t ö ö s t u s e s p e t s i a l i s e e-

---

[1] Harju RTKL Segatööstuskombinaadi JA, 1965. aastaaruanne.

[2] ETKVL "Kooperaatori" JA, 1967.a. plaani täitmise andmed.

[3] sealsamas.

rumine võtab veelgi rohkem ilmet, võetakse selline samm tootmise huvides kindlasti ette.

Alljärgnevalt vaatleme tabelit, mis iseloomustab vastloodud ettevõtte majandusalast tegevust oma eksisteerimise esimesel aastal.

Tabel Nr. 15[1]

TK "Kooperaatori" majanduslikud näitajad 1967.a.

Tsehhi nimetus	Kogutoodang			Kaubatoodang		
	Plaan	Täitmine (rublades)	%	Plaan	Täitmine (rublades)	%
Metalltoodete	3477,90	3575,34	102,8	2453,17	2573,52	104,9
Tekstiiltoodete	2035,70	2138,35	105,0	1931,40	1995,69	103,3
Nahktoodete	1295,70	1336,40	103,1	1057,70	1097,51	103,8
Kaub.sisustuste	1803,60	1834,17	101,7	1472,39	1542,57	104,8
Metalli-remondi	1653,34	1698,25	102,7	1258,91	1295,51	102,9
Aruküla puidutsehh	304,52	336,46	110,5	267,49	302,06	112,9
Leivatööstus	1865,18	1881,20	100,9	1820,39	1850,84	101,7
	11736	12228,64	104,2	9479,30	9901,06	104,4

[1] Tabel on koostatud 1967.a. tootmis-plaaniosakonna plaanitäitmise andmetel. Kokkuvõttes on maha arvestatud juba sisekäive.

Näeme, et ettevõtte majanduslikud näitajad on head: kogu- ja kaubatoodangu plaanid täideti vastavalt 104,2 ja 104,4 %.

Selle tõendiks on ka 1967.a. I ja II kvartali töötulemuste eest antud I preemia koos ENSV Ministrite Nõukogu Rändpunalipuga.

Kas oleks suutnud ettevõtte kollektiiv töötada veelgi paremini? Kahtlematult, kuid oli tegureid, mis takistasid efektiivsemalt tootlike jõudude sisemiste reservide ja uue tehnika rakendamist. Oma osa oli ka vanades tootmishoonetes ja ehitustes, mis on otseseks tõkkeks tehnilise progressi juurutamiseks. Nende rekonstrueerimine ja ehitamine nõuab jälle omakorda paljude probleemide eelnevat lahendamist.

Teatavat osa etendas ka asjaolu, et liidendati kaks tootmisettevõtet, mille tõttu tuli ette igasuguseid probleeme lahendada küll tootmis- kui ka majanduselus.

On loogiline, et ettevõte oleks varustatud piisavalt vastavate materiaalsete varudega, et varustamine seisneks olemasolevate varude täiendamises. Paljud majandusjuhid võivad vastu vaielda ja seda on tihti ette tulnudki, et kui omatakse laoseise pikemaks perioodiks, siis olevat tegemist suurte summade kinnikülmutamisega. See olevat majanduslik kahju! Õige, kuid heidame pilgu medali teisele poolele.

Kahjuks on süsteemis ikkagi ebakindel veel varustamine, mis on tingitud tihti lihtsast põhjusest, et "Tsentrosojuzi" poolt eraldatud fonde realiseeritakse meile vajalike materjalide osas lohakalt, tihti suure hilinemisega. Näiteks sai

ettevõte roostevaba lehtterast I kvartali tootmisplaanide täitmiseks Zaporožjest alles ... aprillis? Ettevõtte tootmisnomenklatuur on ikkagi väga lai. Sageli tuleb tegemist teha momendil defitsiitsete abimaterjalidega (õlipõletite, elektriliste küpsetusahjude jm. tootmiseks), mida saab aga hangitud kohalesõitudega teistesse vabariikidesse!? Ebakindel varustamine selle resultaat on muidugi ületundide tegemine kuu lõpul, toodangu kvaliteedi langus ja paratamatult sageli ka praagi tekkimine. See on väljendatud ka rahaliselt, nagu kvaliteedi langus ja praak. Kuid kahju, mida tekitab kuu algul nö. sunnitud "puhkus" ja kuu lõpul meeletu "tormamine", on inimeste kasvatustöös palju suurem. See on moraalne kahju, mida aga rahaga me mõõta ei saa. Siit õige järeldus - ettevõtete tootmisvarud peavad olema sellised, mis tagavad häireteta tootmise ja kõrgekvaliteedilise toodangu. Siin on riiklikel ettevõtetel eelised, kuna nad on spetsialiseerunud teatud kitsale tootmisprofiilile, mille tõttu tooraine ja vajalike abimaterjalide sortiment on suhteliselt väike. Varustusprobleemide paindlik lahendamine võimaldaks paremini rakendada tootlikke jõude, ja sisemisi reserve, teeks lõpu ebarütmilisusele ettevõtetes!

2. Sotsialistlik võistlus. Pilk tootmiskultuuri.

"Kommunism algab seal, kus avaldub reatööliste ennastsalgav rasket tööd ületav hool tööviljakuse tõstmise eest," märkis omal ajal V. Lenin.[1]

---

[1] V.I. Lenin, Teosed, 29. kd., lk.394.

Töötajad võistlevad ühiskondliku jõukuse suurendamise eest, toodete kvaliteedi parandamise eest, tooraine, abimaterjalide, kütuse ja elektrienergia kokkuhoiu eest, kvalifikatsiooni tõstmise eest.

Sotsialistliku võistluse põhiprintsiibiks on saavutada t o o t m i s e ü l d i n e t õ u s.

Neidsamu printsiipe on silmas pidanud ka "Kooperaatori" kollektiiv. 1967. a. oli Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni juubeliaasta, mida otsustati tähistada väärilisel. 25. juulil 1967.a. toimus "Kooperaatori" töötajate konverents, kus lülitudes sotsialistlikusse võistlusse, võeti järgmised kohustused:[1]

1) Täita SSOR-i 50. aastapäeva tähistamiseks 1967. a. 10-kuu plaan 17. oktoobriks ja aastaplaan 15. detsembriks, seejuures: täita 9 kuu plaan 20. septembriks.

2) Anda üleplaanilist kogutoodangut 10 kuu jooksul 400 tuhat rbl. ja aasta lõpuks 450 tuhat rubla, seejuures 9 kuu lõpuks 380 tuhat rubla.

3) Anda aasta lõpuks üleplaanilist kasumit 220 tuhat rubla, seejuures 9 kuu lõpuks 220 tuhat rubla.

4) Ületada tööviljakuse plaan aasta algusest arvates 3 % võrra.

5) Rakendada aasta lõpuks 70 ratsionaliseerimisettepanekut tingsäästuga 90 tuhat rubla.

---

[1] ETKVL "Kooperaatori" JA, Töötajate konverentsi otsused sotsialistliku võistluse kohta 1967. a.

6) Parandada toodete kvaliteeti ja suurendada I sordi toodangu osatähtsust eelmise aasta tasemega võrreldes

tekstiiltoodete tsehhis 10 % võrra

nahktoodete tsehhis 10 % võrra.

7) Valmistada SSOR-i 50. aastapäevaks 17 liiki uudistooteid.

8) Saavutada 1967.a. materjalide kokkuhoiu võrreldes normidega 10 tuhat rubla, sellest 9 kuu lõpuks 9,0 tuhat rubla.

9) Kokku hoida 1967.a. elektrienergiat 90 tuhat kwt, sellest 9 kuu lõpuks 80 t kwh.

10) Töötajate kvalifikatsiooni tõstmiseks korraldada tehnilisi õppusi 190 töötajale ja maj. õppusi 300 töötajale. Õppuste läbiviimiseks korraldada kursusi, loenguid, vestlusi nii oma kui ka väljastpoolt kutsutud lektoritega.

11) Omahinda alandada aasta algusest 3,0 % üle plaani.

12) Kommunistliku töö liikumisest osavõtjate arvu suurendada 700 töötajale.

Ettevõtte a/ü (esimees L. Sarna) ja partei-algorganisatsiooni (sekretär E. Polm) ühisel algatusel jätkus sotsialistlik võistlus tsehhide ja jaoskondade vahel. 1967.a. II kvartalis tuli võitjaks tekstiiltoodete tsehh, kellele anti üle ka Rändpunalipp.

Iga kollektiivi liige püüdis anda oma parima, et saavutada töövõite Oktoobri 50. aastapäevaks. Sotsialistliku võistluse tingimused põhiliste kohustuste osas mitte ainult ei täidetud, vaid ka ületati.

Vaatleme seda lähemalt:

Aasta lõpuks anti üleplaanilist kasumit 220 tuhande rubla asemel 328,7 tuhat rubla. Tööviljakus tõsteti 7,3 % võrra ettenähtud 3 % asemel. Juurutati tootmisse 19 uudistoodet, kokku hoiti materjale 17,6 tuhande rubla eest, elektrienergiat aga 175 tuhat kwh. Töötajate kvalifikatsiooni tõstmiseks korraldati tehnilisi õppusi 579 töötajale. Omahinda alandati aasta algusest 5,58 % üle plaani.[1]

Ainus lünk oli ratsionaliseerimistegevuses - rakendati tootmisse 62 ettepanekut (võistluse tingimuseks oli 70), mis andsid tingsäästu 82,3 tuhat rubla kavandatud 90 tuhande asemel.[2]

Laienes ka kommunistliku töö liikumine. Kui 1967.a. 1. juuliks võttis liikumisest osa 293 töötajat, siis 31. detsembriks 1967. a. oli 725 liikumisest osavõtjat, kellest 443 töötajale oli omistatud juba kommunistliku töö eesrindlase nimetus (Ülevaate kommunistliku töö liikumisest annab lisa nr. 3).[3]

Ülevaatuste käigus toimuvad tsehhides ja jaoskondades töötajate üldkoosolekud, kus arutatakse läbi kommunistliku töö brigaadide ja kommunistliku töö eesrindlaste kohustuste täitmise tulemused ja võetakse vastu uusi kohustusi (nimetus

---

[1] ETKVL "Kooperaator" JA, Sotsialistliku võistluse täitmine 1. detsembriks 1967.a.

[2] sealsamas.

[3] sealsamas, Kommunistliku töö liikumise arvestus. 1967. a.

antakse üheks aastaks).

Milline hinnang anda kommunistliku töö liikumisele? Partei on korduvalt rõhutanud, et kommunismi materiaal-tehniline baas rajatakse seda kiiremini, mida suurem on rahva loominguline initsiatiiv. Ilmekalt väljendubki rahva teadlikkuse ja aktiivsuse kasv kommunistliku töö liikumises, mis on kaasajal üheks eredamaks näiteks ühiskonnaliikmete suurenevast osatähtsusest kommunistliku ühiskonna ülesehitamisel.

Andes hinnangut "Kooperaatori" kommunistliku töö liikumisele, tuleb märkida, et selles pole täiesti veel lahti saadud formalismist, ei peeta näiteks efektiivset võistlust töötajate haridustaseme tõstmiseks. Ettevõttes on 674 töötajat 1321-st, kel on üldharidust alla 8 klassi.[1] Siiski on kommunistlik liikumine tõstnud töötajate poliitilist ja tootmisalast aktiivsust, valmistades ette pinda kommunistliku töössesuhtumise juurdumiseks. Uudisena on asjaolu, et liikumisse on lülitunud väga palju insener-tehnilist personali ja administratsioonitöötajaid.

Jätkus võistlus ettevõtte kutseala parima nimetuse saamiseks.

Kuna tootmise eesmärgiks on inimeste vajaduste rahuldamine, esitatakse tööstusele ülesanne, et tooted peavad olema kvaliteetsed.

Kuni viimase ajani puudus meil range süsteem toodete

---

[1] ETKVL "Kooperaatori" JA, Kaadrite osakonna aruandlus 1. dets. 1967.a.

kvaliteedi eest. 1964. a. NLKP Keskkomitee pleenumil tõsteti teravalt esile kvaliteedi küsimus. Otsustati järsult parandada kvaliteeti. See otsus leidis vastukaja: Saraatovi tehased töötasid välja süsteemi kvaliteedi parandamiseks, mis on leidnud laialdast rakendamist. Selle põhiprintsiip seisneb selles, et defektideta tootepartii märgitakse templiga "vastu võetud" ning tööline saab selle eest preemia. Kui esitatakse kontrolörile defektidega tooteid, tagastatakse esimese vea leidmisel kogu partii. Halvas toodangus karistatakse nii materiaalselt kui ka administratiivselt. Tsehhides ja jaoskondades peetakse kvaliteedipäevi, kus arutatakse läbi praagi põhjused ja töötatakse läbi abinõud nende põhjuste kõrvaldamiseks.

See süsteem tõstab töölise ja meistri vastutustunnet. Mõnes tehases oli TKO kontrolör muutunud mingiks sorteerijaks, eraldades defektidega tooteid standartidele vastavate toodete seast. "Kooperaatoris" on tugevdatud võitlust kvaliteetse toodangu eest, kuigi ei ole veel täielikult järgitud saraatovlaste süsteemi. Toimuvad regulaarsed kvaliteedipäevad tsehhides, kus arutatakse kvaliteediga seotud aktuaalseid küsimusi. Parimaid töötajaid, kes on andnud ainult kõrgekvaliteedilist toodangut, premeeritakse.

Iga kuu on käinud ettevõtte tootmiskultuuri komisjon tsehhides, kes teostab kontrolli, andes hinde ja tehes ettepanekuid tööde korraldamise, ruumide ja töökohtade puhtuse ning agitatsiooni kohta. Samuti viidi peamehaanik E. Trossi juhendamisel läbi masinate ja seadmete tehnilise korrasoleku

Stend "Meie toodame" annab sisenejale põhjaliku ülevaate tootmistegevusest.

Võidetud karikad ... karikad ...

ja hooldamise kontroll vastavalt graafikule. Pidevalt on parandatud töötingimusi. Narva maanteel asuvates tsehhides näiteks viidi läbi (metall- ja tekstiiltoodete tsehhis) aasta lõpul sanitaarremont. Mis puutub Saku tänaval asuvatesse tsehhidesse, siis seal on töötingimused mõnevõrra paremad, kuna tootmishooned ja administratsiooni ruumid on seal ehitatud hiljuti. (1959-63).

Kuna ETKVL TK "Kooperaatori" kontorihoone asub Narva maanteel, sissekäik aga toimub pika kangialuse kaudu (foto 1. XXVI), siis otsustasid kujundada kunstnik H. Pool ja reklaamiala insener S. Namme tühjale seinale ettevõtte paremaks iseloomustamiseks stendi: "Meie toodame". Sisenejal avaneb otsekohe ülevaade, milliste tootmisharudega tegeldakse ettevõttes, millised on ettevõttes töötingimused, kuidas viljeldakse sporti jne. Näitlikule agitatsioonile pööratakse palju tähelepanu.

Ettevõtte juhtkond on püüdnud kõigi vahenditega soodustada kehakultuuri-alast tegevust. Väsimatut energiat on üles näidanud kehakultuuri-kollektiivi esimees M. Roomere.

Ettevõtte punanurgas on välja pandud karikad ja auhinnad, mis on võidetud ETKVL suvespartakiaadidel ja ülelinnalistel võistlustel. Piisab faktist, kui märgime, et Tööstuskontori sportlased olid kõigi aegade jooksul 13 korda tulnud süsteemi sisespartakiaadide võitjaks.[1] 1967.a. muutus kehakultuurikollektiiv veelgi tugevamaks, kuna liituti ju Harju RTKL

---

[1] Vestlusest M. Roomerega.

Segatöös tuskombinaadi sportlastega. Mitmel alal (suusasport, orienteerumine, male, võrk-, korv- ja jalgpall) on "Kooperaatori" võistkonnad alati peaaegu esimesed olnud. Nii on korvpallurid E. Tisler ja R. Käsin kuuluvad aastaid ETKVL TSK koondisesse ja saavutanud auhinnalisi kohti vabariiklikel võistlustel. Nahktoodete tsehhi jalgrattur Urve Haabu saavutas 1967.a. mitmeid silmapaistvaid võite vabariiklikel ja üleliidulistel võistlustel. Samuti viibis ta "Jõud" võistkonna koosseisus võistlusreisil Poola RV-s.

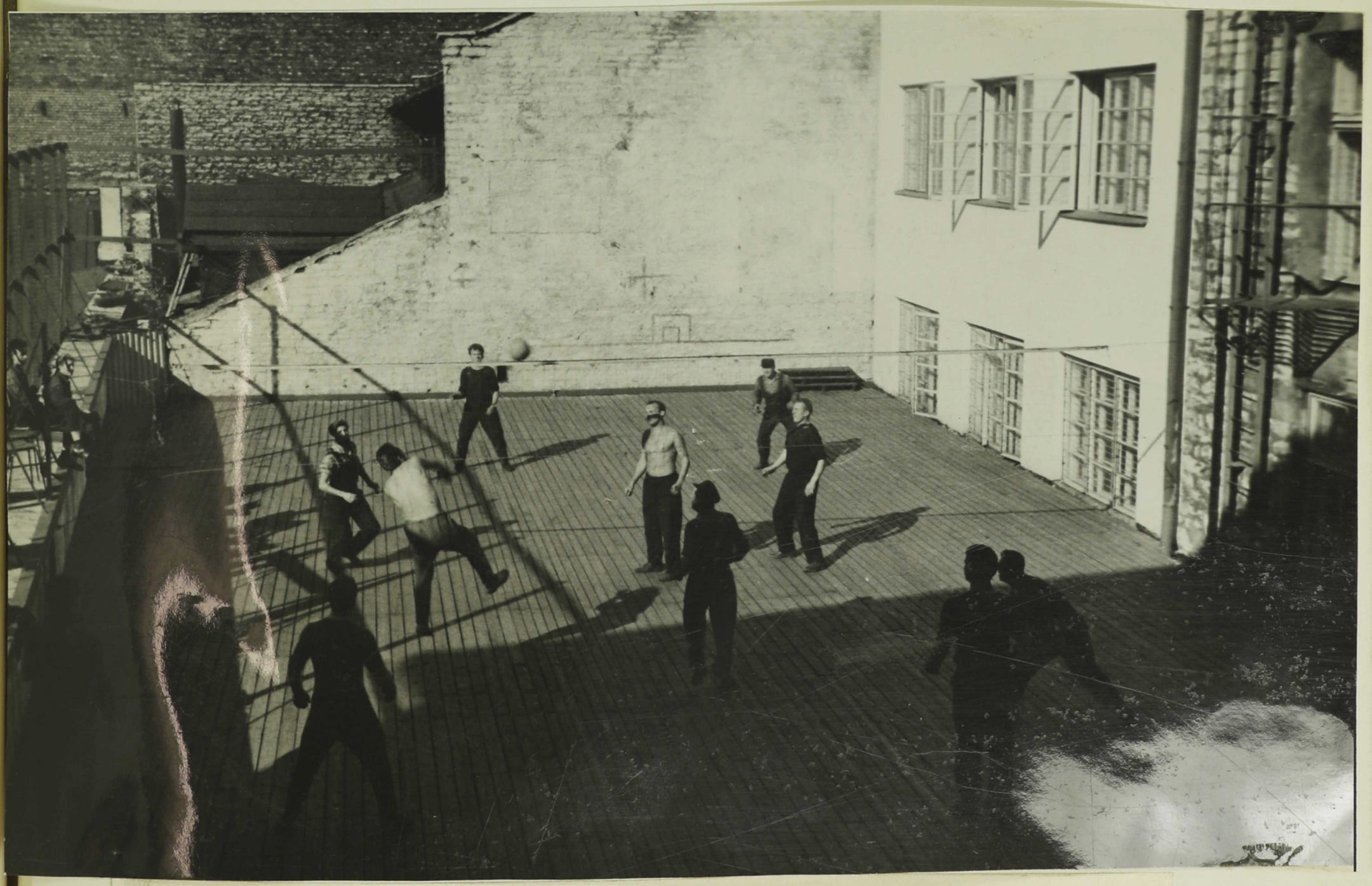
Tähelepanu on pööratud ka vanema generatsiooni kehakultuuri-alasele tegevusele. Loodud tugevad kalameeste, matkajate sektsioonid. Väga omapärane oli võrkpalliväljaku rajamine ... katusele (!!), mis kujunes ainulaadseks vabariigis.

Nimelt oli ettevõtte tsinkimisruumi vana katus lagunemas - vesi tilkus läbi. Tööruumides oli umbne, sest puudus ventilatsioon. Tuli teha katuse remont. Remondi eelarvet analüüsides tuli tolleaegne pearaamatupidaja Ü. Rattasepp mõttele, et sinna teiste tootmishoonete vahele tsinkimisruumi katusele sobiks rajada võrkpalliväljak. Peeti nõu, kalkuleeriti ja võeti vastu otsus: e h i t a d a k a t u s e l e v õ r k p a l l i v ä l j a k.

Ehitustööde juhatajaks sai peamehaanik Ü. Sild. Kõigepealt võeti maha vana eterniitkatus, valati betoonlagi, kaeti see mitmekordselt bituumeni ja ruberoidiga, pandi tööruumidesse korralik ventilatsioon ning lae peale ehitati laudpõrand (foto l. XXVII). Väljak valmis oktoobriks (1966). Selline võrkpalliväljak on ainulaadne vabariigis. Oktoobripüha-

Nii oli enne ...

Ja nüüd: ainulaadne võrkpalliväljak, katusel ...

Tootmiskultuuri näidiseid.

TAHVEL XXVIII

Tsehhide tegevust peegeldavad ilmekad stendid.

de eel peeti uuel väljakul ka esimesed võistlused.

"Väljak on trapetsikujuline, püüame panna üles ka korvpallilauad, siis saab ka korvpalli mängida," kõneles väljaku avamisel kehakultuuri-kollektiivi esimees M. Roomere sportlaste plaanidest.[1]

Kes olid siis tublimad ehitajad?

ETKVL-i TSK aukirjad anti peainsener H. Kirsile, tuntud orienteeruja E. Kibusele, puusepp R. Kuulile jt.-le.

Direktor L. Noormets märkis, et "nüüd pole muret, kus võrkpalli mängida. Juba varakevadest peale saame harjutada. Siin katusel on tuulevaikne - ümberringi ju tootmishooned."[2]

Ja elu on kinnitanud neid sõnu - iga päev peale tööd (isegi lõunavaheaegadel) toimuvad katusel "tulised" heitlused.

Aastaid töötasid nii Tööstuskontoris kui ka Harju RTKL Segatööstuskombinaadis edukalt isetegevusringid. Peale ühendamist tugevnes kunstiline isetegevus veelgi, mis Harju kombinaadis oli eriti tugeval järjel, eriti naisansambel. Ühendatud "Kooperaatori" naisansambel esines möödunud aasta 10 kuu jooksul 35 korda, esinedes küll Eesti Rahvuskorpuse veteranidele pühendatud õhtul, oktoobripidustustel, küll šefluskolhoosidele, isegi perekonnaseisuametis oma süsteemi töötajate tähtpäevadel! Õpiti selgeks üle 90 laulu. Kõike seda tegevust kroonis II koht vabariiklikus ulatuses ETKVL

---

[1] Vestlusest M. Roomerega.
[2] Vestlusest L. Noormetsaga.

de eel peeti uuel väljakul ka esimesed võistlused.

"Väljak on trapetsikujuline, püüame panna üles ka korvpallilauad, siis saab ka korvpalli mängida," kõneles väljaku avamisel kehakultuuri-kollektiivi esimees M. Roomere sportlaste plaanidest.[1]

Kes olid siis tublimad ehitajad?

ETKVL-i TSK aukirjad anti peainsener H. Kirsile, tunnustud orienteeruja E. Kibusele, puusepp R. Kuulile jt.-le.

Direktor L. Noormets märkis, et "nüüd pole muret, kus võrkpalli mängida. Juba varakevadest peale saame harjutada. Siin katusel on tuulevaikne - ümberringi ju tootmishooned."[2]

Ja elu on kinnitanud neid sõnu - iga päev peale tööd (isegi lõunavaheaegadel) toimuvad katusel "tulised" heitlused.

Aastaid töötasid nii Tööstuskontoris kui ka Harju RTKL Segatööstuskombinaadis edukalt isetegevusringid. Peale ühendamist tugevnes kunstiline isetegevus veelgi, mis Harju kombinaadis oli eriti tugeval järjel, eriti naisansambel. Ühendatud "Kooperaatori" naisansambel esines möödunud aasta 10 kuu jooksul 35 korda, esinedes küll Eesti Rahvuskorpuse veteranidele pühendatud õhtul, oktoobripidustustel, küll šefluskolhoosidele, isegi perekonnaseisuametis oma süsteemi töötajate tähtpäevadel! Õpiti selgeks üle 90 laulu. Kõike seda tegevust kroonis II koht vabariiklikus ulatuses ETKVL

---

[1] Vestlusest M. Roomerega.
[2] Vestlusest L. Noormetsaga.

naisansamblite seas. Tõsteti esile "Kooperaatori" naisansambli puhtust ja kõla. Ettevõtte ansambli esinemistele andsid kiitva hinnangu ka vabariigi kultuuritegelased ja Soome Rahvaülikooli rektor P. Kilpi-Hynynen.[1]

Tähtsa koha ettevõtte a/ü organisatsiooni töös moodustas töötajatele puhketingimuste loomine, milleks kasutati ka peale a/ü summade ettevõttefondi vahendeid. Raskusi oli puhkuste tuusikute osas, kuna nendega ei suudetud rahuldada kõiki soovijaid. Ilmselt on loota tulevikus ka sel alal paranemist, kuna 1966.a. ostetud kahekorruseline hoone maalilisel Vääna jõe kaldal (ca 20 km Tallinnast) kavatsetakse muuta ettevõtte töötajatele n.ö. "puhkekoduks". Suvel alustati juba ehitustöid, kusjuures kavatsusi on palju (ehitusel on isegi saun!). Kuidas ja kui kiiresti need mõtted ellu rakendatakse, see selgub lähemal ajal. Fakt on aga see, et peatselt võivad "Kooperaatori" töötajad veeta nädalalõpu või siis puhkuse sooduslatel tingimustel ettevõtte puhkekodus (plaanis on 30 kohta).

Kollektiiv on püüdnud kursis olla ka teiste vabariikide vastava ala meistritega. Nii organiseeriti möödunud aasta vältel palju õppeekskursioone. Näiteks leivatööstuste eesrindlased viibisid Panevežis (Leedu NSV-s) ja Sevastoopolis, tekstiilitöötajad Moskva õmblusvabrikus, metalltoodete tsehh oli külas Leningradi aparaadiehitajatel. Kaubandusliku si-

---

[1] ETKVL "Kooperaatori" JA, A/ü komitee aruandlusest 1967. a.

sustuse tsehh, kes hakkab peatselt taotlema "kõrge tootmiskultuuriga tsehhi" nimetust, tutvus Rakvere, Tartu ja Narva mööblivalmistajate töökogemustega ja külastas ka Leningradi mööblitehast.

Palju on tehtud kaadri ettevalmistuse osas. 1967. a. suunati individuaalsele ettevalmistusele 96 töötajat, valmistati ette 16 mütsiõmblejat, 8 tislerit, 4 õmblejat, 23 kudujat ja 9 lukkseppa. Üldse viidi läbi 5 kvalifikatsiooni tõstmise kursust 71 töötajale, tehmiinimumi kursusi 455 töötajale, neist 75 pagarile. Ökonoomika-alastest kursustest võttis osa 99 töötajat.[1] Organiseeriti TKO töötajatele ühepäevasi seminare.

Kuid teha on palju selles töölõigus, eriti aga üldhariduse täiendamise osas. 674 töötajat ei oma 8-klassilist haridust, neist aga 40 % on alla 35 aasta vanusega![2] Mõtlemapanev fakt! Üldse paistavad kooperatsiooni ettevõtted silma tihtipeale madala üldharidusliku taseme poolest. Selge on see, et praktilised töökogemused on tootmises väga tähtsad, neid korvata ei saa millegagi. Kuid tehniline progress, mis juurdub iga päevaga üha rohkem tootmisse, vajab ka teoreetilisi teadmisi. Juba praegu on tootmisharusid, kus kõrgema kvalifikatsiooni omandamine ilma vajaliku üldharidusliku baasita, on raskendatud. Seda peaksid mõistma need noorema generatsiooni töötajad, kellele tehakse ettevõttes soodustu-

---

[1] ETKVL "Kooperaatori" JA, Kaadrite osakonna aruandlusest juhatusele 1967.a.

[2] sealsamas, kaadrite osakonna aruandlus 1967-68.a.

si, et nad võiks tootmissfääris töötamise ühendada õppimise ja hariduse omandamise jätkamisega, vastavalt isiklikele huvidele ja ühiskonna vajadustele. Mida kõrgem on ühiskonnaliikmete teadlikkus, seda täielikumalt ja laialdasemalt areneb nende loominguline aktiivsus kommunistlike töövormide ja uute inimeste vaheliste suhete arendamisel ning seda kiiremini ja edukamalt peaks toimuma järelikult ka kommunismi ehitamise ülesannete täitmine.

LÕPPSÕNA

Käesolev töö annab ülevaate ETKVL TK "Kooperaatori" tekkimisest ja sellele eelnenud perioodist. Käsitletakse "Kooperaatori" moodustanud ettevõtete arengut, tegevust ja saavutusi.

Suur osa oli ETKVL Tööstuskontoril peale sõda maaelanikkonna varustamisel majapidamiseks vajalike tööstus- ja laiatarbekaupadega. Olid ju ettevõtte toodangust naelad, okastraat, põllumajandusketid, külmutuskapid ja -letid tuntud üle vabariigi ja leidsid hea vastuvõtu ka väljaspool vabariiki. Keegi ei saa alahinnata fakti, millist tähtsust omas kas või hoburakmete tootmine vabariigis perioodil, kui vastloodud kolhoosides ja sovhoosides oli valitsevaks veel hobutransport.

Vaatamata kohaliku tööstuse spetsialiseerimisele jäi Tööstuskontor ikkagi laia nomenklatuuri ja struktuuriga ettevõtteks. Okastraadi, põllumajanduskettide, elektriliste küpsetusahjude UEA-3 ja UEA-66, õlipõletite ja teiste toodete ainuvalitsejaks mitte ainult süsteemis, vaid ka vabariigis. Väga hinnatud olid tol ajal Harju RTKL Segatööstuskombinaadi kaubanduslik sisustus. Enamuses tolleaja rajoonide kauplustes ja kaubamajades oli mööbel ja sisustus, mis kandis väikest märki: "Harju RTKL". Hinnatud olid Tööstuskontori tekstiil- ja õmblustooted.

Kõigest sellest käsitlevad töö I - IV peatükid, kusjuures viimases peatükis on vaatlusprisma alla haaratud sotsialistliku võistluse ja tootmiskultuuri probleemid.

M i l l i s e k s k u j u n e b s i i s p r a e g u E T K V L l i i n i s ü h e s u u r i m a t o o t m i s e t t e v õ t t e t u l e v i k ?

Pidevalt suureneb tööstustoodangu maht, mida näitavad juba 1968. a. esimesed kuud. Toimub uute toodete juurutamine seeriaviisilisse tootmisse: jätkuvad uued katsetused ja otsingud uute masuudipõletite, "Medade", õmblus- ja nahkgalanteriitoodete osas.

Momendil on "Kooperaatoril" välja kujunenud 3 põhilist tootmisprofiili: m e t a l l t o o t e d, k a u b a n d u s l i k s i s u s t u s j a p a g a r i t o o t e d. Edaspidises arengus toimub tootmise veelgi kitsam spetsialiseerumine üksikute detailide-toodete tootmisele, sest NLKP programmis on märgitud, et "ettevõtete spetsialiseerimine on üks tähtsamaid tehnilise progressi ja ühiskondliku töö ratsionaalse organiseerimise tingimusi. Ühetüübilise toodangu valmistamine tuleb koondada eelkõige spetsialiseeritud suurettevõtetesse..."[1]

Selge on praegu asjaolu, et leivatööstuste kui diametraalselt vastandliku tootmisharu ei õigusta kuulumist ettevõtte struktuuri. Lisaks sellele on leivatööstused hajutatud üle Harju rajooni, neil on välja kujunenud iseseisev juhti-

---

[1] NLKP programm, lk. 69.

mine, varustamine, transport jms., mis teeksid täiesti reaalseks võimalused nimetatud tootmisharu lahutamiseks "Kooperaatorist" ja uue iseseisva tootmisettevõtte väljakujunemiseks. Seda oleks võimalik teostada ilma suuremate koosseisuliste muudatusteta, sest nagu on varemalt märgitud, on praktiliselt tööjaotus ka sisse viidud.

Seda probleemi on käsitletud ka ETKVL Juhatuses, kuid kaugemale sõnadest pole jõutud. Tulevikus tekib ikkagi vajadus selle profiili eraldamine "Kooperaatorist".

Analoogiline võiks olla ka õmblus- ja nahktoodete tsehhide tulevikuperspektiiv, kuigi praeguses olukorras oleks vara veel käsitleda nende tootmisharude "ebapraktilisust" "Kooperaatoris".

On vaja kriitiliselt läbi vaadata olemasolevad reservid, likvideerida ettevõtte töös esinevad puudused, pööra-tes erilist tähelepanu põhivahendite kasutamise efektiivsuse suurendamisele, materjalide kokkuhoiule, uue tehnika rakendamisele ning vahetuste koefitsiendi suurendamisele. Laskumata detailselt VI viisaastaku (1966-70) plaani detailidesse, märgime vaid, et ettevõtte kõigi harude arendamisel aktuaalseks ja põhiliseks ülesandeks on uue tehnika ja tehnoloogia rakendamise teel tööviljakuse suurendamine, tootmisprotsesside süstemaatiline ja kompleksne mehhaniseerimine ning tootmise automatiseerimise juurutamine. Raskeks ülesandeks jääb omahinna alandamine. Tuleb parandada ettevõtte majanduslikku juhtimist, täiustades planeerimist, majanduslikku stimuleerimist, et tõsta töötajate materiaalset huvitatust.

Käesoleva viisaastaku esimeste aastate edusammudest ja partei XXIII kongressi otsustest tiivustatuna ETKVL TK "Kooperaator" kollektiiv töötab, vaatamata kõigile raskustele, mis paratamatult tekivad laiahaardelises tootmistegevuses, ennastsalgavalt tuleviku nimel. Nad ei säästa jõudu, teadmisi ja energiat kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomiseks. Kooperaatorlaste töö, mis esimesel pilgul tavalisemana tundub, omab tegelikult sügavat mõtet ja aitab igati kaasa selleks, et viia ellu NLKP poolt väljakuulutatud loosung: "K õ i k i n i m e s e n i m e l, k õ i k i n i m e s e hüvanguks !"

Р Е З Ю М Е.

История фабрик и заводов - это история работы в прошлом и в теперешнее время.В этой истории отражается то прошлое,с которым пришлось соприкасаться людям,чтобы какое - то предприятие до дошло до этого прогресса,каким мы сознали его ныне...

Аналогию мы встречаем и следя развитие "КООПЕРАТОРА"ЭРСПО. Направим свои взоры то прошлое ...

После восстановления советской власти в Эстонии в июне 1940 году новое правление потребительской кооперации начало соединять разрезенные мелкие кооперации под единое рукаводство, К организационной работе приступили в конце 1940 года и с I.III 1941 года начало свою деятельность новое предприятие,наименное Промконторой ЭРСПО.Первым директором нового предприятия был назначен А. У н т .

При установлении советской власти приступили к проведению радикальных хозяиственных и социальных преобразований.К сожалению,эту работу прорвала начавшаяся Великая Отечественная война.Осенью 1941 года была территория Эстонской ССР оккупирована немецкими войсками. В дни войны хозяйственная деятельность затормозилось.Война оставила свои следына хозяйственную жизнь.

Промконтора ЭРСПО могла снова продолжать свою деятельность на всей фронте начиная с I октября 1944 года по состоянию начального баланса в 572 тысячи рублей,из этой суммы основные средства 88 тысяч рублей.

По постановлению правления была утверждена для Промконторы следующая структура:

1.отдел электромеханики
2.шорная мастерская
3.отдел пищепродуктов и табачного завода
4.отдел переработки минералов
5.отдел деревообработки.

Условия работы в IУ квартале I944 года были тяжелые,война продолжалась,недостаток был во всем.Часто приходилось изменять планы так как постоянно нехватало сырья.В результате этого в IУ квартале I944 года было изготовлено гвоздей только 52,5 т,цепей 3,3 т,школьных тетрадей 450000 штук,были посшито только I5000 пар рабочих рукавиц и.т.д.

В феврале месяца I945 году был комбинат домашных ругоделий передан в подчинение Промконторы,но другим организациям были преданы табачный завод "АХТО" и мелозавод в Кильтси.В годы I945-50 все время происходили измененения в структуре были присоединены многие новые производственные предприятия и мастерские по обслуюиванию потребителей/мастерские по ремонту радиоприемников,фотолаборатория,ателье мод,ателье портяжных работ и.д.д./

На основании Правления ЭРСПО от 7.УIII I95I г. были организованы новые цехи:

I.гвоздильный и ремонтный завод
2.мастерские домашних рукоделии
  и ателье мод
3.мастерская-швейная
4.картонажный завод
5.консервный завод
6.чемоданная мастерская Производство бумажных
  мешков и папиросных гильз.
7.шорная,сапожная и обувная мастерская

В годы I946-50 Советский народ боролся за выполнение плана IУ пятилетки.В ЭССР были свои особенности,так как война и короткий период советской власти/I940-4I/ был слишком непродолжателен,чтобы осуществить социалистическую индустриализацию.

После войны предприятиям потребительской кооперации пришлось помогать сельскому хозяйству - пришлось производить те промышленные изделия и предметы первой необходимости,которыми государственная промышленность не занималась.

В Промконторе в I945 -47 г.производство гвоздей увеличилось на 3I3 %,производство сбруи на I79 %.Кромеэтого изготовлялись предметы ширпотреба,как бумажники,сумки

женские,раницы школьные,матрацы,рюкзаки.Много было изготовлено чемоданов.Обувная мастерская выпускала мужскую и женскую обувь всех видов.Высоко оценивались и вязаные изделия.Как мы уже отметили в предыдущем,у некоторых цехов были мастерские для обслуживания населения,к примеру:ателье портяжных работ производило различные работы на то:пошивку,ремонт пальто, костюмов и т.д.

Не взирая на прогрес,в работе предприятия,в работе предприятия выявилось много недостатков,для ликвидации которых пришлось коллективу немало трудиться.

В 1957-58 годах произошла специализация промышленных предприятий Таллина.Для того,чтобы промышленность потребительской кооперации могла все своё внимание обратить на производства товаров народного потребления,было в 1958 году предприятия обслуживания населения переданы другим организациям.Это произошло и в Промконторе ЭРСПО. 1.1 1959 года образовалась структура производства в 4-х цехах:

1.цех металлоизделий, 2.цех кожевенных изделий,3.цех бумажных изделий, 4.цех текстильных изделий.

Годы 1944-58 - период экспериментов и исканий.Этот был период,когда производились изделия крайне необходимые для народного хозяйства,были открыты новые цеха и мастерские,которые закрывались позднее,когда они выполнили своё задание.

Годы 1958-65 - это период нормализации деятельности. В этот период были внедрены в серийное производство новые изделия: автоматические форсунки АФ-65,электрожарочные печи, бойлеры и т.д.В цехе текстильных изделий были внедрены в производство целый ряд новых головных уборов,которые тотчас имели спрос и признание потребителей.Некоторые новые изделия,как форсунки,экспортируются при посредничества базы " Главкоопснаба" даже за границу,например в Иран и Афганистан. 1965 год был самым успешным в деятельности предприятия.Годовой план как по валовой так и товарной продукции был выполнен на 167 %. В сравнении с предыдущим годом валовая продукция увеличилась почти на 800 тысяч рублей лил более 20 %.Более 2-х раз возрос выпуск форсунок и электрожарочных печей.Также в 2 раза возросло производство головных уборов.

Много внимания было обращено на улучшение качества продукции.Себестоимость продукции против плановой 1965 г. снизилась на 3,49 %,что дело предприятию 170 тысяч рублей сверхплановой прибыли.Вообще дала Промконтора в этом году 741 тыс.рублей прибыли.С прибылью работали все цеха.

Промконтора ЭРСПО ознаменовала свою историческую 25 годовщину непосредственно перед XXIII конгрессом КПСС. Коллектив мог рапортовать,что социалистическое обязательство взятое перед конгрессом - выполнить план I квартала VI пятилетки ко дню открытия конгресса - был выполнен уже к 24 февралю и коллектив дал к концу квартала продукции стоимостью 95000 рублей.

Так как в 1967 году Промконтора ЭРСПО и Харьюский промкомбинат ЭРСПО были реорганизованы в 2 новых предприятия. Производственное объединение ЭРСПО "КООПЕРАТОР"и Рекламный комбинат УПР ЭРСПО,то пришлось остановиться и на деятельности Разнопрмкомбината Харьюского Райпотребсоюза в годах 1945-66. В III главе даётся обзор о развитии и деятельности этого предприятия и о проблемах,с которыми коллективу предприятия пришлось столкнуться.

В работе приведено ряд схем,таблиц и фото,чтобы характеризовать производственную деятельность и развитие комбинатов.

В программе КПСС,принятым на XXII конгрессе,подчеркиваются большие задания потребительской кооперации и других отраслей кооперации при создании материально-технической базы коммунизма.Свою роль в этом играет и одно из более крупных предприятий в системе кооперации нашей республики - П/О "Кооператор".

Каково будет будущее "Кооператора"?Непрерывно увеличивается объём продукции.Происходят новые эксперименты и искания для создания новых и более качественных изделий и при техническом усовершенствовании старых.В предстоящие годы необходимо критические просмотреть имеющиеся резервы,ликвидировать недостатки,в нашей работе,обращая внимание в первую очередь на увеличение эфективности использования основных средств,на эконо-

мию при расходовании материалов,на внедрение новой техники и т.д.

Непрерывно придётся улучшить хозяйственное руководство, совершенствовать планирование и материальную стимуляцию - только в этом случае будет возмежна реализация директив пятилетки и постановлений XXIII конгресса партии.Хочется надеяться,что коллектив "Кооператора" сумеет справиться с этой задачей,не взирая на все трудности и осуществить объявленный партией лозунг: " Все во имя человека,все в пользу человека !"

Lisa nr.1

Harju RTKL Segatööstuskombinaadi ja ETKVL Tööstuskontori tootmiskomandörid a. 1944 -67.

I

Jrk.	Direktor	Ametkohal oleku daatumid.
1.	Tatjana Tomson	1945 okt.-dets.
2.	Palduhiin Päsoke	1946 jaan.-aprill.
3.	Alfred Amor	1946.-1947.
4.	Valter Olander	1947.-1956.
5.	Paul Vali	1956.-1967.

II

Jrk.	Direktor	Ametkohal oleku daatumid.
1.	Arthur Tedder	1944.-1945.
2.	Villem Pedajas	1945.-1950.
3.	Aleksander Kuusküll	1950.- 1952.
4.	Ilmar Truus	1952.- 1963.
5.-	Leo Noormets	1963.- 1967./1967.-st.a. "Kooperaatori" direktor./

ETKVL TOOTMISKOONDIS „KOOPERAATOR" STRUKTUUR

LISA Nº2.

- DIREKTOR
  - Dir. asetäitja leivatööstuse alal.
    - Loksa leivatööstus
    - Keila leivatööstus
    - Aruküla leivatööstus
  - Dir. asetäitja kommertsalal.
    - Varustuse osak.
    - Turustuse osak.
    - Transpordi osak.
      - Garaaž
    - Jurist
    - Admin.-majandusos.
    - Laomajandus
  - Peainsener
    - Peainseneri asetäitja
      - KeskLaboratoorium
      - Operatiiv-tehn. grupp
      - TTO.
    - Peakonstruktori osakond
    - Peatehnoloogi osakond
    - Peamehhaanika osakond
    - Ohutustehn. osakond.
    - TKO.
  - Dir. asetäitja tootmisalal.
    - Plaanitootmisosakond
    - Materjalide normatiivide os.
    - Metalltoodete tsehh
    - Naharitoodete tsehh
    - Tekstiiltoodete tsehh
    - Kaub. sisustuse tsehh
    - Metalli-remonditsehh
    - Aruküla puidutsehh
  - Dir. asetäitja finantsalal.
    - Pearaamatupidaja
    - Ökonoomika osak.
    - Töö normatiivide osak.
  - Dir. asetäitja ehituse alal
    - Ehitusgrupp
  - Dir. asetäitja tsivilkaitse alal.
    - Kaadrite osakond.

Lisa 3

Sotsialistliku võistluse ja kommunistliku töö liikumise andmed seisuga 1. 04. 1968

Tsehh, osakond	Töötajate üldarv	Neist lülitunud kommunistliku töö liikumisse	Sellest töötajad, kes omavad komm. töö eesrindlase nimetuse	Brigaadid, kes võtavad osa liikumisest		Brigaadid, kes omavad komm. töö brigaadi nimetuse		Täitmise %	
				brig.	in.	brig.	in.		
Metalltoodete	276	180	132	3	29	3	29	65	
Metalli-remondi	115	59	32	5	59	2	32	51	
Kaubandusliku sisustuse	188	99	27	-	-	-	-	52	
Aruküla puidutsehh	64	13	13	2	13	2	13	20	
Mahktoodete	157	86	73	6	42	6	42	54	
Keila	46	12	7	-	-	-	-	26	41
Aruküla leivatööstus	81	42	12	1	14	-	-	52	
Loksa	34	12	2	-	-	-	-	35	
Keskus	118	42	2	-	-	-	-	35	
Tekstiiltoodete	214	168	135	9	98	9	98	78	
Ehitus-remont	36	-	-	-	-	-	-	-	
Kokku:	1329	713	435	26	255	22	214	53 %	

Märkus: Võrreldes 31.XII 1967.a.-ga on liikumisest osavõtjate arv kui ka eesrindlaste arv veidi vähenenud, mida tingis asjaolu, et likvideeriti naelte tootmine ja vähendati silmkoetoodete valmistamist, kusjuures töölt lahkus rida nende tööalade spetsialiste.

Kaader TK "Kooperaatoris" seisuga 1.12. 1967.a.

Kaadri arvestus vanuse järgi

Seisuga 1.07. 1967	Kokku	Kuni 16.a.	16-20 a.	21-24 a.	25-29 a.	30-34 a.	35-39 a.	40-44 a.	45-49 a.	50-54 a.	55-59 a.	üle 60 a.	Neist eest-lasi
mehed	596	3	51	48	64	57	54	75	67	82	63	32	554
naised	704	1	65	51	79	81	104	104	77	91	33	18	632
kokku	1300	4	116	99	143	138	158	179	144	173	96	50	1186

Kaadri ülevaade

Seisuga 1.XII 1967.a.	Kokku töötajaid	Naisi	Koosseis hariduse järgi: kõrgem	kesk-eri	kesk	8-10 kl.	alla 8 kl.	Õpib kaugõppes ja õhtustes osakondades	NLKP liikmed	ÜLKNÜ liikmed	Töö-staaž kuni 1 a.	Töö-staaž 1-5a.	Töö-staaž üle 5 a.
Tööstus	1277	692	33	66	234	312	632	53	54	61	246	457	574
Ehitus-transport	44	2	-	-	1	1	42	-	1	1	-	44	-

1.XII 1966 - 1.XII 1967 võeti tööle 316 inimest
- " - lahkus 467 inimest, neist
132 üleviimise korras, 199 omal soovil, 136 tervislikel, õppimise, sõjaväeteenistuse jm. põhjustel.

KASUTATUD KIRJANDUS

I Kirjandus

1. V.I. Lenin, Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded, Teosed, kd. 27
2. V.I. Lenin. Kõne Tööliskooperatsiooni III kongressil 9. detsembril 1918, Teosed, kd. 28
3. V.I. Lenin, Suur algatus, Teosed, kd. 29
4. V.I. Lenin, Teesid ettekandeks VKP taktika kohta Kommunistliku Internatsionaali III kongressil, Teosed, kd. 32
5. NLKP XXI kongressi resolutsioonid, Tallinn, 1959.
6. NLKP programm, Tallinn, 1961.
7. Partei ideoloogilise töö järjekordsed ülesanded, L.F. Iljitšovi ettekanne NLKP Keskkomitee pleenumil 18.VI 1963, Tallinn, 1963.
8. V. Ruus, 25 aastat kooperatsiooni rajamisest Eestis, Tallinn, 1966.
9. A. Vakk, Nõukogude tarbijate kooperatsiooni arengust, Tallinn, 1967.
10. A. Veimer, Eesti NSV sotsialistlik industrialiseerimine, Tallinn, 1958.
11. Горький, А.М. Сочинения, т. 26.

II Arhiivimaterjalid

1. Tallinna Linna Riiklik Arhiiv (TLRA), fond R-143, ETKVL Tööstuskontor 1944-64
   a) Üleandmiste-vastuvõtmiste aktid.
   b) ETKVL Juhatuse määrused.
   c) Direktori käskkirjad.
   d) Aastaaruanded
2. EKP Tallinna Linnakomitee Jooksev Arhiiv, Materjalid Tallinna kohaliku tööstuse spetsialiseerimise kohta (1958).
3. Harju RTKVL Segatööstuskombinaadi Jooksev Arhiiv (1945-67)
   a) Tootmis-plaaniosakonna materjalid.
   b) Aastaaruanded.
   c) Kaadrite osakonna aruandlused.
   d) Hoonete ja ehituste ekspluatatsiooni võtmise aktid.
   e) Aruanded leiutuste ja ratsionaliseerimisettepanekute juurutamise kohta.
   f) A/ü komitee aruandlused.
   g) Töötajate arvu ja töötasu fondi aastaaruanded.
4. ETKVL "Kooperaatori" Jooksev Arhiiv (1965-67).
   a) ETKVL Tööstuskontori Juubeli tähistamise materjalid 1966.a.
   b) Kaadrite osakonna aruandlused.
   c) Kommunistliku töö liikumise arvestus.
   d) Tootmis-plaaniosakonna materjalid.

e) 1965-67.a. plaani täitmise andmed.

f) Aruanded leiutuste ja ratsionaliseerimisettepanekute juurutamise kohta.

g) Töötajate konverentsi otsused sotsialistliku võistluse kohta 1967.a.

III Perioodika

1. Nõukogude Eesti Kooperaator, Nr. 11, 1960.

2. Рогачевская, Л.С. Некоторые итоги изучения истории фабрик и заводов. Вопросы истории № 3, 1963.

IV Suulised andmed ja mälestused

1. Ants Karemaa	ETKVL "Kooperaatori" metalltoodete tsehhi juhataja (end. ETKVL Tööstuskontori metalltoodete tsehhi juhataja a. 1958-67).
2. Heino Kirss	ETKVL "Kooperaatori" peainsener (end. ETKVL Tööstuskontori peainsener a.1951--67).
3. Endel Metsküla	ETKVL Tööstuskontori peainseneri asetäitja a. 1961-67.
4. Leo Noormets	ETKVL "Kooperaatori" direktor (end. ETKVL Tööstuskontori direktor a.1963-67)
5. Leida Peep	Harju RTKL Segatööstuskombinaadi A/ü komitee esimees a. 1963-67.
6. Vello Peet	ETKVL "Kooperaatori" direktori asetäitja leivatööstuste alal.

7. Leonid Raid — ETKVL "Kooperaatori" peakonstruktori asetäitja (end. ETKVL Tööstuskontori peakonstruktor a. 1963-67).

8. Mikk Roomere — ETKVL "Kooperaatori" v.-meister, keha-kultuuri-kollektiivi esimees (end. ETKVL Tööstuskontori v.-meister a. 1963-67).

9. Paul Vali — ETKVL KRV Reklaamikombinaadi direktor (end. Harju RTKL Segatööstuskombinaadi direktor 1956-67).

10. Aleksander Unt — pensionär, ETKVL Tööstuskontori esimene direktor 1941. a.

SISUKORD

	1.
Sissejuhatus	2 - 8
I pt. ETKVL Tööstuskontori areng ja tegevus a. 1941-57. a.	
1. Ettevõtte loomine 1941.a.	9 - 16
2. Tööstuskontori esialgse struktuuri kujunemine sõjajärgsel perioodil.	16 - 24
3. Ettevõtte majandusalane tegevus	24 - 38
II pt. Ettevõtte normaliseerimise periood (1958-65.)	39 - 58
III pt. Väikeettevõttest kombinaadini (Harju RTKL Segatööstuskombinaadi areng 1945-67).	59 - 100
IV pt. ETKVL Tootmiskoondis "Kooperaator" 1967.a.	
1. Harju RTKL ja Tööstuskontori ühinemine ja majandusalane tegevus.	101 - 117
2. Sotsialistlik võistlus. Pilk tootmiskultuuri.	117 - 128
Lõppsõna.	129 - 132
Resümee.	133 - 137
Lisad Nr. 1 - 4.	138 - 141
Kasutatud kirjandus	142 - 145